

ОДЈЕК ДВАДЕСЕТ СЕДМОГ МАРТА У СВЕТУ

После наглог слома Француске, Белгије и Холандије, чиме је Немачка довршила поробљавање средње и западне Европе, Хитлер и његова дипломатија појачали су притисак на државе југоисточне Европе. Мађарска и Румунија приступиле су 20. и 23. новембра Тројном пакту и олако постале плацдарм за даља немачка освајања на истоку и југоистоку Европе. Истога месеца и бугарски краљ Борис прихватио је Хитлеров захтев да и Бугарска приступи Тројном пакту, с тим да се пакт потпише у тренутку уласка немачких трупа у Бугарску, како би се избегли унутрашњи политички потреси и притисак владе Совјетског Савеза.

Хитлер је још 31. јула 1940. на саветовању са највишим немачким војним руководиоцима у Бергхофу изјавио да Енглези везују своје наде за СССР и да због тога Русија мора бити ликвидирана у пролеће 1941. године. Убрзо је разрађен и ратни план за напад на Совјетски Савез. А кад је приликом Молотовљеве посете Берлину 12. и 13. новембра дошло до битних размислажења између Совјета и Немаца, Хитлер је донео дефинитивну одлуку да на пролеће предузме напад на Совјетски Савез, јер — како је рекао 3. децембра 1940. бугарском посланику у Берлину, Драганову — не жели да види Балканско полуострво бољшевизирано, већ да тргује с Балканом и ради тога више жели Румунију, Бугарску итд. него бољшевизирану пустињу као што су балтичке државе. Том приликом је додао да је Балкан регион од животног економског интереса за Немачку.

У оквиру таквих планова Немачке постало је актуелно и питање Југославије, која је, иако је већ била поодавно

постала привредни привесак Рајха, сад једино била „несигуран фактор“ на Балкану. Зато се већ у новембру приступило његовом разматрању. Пошто су се за уништење Југославије као творевине Версаја залагале све ревизионистичке државе које су биле чланице Тројног пакта, као и Бугарска, и оптуживале Југославију за нелојалност према Осовини, у врховима Рајха преовлађивало је мишљење да Југославију треба ликвидирати као државу и давањем појединих територија задовољити ревизионистичке апетите фашистичких властодржаца Италије, Мађарске и Бугарске. Поред тога овим је требало подићи веома пољуљани углед Италије, која је доживела велики неуспех у свом походу против Грчке. Војни кругови Рајха су се разликовали једино у томе што су сматрали да је најсигурније решење — војна окупација Југославије, као целине, од стране немачке војске, заступајући гледиште да ревизионистичким државама не треба дати ништа.

Супротно оваквим схватањима министар иностраних послова Јоаким фон Рибентроп (Joachim von Ribentrop) је, желећи да лично истакне своје заслуге у остварењу Хитлерове политике, а ослањајући се и на гледиште немачког посланика у Београду фон Херена, убеђивао Хитлера да је могуће дипломатским путем и без задовољења ревизионистичких захтева Италије, Мађарске и Бугарске, и без војних операција, обезбедити Трећем Рајху сигурну контролу над Југославијом њеним увлачењем у Тројни пакт. Хитлеру, који је сматрао Балкан регионом од животног економског интереса за Немачку, овај предлог Рибентропа био је прихватљивији. Тако је коначно одлучено да се „југословенски

ју жабља, претотетке и резолуције, којима захтевају да се упућивају у радне батаљоне обустави, а радни логори распуште. З овим у вези напоменуто је, да акција власти око упућивања комуниста у логоре настоји да омете сваке комунистичке партије, на је у том циљу нареша својим покрајинским и месним комитетима да протурјају летке, упућене "Радном народу" и војсци, у којима приказују да власти врше насиље према радном народу, када њене најбоље претотетке упућују у радне батаљоне, који чини ништа друго, него концентрациони логори под заштитом војске.

Нема сумње да ће се ова акција комуниста наставити и појачати. Министарство је својим рескриптом Стр.Поз. I бр. 120/II од 25-1-1941 године расположило како ће се поступати са оним елементима којима не који начин контрастују своје протривање према овим и сваким мерца државних власти. Како се у крај ових мера, које подручне власти предузимају према свакој личности, споменуто личности комуниста још увек појављују и појачавају то Министарство унутрашњих послова моли Краљевску управу, да подређеним властима нареди, да се сва ова лица, за које се утврди да су или иницијатори, подотречаји или учесници било каквих акција комуниста као на пр. разних иницијата, демонстрација или манифестација, усмене или писмене пропаганде против позивају у радне батаљоне стави предлог о упућивању у радне батаљоне тако поступи с њима на исти начин као и са оним комунистима о којима је реч у рескрипту Министарства Стр.Поз. I бр. 706/40, 710/40 та Стр. Поз. I бр. 125/41 од 23 јануара 1941 године."

Одломак из наређења Министарства унутрашњих послова од 20. фебруара 1941. за ново упућивање комуниста у радне батаљоне (Архив Војно-историјског института)

Un fragment de la décision du Ministère de l'intérieur du 20 février 1941 concernant l'envoi des communistes aux bataillons de travail (Archives historiques de l'Armée)

проблем" реши средствима дипломатије. Хитлер је још у новембру постигао сагласност Мусолинија (Mussolini) за овакво решење југословенског питања, јер у ситуацији кад је тражио помоћ Немачке у конфликту са Грчком није имао снаге да му се одупре.² Истога месеца отпочели су преговори између Хитлера и Рибентропа с једне и Цинцар-Марковића с друге стране за укључивање Југославије у Тројни пакт.³ Кнез Павле се колебао. Плашио се отпора сопственог народа. То је признао и Хитлеру, кад му је 4. марта учинио тајну посету на Беркофу. „Ако потпишем пакт“, — рекао је тада кнез Павле — „за шест месеци нећу више бити на власти.“ Али кад је Рибентроп на то направио упадицу и рекао му да сигурно за шест месеци неће бити на власти ако не потпише пакт,⁴ он се поколебао и, по повратку у Београд, позвао Крунски савет да донесе одлуку. Југославија је, после уласка Бугарске у Тројни пакт и уласка немачких дивизија у Бугарску 1. марта 1941. године и њиховог избијања на грчку границу,

била опкољена, изузев на делу границе према Грчкој, која се налазила у рату са Италијом. У таквој ситуацији Немачка је појачала притисак на Југославију. Слаб, корумптиван и неодлучан режим кнеза Павла најзад је пристао уз Осовину. Неодлучна влада која није имала дубљег ослоња у народу, против његове воље и његових интереса, најзад је 25. марта ставила свој потпис на инструмент Тројног пакта. Увлачењем Југославије у Тројни пакт кнез-намесник Павле и влада Цветковић—Мачек претворили су Југославију у политички и привредни привесак Немачког Рајха. На леђа радних људи Југославије требало је навалити нове Хитлерове ратне терете. Требало је да Југословени раде за немачке јункере. Требало је да остану немачки робови.⁵

То је за Југословене било неприхватљиво. Рибентроп је и сам писао 13. марта фон Херену да су противнемачка струјања у Југославији сигурно јача него што су он и Хитлер мислили.⁶ Али је и поред тога у спровођењу своје кон-

Кривовица Југославија
НАСТАВНИК: ДИМИТРИЈЕ
ВАРДАРСКИ БАНОВИНА
Стр.Пов. II бр. 19

11 март 1941 година
С К О П Ј Е

Предмет: Упућивање комуниста у
радне батаљоне, - испитивање у опш-
тинским.

Б. ДИМИТРИЈЕ

НАСТАВНИК: ДИМИТРИЈЕ

Б. ДИМИТРИЈЕ

Министарство унутрашњих послова актом Стр.Пов. I бр. 125/41 доста-
вило је начелнику и упућство у следећем:

"Када је Министарство унутрашњих послова актом својим Стр.Пов. I
бр. 706/40 и Стр.Пов. I бр. 710/40 третило, да му се погваљу спискови
комуниста, оно је имало у виду, и сматрало је да ће то тако и додирати
на власти схватити, оно лице, које је се својом резорном комунистич-
ком делатношћу и акцијом једно истини, те обавља кроз лица слободна
по једни ир и поредом. У те опколине су, дакле, имали о једне оти-
не лице, које су до сада биле осуђиване судом кроз комуниста, а по-
сле издржане казне нису престале деловати у духу комунистичке идео-
логије, а о друге стране лице које је комунистичке акције биле истори-
не, опште познате и опсеке, а које су се појављивале кроз инцидентни
и подотречеки у различитим неспоразумима акцијама, демонстрацијама, страј-
кама итд. подготву различитих неизвесних претотварања која су због так-
вих акција биле оптуживане и одређеном суду, па отуда нити биле осуђиване
биле због слабе објективности итд. значе, које су, дакле, стално
биле на позорници публичног реда, пред очима полиције, иступно неже-
љана. У кратко лице које су перманентно задевала брзина и поље акци-
тивне. Ту су имали доћи у обзир још и лице, нарочито интелектуално,
чија се резорна комунистичка делатност осећала, полицијске власти
су је пратиле, имале податке, знале је, ти дули су претотварања да пр-
ву опколиност, била као лична лична легло комунистичког итд. обе, који
се од њих једно, али нису могли подбацити и доћи до конкретних чи-
њеница. Међутим ипак се једно од њих могло видети кроз претотварања, резне
говоре, кроз часике, брошуре, књиге, изјаве гласилата, итд. итд.
ошледином, године итд. али све то често пролазило без да се нешто
може да се нису могли поварати законској одговорности.

Једном речу имало се и очекивало, те и трежило, да се у списков-
ве унесу листи комуниста и они истинити, задржени и испопрежни,
а не да неки од ових листи остину ван спискова, док су други мање позн-
ати, мање и активни, па чак и некомунистички уношени у спискове само због
то што се неке учинило да се они то могли бити.

Међутим прегледајући спискове, које су власти преко Кр-
ивовица бановине управе послале, Министарство је могло констатира-
ти у обе мање да власти нису поступиле у духу и у намерица, како је то
било у интенцијема самог Министарства. Не само да није тако поступи-
љено, него, а то је Министарству врло тешко рећи, али ипак мора то
учинити, чини се, да отворено је схваћено објектно, и т. т. се поклонило
дозвољено отворено пажње, објективности, па чак и објективности итд. об-
јективности.

Када Министарство већ објективно оно то нешто, и ако се нешто,
да учини, јер је сада, и да се дуж позивају на закон, могло у кон-
кретним случајевима да то утврди, те не осомни тога су се објектив-
но закључци и излетнули.

Али одмах се мора рећи, да ово није опште појаве, већ да се ово
десио у извесној мери случајевима, али ипак доста да делу ову

Факсимил наређења бана Вардарске бановине од 11. марта 1941. о поновном упућивању комуниста у радне батаљоне (Архив Војно-историјског института)

Le facsimilé de l'ordre du «ban» (préfet) de Vardarska banovina du 11 mars 1941 sur l'envoi des communistes aux bataillons de travail (Archives de l'Institut historique de l'Armée)

цепције нишао до краја. Комунистичка партија, радничка класа и демократске снаге Југославије годинама су водиле упорну борбу против издајничке политике коју су влада и кнез Павле спроводили, гурајући све више земљу у Осовину. А кад се сазнало да непосредно предстоји потписивање Тројног пакта, револуционарно врење достигло је свој врхунац. Слободарски Крагујевац, Цетиње и низ других места већ су 24. марта дигли одлучно свој глас против такве политике. Масовне демонстрације које је организовала и којима је руководила Комунистичка партија Југославије, 25. и 26. марта ухватиле су далеко шире размере. А 27. марта устали су у одбрану своје слободе и независности не само Комунистичка партија, већ готово сви радни људи градова и села и збацили један издајнички режим, а са њим и један срамни пакт у тренутку кад су се Хитлер и тај режим најмање надали. Група прозападно оријентисаних официра, која је извршила војни пуч, била је само извршилац народне воље и једино се у том тренутку наша на истој политичкој линији са демократским снагама Југославије, да би, по образовању пучистичке владе, свега неколико сати касније, заједно са том владом постала кочница даљим револуционарним променама у Југославији, чинећи очајничке покушаје да и по цену признавања Тројног пакта сачува какве-такве позиције буржоазије у земљи. Сам Симовић је 28. јуна 1941. године слично окарактерисао војни пуч. Он је рекао да је тај пуч „уштедео земљи једну револуцију“.⁷ И Живан Кнежевић, који је такође био један од организатора извршења пуча, изјавио је нешто касније да је војни пуч „спасао земљу од унутрашње револуције“.⁸ Па и поред свега тога, 27. март је означио једну нову спољнополитичку оријентацију Југославије. Народи Југославије су тога историјског дана јасно и гласно испојили своју мржњу према Хитлером тзв. новом поретку који је народима Европе донео ропство и понижење. Они су исто тако осудили издајнички намеснички режим. Гнев и мржња народа према издајницима и непри-

јатељима слободе букнула је у неугасиви пламен.⁹ Тај велики датум, без обзира на то што револуционарне снаге нису биле толико снажне да изврше битне промене у политичким односима, већ су насртајем Хитлерових дивизија на Југославију привремено потиснуле, имао је и те како утицаја на јачање слободарског духа и на спремање отпора фашистичким окупаторима. Али је у тренутку кад је готово читава Европа стењала под Хитлеровом чизмом и кад је његова воља била једини закон на тим огромним просторима, 27. март имао и далеко шири смисао. Народи Југославије су тога историјског дана, пркосећи смрти, одговорили и Трећем Рајху и читавој Осовини: *Боље рат него пакт!* Зато је тај дан од многих хроничара означен још тада као велики датум у историји света. Мартовски догађаји одјекнули су тих тмурних дана као блесак на свим континентима, у свим државама, код пријатеља и непријатеља Југославије. Народи који су вапили за слободом или који су се борили да је очувају, поздравили су 27. март као први снажан ударац Немачком Рајху и фашистичкој Италији. Владе земаља Тројног пакта реаговале су, сасвим разумљиво, супротно. У тежњи да нашим читаоцима пружимо бар у најгрубљим потезима слику какав је одјек имао 27. март у свету, навешћемо по неколико исечака из штампе, радија, говора итд. из оба супротстављена тabora и неких других земаља, без претензије да је тема сасвим исцрпљена.

Немачка

За Рибентропа и дипломате Трећег Рајха који су били упућени у југословенски проблем и знали за противосовинско расположење широких народних слојева у Југославији, као и за врхове СС, који су телефонски и телеграфски извештавани из Југославије о својих обавештајних центара о развоју догађаја уочи и после потписивања Тројног пакта, 27. март није представљао велико изненађење. Кад је немачки посланик у Београду фон Херен 24. мар

Драгиша Цветковић
и Фон Рибентроп
непосредно после
потписивања Трој-
ног пакта

Dragiša Cvetković et
von Ribentrop im-
médiatement après
la signature du Pac-
te Tripartite.

та известио своје министарство иностраних послова телефоном да је у Београду дат налог југословенској штампи да објави одлазак Цветковића и Цинцар-Марковића у Беч ради потписивања Тројног пакта, из министарства су одговорили: „То је зло!“ Захтевали су да се са саопштењем сачека до потписивања пакта.¹⁰ Плашили су се онога што се десило свега 48 часова пошто је пакт у Бечу био потписан. Али је за Хитлера, којег Рибентроп и остали сарадници нису ни обавештавали о снажним противнемачким струјама у Југославији тих дана, 27. март био велико изненађење.

„До југословенског удара — рекао је Хитлер месец дана касније немачком амбасадору у Москви грофу Шулејбургу — дошло је изненада. Кад су ме 27. ујутро обавестили о новости, мислио сам да се то неко са мном шали.“¹¹

Сав ван себе од беса, а пошто су се и раније залагали готово сви његови најближи сарадници, изузев Рибентропа, за ликвидацију Југославије као државе, Хитлер је одлучио да предузме војни поход против Југославије. Зато је још истог дана сазвао седницу својих најближих сарадника на којој је констатовао да је Југославија постала несигуран елемент због догађаја који су се збили и указао им је да је Југославија, оваквим својим поступком, постала „врло несигуран фактор“ нарочито

због предстојећих операција против Грчке и Совјетског Савеза.

„Фирер је — вели се у поверљивом документу од 27. марта — решио да се не чекају евентуалне изјаве о лојалности нове владе, већ да се изврше све припреме да се Југославија разбије како војнички тако и као државна целина. У спољнополитичком погледу неће се упућивати никакве ноте ни ултиматуми. Уверавања југословенске владе, којима се у будућности ионако не може веровати, само ће се примати к знању. Напад ће се извршити чим за то буду припремљена средства и трупе...“

У вези с тим, почетак извођења плана „Барбароса“ треба да буде одложен за око четири недеље...

Фирер наређује да се сместа приступи извршавању припрема. Очекује предлоге планова појединих делова армије још у току ноћи 27. марта...¹²

Истог дана Хитлер је издао наредбу бр. 25 за напад на Југославију, у којој, поред осталог, наглашава:

„Војни пуч у Југославији изменио је политичку ситуацију на Балкану. Југославију треба сматрати непријатељем и у случају да ускоро да изјаву лојалности, па је стога треба разбити што је могуће пре...“

Покушаће се да се придобију Мађарска и Бугарска за сарадњу у операци-

3.) Zu einzelnen Befehle ich Folgendes:

a) Sobald ausreichende Kräfte bereitstehen und die Wetterlage es zulässt, ist Belgrad durch Fortgesetzte Tag- und Nachtangriffe durch die Luftwaffe zu zerstören.

b) Möglichst gleichzeitig - keinesfalls früher - ist die Operation Marita zu beginnen, vorläufig mit dem beschränkten Ziel, das Becken von Skopje in Besitz zu nehmen, und auf dem Höhenrücken von Idessa Pass zu fassen. Das XVIII. A. K. kann hierzu über Jugoslawisches Gebiet ansetzen.

Günstige Gelegenheiten, um den planmäßigen Aufbau einer Front zwischen Glymp und dem Höhenrücken von Idessa zu verhindern, sind auszunutzen.

c) Zu den aus dem Raum um Sofia in nordwestlicher und aus dem Raum um Kynastendil - durch Skopje in westlicher Richtung zu führenden Angriffen können alle in Bulgarien und Rumänien noch verfügbaren Kräfte herangezogen werden, mit der Massgabe, dass Kräfte im Stärke von etwa 1 Division neben Luftverteidigungskräften als Sicherung im rumänischen Gebiet verbleiben können.

Die Sicherung an der türkischen Grenze ist vorwiegend dem Bulgarer zu überlassen. Dahinter ist ein deutscher Verband, möglichst eine Panzer-Division, als Ersatzposten bereitzustellen.

Фотокопија друге стране из Хитлерове директиве за напад на Југославију (Архив Војно-историјског института)

Photocopie de la deuxième page des directives de Hitler concernant l'attaque de la Yougoslavie (Archives de l'Institut historique de l'Armée)

јама стављајући им у изглед враћање Баната и Македоније.

Политичким обећањима у корист Хрватске биће поопштена унутрашња затегнутост у Југославији...

Чим буду прикупљене довољне снаге и временске прилике допусте, авијација ће даноноћним ваздушним нападима разорити теренску организацију југословенског ваздухопловства и Београд...¹³

Узалуд је фон Херен обавестио Берлин у 14 часова 27. марта да му је „нови министар иностраних послова Момчило Нинчић“ казао да „својом личношћу јамчи за продужење сарадње са силама Осовине, а нарочито са Немачком...“ А што се тиче става нове владе према Тројном пакту, Нинчић „ће се лично заложити за то да се и даље извршавају преузете обавезе“.¹⁴

Хитлер је истога дана упутио депешу Мусолинију:

„Дуче, догађаји ме присиљавају да вам најбржим путем саопштим своје мишљење о ситуацији и последицама које из ње могу да проистекну.

Ја не сматрам да је ситуација катастрофална, али она је ипак тешка и ми морамо избећи сваку погрешку, ако желимо да на крају не буде угрожен цео наш положај...“¹⁵

Али Хитлер није том приликом упознао Мусолинија да је одлучио да ће он затражити војну помоћ у рату против Југославије не само од Италије, већ и од Мађарске и Бугарске, нити са одлуком да је „нарочито важно да удар против Југославије буде изведен немилосрдном оштрином и да војничко разарање буде изведено муњевитим потхватом...“¹⁶ Он је у свом бесу већ тада одлучио да Италији обећа и територијално проширење на Јадранској обали. Мађарској је обећао Банат (али јој га

4.) Die grundsätzlichen Vereinbarungen mit Italien werden zunächst von C.K.V. getroffen werden.

Von Heer sind Verbindungsstabe zur ital. P. Force und zu den Ungarn vorzusuchen.

Die Luftwaffe wird ermächtigt, schon jetzt über die Abgrenzung der Operationsräume zur Luft gegenüber der italienischen und ungarischen Fliegertruppe mit den Oberkommandos der betreffenden Staaten Vereinbarungen zu treffen. Die Bevorratung der ungarischen Bodeneinrichtungen kann sofort beginnen.

5.) Über die beabsichtigte Führung der Operationen und die damit zusammenhängenden Fragen ist mir von den Heer- und Befehlshabern über das C.K.V. zu berichten.

Handwritten initials

Beauftragte

- 1. C.K. (Op. Stab) 1. Auf.
- 2. C.K. (M.I. - Nachrichtl.) 2. Auf.
- 3. C.K. (Lu. Fuhr. Stab) 3. Auf.
- 4. General B.H. v. G. 4. Auf.
- 5. C.K. (Gen. Stab) 5. Auf.

7. 12. Auf.
12. Auf.

3/1-4
1/1

260

Фотокопија четврте стране Хитлерове директиве

Photocopie de la quatrième page des directives de Hitler.

није уступио), а Бугарској Македонију, одустајући од раније Рибентропове концепције и схватања војних кругова Рајха да Југославију задржи као целину под немачком контролом. А још мање је хтео да чује за предлог фон Херена, који је, пошто је опозван 30. марта из Београда, указивао да су „испади који су се догодили први дан, били организовани од комунистичких студената и Јевреја и одиграли су се без сумње против владине воље“. Фон Херен је упозоравао владу Рајха да „чак ни кругови у Југославији који су пријатељски расположени према Немачкој, не би схватили смисао једне казнене акције против Београда и сматрали би је неоправданом.“ „Сва предност садашњег ратног расположења српских сељака и грађана би се

преокренула у фанатичну вољу за одбрану своје земље, коју смо ми упознали у светском рату... Био би велики удар престижу Немачке у Југославији, ако би се непријатељској пропаганди пружила могућност да доведе у сумњу ритерство немачког ратног вођства“ — подвлачио је фон Херен.¹⁷

Али, упркос томе што је одлука за напад на Југославију пала, немачка штампа се 27. и 28. марта уздржавала од давања неких коментара из којих би се могао извести закључак да је немачки напад неминован. Тако су све немачке радио станице тек у 11,30 часова 28. марта обавестиле немачки народ о нападу на Немце и њихове установе, из чега се могла донекле назрети и одлука Рајха. „По улицама Београда — речено

је у тој емисији — јуче је дошло до противнемачких демонстрација, у којима су учествовали у првом реду ђаци, студенти и други малолетни елементи... Демонстранти су напали Немце, уништили излоге Немачког саобраћајног бироа и просторије Немачко-швапског културбунда. Главне улице у средини града запосела је војска. Немачко поштанство било је цернирано. Тамо су обезбеђене немачке жене и деца...

Чланови пређашње владе г. Цветковића, према извештају из Београда, ухапшени су. Кнез Павле, према још неповерљивим вестима, напустио је Југославију.

Београдска влада тврди да у свим деловима Југославије влада ред и мир. Међутим, проверених вести из провинције о томе још нема. До прогона Немаца није дошло, али се ове вести до сада још не могу проверити...¹⁸

Многобројни немачки агенти који су у Београду функционисали под видом новинара, извештавали су Берлин да су носиоци демонстрација били комунисти и радничка класа, тако да код владе Рајха није било никакве сумње у то да догађаји у Југославији имају не само унутрашњеполитички, већ и спољнополитички значај. Тако је неки Клајст (Kleist) јавио телефоном у 17,22 часа 28. марта: „Демонстранти су викали „Доле пакт, доле Хитлер, живео Стаљин...“¹⁹

Херхагер је истога дана у 15 часова јавио: „Манифестовали су елементи из београдских предграђа, каквих има у свим великим градовима... Чланови немачке колоније у Београду транспортовани су аутомобилима југословенске војске у Немачки дом који се налази под заштитом немачког поштанства. Њихове ствари пренете су исто тако војним аутомобилима. Војска је при томе у сваком погледу изашла у сусрет Немцима.“²⁰

Канзиг је јавио у 14,43 часа тога дана телефоном да су „испочетка манифестације биле за краља, а после су се претвориле у комунистичке.“²¹

Дописник *Deutschen Nachrichten Bureau*, Валтер Грубер јавио је у 8,30 ча-

сова 29. марта: „Демонстрације су дириговали комунисти и енглески плаћеници. Сам пуч извела је само војска... Нека себи нико не прави илузије. Ствар је веома озбиљна. Четници се држе ванредно, са великом дисциплином и беспрекорно према нама. Вишим официрима, председнику владе и министру војске заиста је жао што се десио инцидент...“²²

У једном другом поверљивом телефонском извештају у 13,45 часова 28. марта, Канзиг је рекао да је „на јучерашњим манифестацијама дошло до великих демонстрација на којима се викало: „Доле са пактом“, „Доле са издајницима“, „Доле Мусолини“, „Доле Фирер“, „Доле кнез Павле“, „Живео савез са Русијом“ итд... Немачки туристички биро је разорен и маса је спалила и Фирерову слику.“²³

И Валтер Грубер је јавио у 14 часова 28. марта: „На јучерашњим манифестацијама дошло је и до комунистичких изгрева. Утврђено је да су комунисти тиме хтели да изразе своје незадовољство против ове владе, тврдећи да је она више англофилска, него што је пређашња била германофилска... Народ одбија рат са Немачком, јер зна да од Енглеске не може добити помоћ и зато тражи савез са Совјетском Русијом... Ми смо били сведоци и видели како је пропаганда представљала Фирера по узору из бајке Црвенкапа, где је Фирер био представљен као курјак који прерушен пресреће и привлачи Југославију да би је преварио... Ми смо видели Јевреје на делу...“²⁴

На примедбу DNB-а 31. марта да је немачка велика сила и да би то у Југославији морали да осећају, те да ће и тон немачке штампе бити поштрен, Валтер Грубер је на то одговорио да се мора имати у виду оријентација народа према Совјетском Савезу и да се у Београду често чује: „Нас и Руса двеста милиона.“²⁵

Таквих извештаја било је 28. и 29. марта много. Они, без сумње, дају потпунију слику са оним извештајима који су достављени Берлину у току 24, 25. и 26. марта, јер не остављају никакву сум-

њу да је све те демонстрације, које су се 27. марта претвориле у праву ерупцију, организовала и њима руководила Комунистичка партија Југославије.

Због свега тога Немци су сматрали да морају рашчистити с Југославијом на начин како је то Хитлер одлучио. Али је за то требало припремити немачки народ, а светској јавности „доказати“ да је Југославија крива за све то, а не Немачка. Зато је већ 29. марта Министарство пропаганде Трећег Рајха наредило свим редакцијама да не доносе никакве вести из Југославије, сем оних што издаје DNB у Берлину после претходне цензуре, тако да се тога дана редакција *Berliner Botsenzeitung* жалила свом дописнику из Београда да не сме да објави ни писање немачке дипломатске политичке кореспонденције.²⁵

Тиме је почела једна бесомучна кампања против Југославије у немачкој штампи и преко свих немачких радиостаница. Измишљале су се најразноврсније клевете, говорило се да су Немци у Југославији подвргнути не само шиканирању, већ и физичком истребљењу, да Југословени пале читава села немачких мањина, итд.²⁷

У оваквим измишљотинама није изостајало ни немачко службено гледиште. Уосталом, тај метод претходио је трагедији Чехословачке, Пољске и неких других земаља. На конференцијама за иностране новинаре које су свакодневно одржаване, званични представник владе Рајха, министар др Паул Шмит стално је и све оштрије нападао Југославију. Док је 28. марта био колико-толико уздржљив, он је 29. марта изјавио страним новинарима „да се продужују и да узимају маха антинемачке демонстрације“. Као потврду за ту своју констатацију, навео је да је дан раније „немачки посланик у Београду, на повратку са благодарења, био злостављан“. Он је додао да „и други догађаји показују да се иде за тим да се кваре немачко-југословенски односи“.

На питање једног страног новинара да ли је тачно да је југословенска влада дала изјаву да она остаје неутрална и да се њена спољна политика неће ме-

њати, др Шмит (Schmidt) је одговорио да му ништа о томе није познато, нити да ли је нова влада заузела став према Тројном пакту, иако је Нинчић још 27. марта дао изјаву да ће спољна политика Југославије према Немачкој остати и даље пријатељска“, а Симовић категорички тврдио истога дана немачком посланику да је пуч унутрашња политичка ствар Југославије. „Мишљења појединих министара — изјавио је др Шмит — о ситуацији не могу да допринесу објашњењу, јер су потребна дела, а не речи. Тако, јуче и данас демонстрације не само што нису обустављене, него су напротив, још и појачане. Изгледа да се код владе примећује оклевање и лутање у спољној политици и у одређивању њеног даљег става. Нема сумње да су у Југославији узеле маха снаге које се труде да омету и погоршају односе између Југославије и Немачке, упркос закључењу Тројног пакта...“

Приликом приступања Југославије Тројном пакту, немачки министар иностраних послова фон Рибентроп дао је изјаву да је приступање Југославије Тројном пакту имало за циљ стабилизовање у југоисточној Европи и гарантовање мира у том сектору. Међутим, ако се данас неки елементи у Југославији супротстављају овом развоју, они морају да сносе сву одговорност, али се врају ако мисле да се овом процесу могу супротставити снагом. Ми не можемо дозволити да будемо провоцирани, а још мање врећани од енглеских плаћеника са улице...“²⁸

Још у току истог дана, поподневна издања више немачких листова донели су низ вести из Југославије под насловом: „Београд дозвољава антинемачке публикације“, „Антинемачка харангирања у Београду“, „Пријатељи Енглеза на кормилу“ итд.²⁹ А *Dienst ans Deutschland* је донео у вечерњем издању чланак под насловом „Најбрижљивија пажња“, у коме се каже: „Берлин још увек показује апсолутну резервисаност према развоју догађаја у Југославији... У овом погледу, са немачке стране констатује се да још не постоје обавезне

изјаве о спољној политици у Београду и да их, природно, не могу надоместити приватне изјаве појединих политичара. Берлин очигледно очекује јасан став нове владе о питању Тројног пакта, који је Београд наговестио. Иако Берлин у овом погледу очигледно не врши притисак, с друге стране, изгледа, није расположен да трајно подноси непријатељску активност југословенске јавности против Немачке... Из појединих вести које немачки листови објављују, може се видети да Берлин не предвиђа ни у колико непријатељски акт према Немачкој у вези са политичким превратом, него се сматра као карактеристичан симптом нове ситуације. Тако се брижљиво региструју испади и инциденти, чије су жртве биле установе и личности Немачког Рајха. Берлин исто тако региструје са реалним хладним интересовањем и поступање без много поштовања са представницима Рајха у једној званичној прилици, што се није догодило представницима оних земаља које су у непријатељству с Рајхом. Третирање и описивање тих догађаја у немачкој штампи показује, у сваком случају, да Берлин посвећује највећу пажњу овим чињеницама и придаје вредност томе да о њима обавести немачку јавност.³⁰

Истога дана немачки представници су обавестили југословенску владу да ће припадници Трећег Рајха 30. марта напустити Југославију. Симовић и његова влада су покушали да учине што се може „на спасавању мира“ непосредним контактима са фон Хереном и италијанским послаником Мамелијем. Сутрадан, 30. марта, министар иностраних послова Нинчић, саопштио је немачком и италијанском посланику да ће његова влада поштовати уговор који је претходна влада потписала 25. марта у Бечу.³¹ Али, ово јавности није било, нити се смело саопштити, јер би то страховито уздрмало ипонако не баш чврсте позиције Симовићеве владе, која је била састављена од великог броја издајника, капитуланата и корумпираних политичара. Па и поред те изјаве, немачки посланик је истога дана напустио Београд. То исто учинили су и око 1.300 немачких држављана, међу којима је

био и приличан број дипломатских представника.

Др Паул Шмит је 31. марта изјавио на конференцији за штампу страним новинарима да и тога дана „има потврда о антинемачким тенденцијама и демонстрацијама“ у Југославији. „Ми са највећом хладнокрвношћу посматрамо и пратимо развој догађаја на београдским улицама, а исто тако и у другим југословенским крајевима... али није баш обичај да дозволимо да једна влада толерира испаде који угрожавају престиж Рајха.

И даље стижу вести о испадима против Немаца у Југославији. Има исто тако вести да су поново цепане заставе као и о демонстрацијама против Немачке уопште...

Али данашња влада у Београду треба да зна да и овој великодушности већ једном мора да буде крај, јер свака великодушност има граница... Због тога је од стране немачке владе дошла заповест њеним држављанима да напусте Југославију.³²

Др Шмит је том приликом изјавио да је Тројни пакт „ступио на снагу онога часа када је потписан, и због тога је свако расправљање о ратификацији излишно. Да ли ће се југословенска влада држати Тројног пакта или не, то је већ друго питање.“ Рекао је да су вође ХСС-а зрели политичари и да је сигурно да они „не крију симпатије према Осовини“, тврдећи да су се тобоже „у хрватским местима одиграле демонстрације под притиском српске полиције, која је са оружјем у руци присиљавала свет да демонстрира“, иако је опште познато да је полиција у Хрватској била потпуно у рукама хрватског бана Шубашића, а не под централном београдском владом. На питање једног новинара каква је реакција у Грчкој, званични представник Рајха је одговорио:

„Дивљи тријумф у Грчкој што је Југославија постала савезник био је исти онакав као и код вас у Америци.“

Прелазећи преко изјаве министра иностраних послова Нинчића од претходног дана као да и не постоји, он је цинички додао да влада Рајха жели да зна „шта је разлог да се не предузимају

кораци који би обезбедили онај однос који је учвршћен с Југославијом приликом њеног приступања Тројном пакту.“³³

Још истог дана, 31. марта немачка штампа писала је о све тежем положају немачке мањине у Југославији. Илустрације ради, навешћемо само неке одломке из *Berliner Nachtausgabe* који је донео разне извештаје под насловом: „Све ћемо Немце обесити“, „Немири у Југославији стално расту“, „Радње демолиране“, „Сеоска имања попаљена“, „Избеглице обавештавају“ и слично. „Испадн харангираних елемената који су почели у четвртак у Београду, проширили су се — тврдио је овај лист. Како извештавају избеглице немачке мањине, који су стигли на румунску територију, ови испадн проширили су се на целу Србију и Словенију. Влада све већи терор против свега што је немачко. Сваког оног који немачки говори, Срби пребију. Немачке радње демолирају и пљачкају. Немачка сељачка имања пале. Нарочито је немачка мањина у Банату и Бачкој препуштена неизмерним прогонима од стране харангираних српских елемената, које месне власти само још помажу. У возу од Новог Сада до Великог Бечкерека српски војници избацили су једног Немца док је воз био у покрету. У Великој Кикинди Срби су опљачкали и демолирали радњу Немца Никла. У Великој Кикинди, у центру града, опустошена је немачка улица од стране Срба, кафане и радње су опљачкане, а Немци злостављани. Даље појединости стижу из целе земље. Још увек се организују уличне манифестације... у којима свим Немцима прете вешањем.

„Сви Немци ће бити обешени — тако гласе ти повици. „За њих ће бити и сувише мало стабала.“³⁴

Dienst aus Deutschland је истога дана писао да Немачка остаје у сваком погледу пред очекивањем политичких концепција свих југоисточних земаља у светлости идеологије Тројног пакта и да се сматра одговорним за мир, поредак и ред у југоисточној Европи, јер је и сама настојала да том делу света „уштеди унутрашњу и спољну борбу“. Догађаје у Југославији он сматра као

„напад на немачки престиж“. „Миран став очекивања Рајха показује да Берлин неће дозволити да буде провоциран, али би се свако обмануо ко мисли да је Рајх склон да без замерке прими рушење његових постављених циљева.“³⁵

Већ 2. априла и др Паул Шмит, министар за штампу Рајха, изјављује на конференцији страним новинарима да Берлин жели да престану паљења села, демонстрације против Немачке и поклањање пажње енглеским агентима. Шмит је даље рекао да се може констатовати стални пораст противнемачких тенденција у Југославији.³⁶ Радио-станица Берлин је истога дана говорила о „страшном прогону Немаца у Југославији“, да је за њих настао „прави накао“, да „југословенске масе пљачкају станове и злостављају Немце“, а да чак и „у школама српски ученици нападају на немачку децу и злостављају их“. Даље је саопштено да хрватски министри „сматрају да је Тројни пакт најбоља гаранција за мир“ и да „предлажу један директориј.“³⁷

Симовићева влада је у три маха негирала тврдње иностране пропаганде о тобожњем прогону Немаца преко агенције Авала, али је то немачки министар за штампу Шмит окарактерисао дрским демантијем који не одговара истини. А на циркуларни телеграм министра иностраних послова Нинчића, упућен 3. априла свим дипломатским представницима Југославије на страни, да Тројни пакт остаје на снази и да се спољна политика Југославије неће мењати, др Шмит је истога дана изјавио на конференцији са иностраним новинарима: „Веома критично расположење које влада последњих дана као и терор улице, противнемачке демонстрације, инстинкт масе пробуђен од стране непријатељски расположених шовинистичких елемената, противнемачки револуционарни став Југославије, уместо консолидовања не само да не престају, него југословенска влада не чини ништа да ово спречи и да учини крај, него напротив, и дипломати који су у њеној служби чине све да отежају ову консолидацију проблематике.“³⁸

Telegramm
(Geh.Ch.V.)

Nur mit
Verschlußsachen
zu behandeln

Belgrad, den 5. April 1941

Ankunft: " 5. " " , 17.45 Uhr

Nr. 384 vom 5.4.

Citissime!

Gesandter Nincic erschien 14 Uhr 30 jugoslawischer Zeit erneut auf Gesandtschaft, um folgende Mitteilungen Aussenministers Nincic ... (Gr. verat.):

- 1.) Die gesamte Regierung sei einig darin, dass der Aussenminister nach Berlin fahren solle.
- 2.) Aussenminister sei empört darüber, dass man, ohne ihm etwas mitzuteilen, die Initiative zu Gespräch mit der Sowjetregierung ergriffen habe (vergleiche hierzu Drahtbericht Nr. 375 vom 4. April); dies sei in der Erregung nach dem Staatsstreich vom 27. März geschehen, und die Betreffenden dächten heute schon anders. Nincic wolle keine Verständigung mit Moskau, sondern mit Berlin. Er sei entschlossen, künftig in Regierung energisch aufzutreten.
- 3.) Gegenwärtiger Standpunkt jugoslawischer Regierung, den Aussenminister in Berlin darlegen würde, werde seiner Auffassung allein entsprechen.
- 4.) Aussenminister habe grosse Mehrheit im Kabinett hinter sich. Dies werde annehmen, was er vorschläge.
- 5.) Zusammensetzung der Regierung und körperliche Schwäche nach seiner Krankheit hätten Aussenminister bisher erschwert, energisch aufzutreten. Das werde sich jetzt ändern.
- 6.) Man spricht von einer Verständigung zu dritt zwischen Belgrad, Moskau und Ankara. Dies ist überholt, und Aussenminister würde die Verwirklichung eines solchen Plans

Chef A O
U. St. S. Pol.
U. St. S. R.
Botsch. Ritter
Leiter Abt. Pers.
" " W.
" " Kult.
" " Presse
" " Dischid.
G. ot.
Exp. bel

152922

Pläne nicht zulassen. Ohne den Außenminister sei ein solcher Plan aber nicht durchführbar .
7.) Außenminister sei einzig und allein Anhänger des Protokolls (Dreierpakt), der in Wien unterzeichnet wurde.
8.) Jugoslawien habe viele Anregungen vom Ausland bekommen, aber Außenminister werde nur die Vorschläge annehmen, die er gegebenenfalls in Berlin erhalten würde.

Feine.

Извештај саветника немачког посланства у Београду од 5. IV 1941. о спремности генерала Симовића да прихвати Тројни пакт (Микротека - Војно-историјског института)

Le rapport du conseiller de la Légation d'Allemagne à Belgrade du 5 avril 1941 sur la disposition du général Simović d'accepter le Pacte Tripartite (Microthèque de l'Institut historique de l'Armée)

Illustrierte Nachtausgabe писао је 4. априла и такве глупости тврдећи да су 1 800 поданика немачке мањине умакли на два дунавска брода због бруталних прогона којима су последњих дана били изложени да се на њиховим лицима виде трагови мучења.

Слично су писали *Berliner Berzenzeitung* и *Deutsche Allgemeinezeitung* под насловима: „Београд оружја терористе“, „Нова немачка имања су захваћена пламеном“, „Немци у концентрационим логорима“, „Немцима се прети смрћу“, „Појачање терора у Југославији и слично.“⁴⁰

Сутрадан, 5. априла, радио станица „Донау“ пренела је у 18,45 часова писање „Немачке дипломатско-политичке кореспонденције“ о догађајима у Југославији, која је тврдила да су противнемачке манифестације и схватања у Београду у вези са тим манифестацијама изазвали највеће огорчење у Немачкој. „Догађаји у Београду су — саопштио је радио Донау — наставак српских препада из 1918. године, у којима су Хрвати испали жртве. Нека Београд не мисли да ће штампом уверити свет да није било противнемачких демонстрација.“⁴¹

Петог априла је одржана последња конференција за иностране новинаре у Вилхелмштрасе. Званични говорник др Паул Шмит негирао је чињеницу да је Симовићева влада за последњих 8 дана дала било какву изјаву, јер до доласка Мачека у Београд, по његовом схватању „влада уопште није постојала“. „Постоји само чињеница — рекао је др Шмит — о непријатељским противнемачким акцијама, затим се последњих дана врши мобилизација југословенске војске. То су чињенице које видимо.“

На питање једног страног новинара да ли је признањем Тројног пакта погоршан положај, Шмит је одговорио:

— Ви говорите драматично; наш положај је сјајан! Не треба уопште говорити о положају, јер се добија страх кад се чује та реч.

То питање уопште није ни било у дискусији. Да ли Тројни пакт важи или не важи, не може уопште доћи у дискусију. Да ли смо у Немачкој доживели исто тако демонстрације против Југославије и Тројног пакта. Да ли је с наше стране постављено питање да ли тројни пакт желимо или не желимо? Проблеми су настали онога момента када су Цветковић и Цинцар-Марковић

по својој повратку из Беча били ухапшени . . .“

„Не знам — рекао је даље Шмит — да ли, после свега што се десило, има предуслова за могућност културних веза између Немачке и Југославије. . .“⁴² Тога дана је полузванични *Dienst aus Deutschland* под насловом „Неконсолидована“ донео вест да је у Југославији наређена мобилизација“ са дејством од 1. априла“.

Dienst aus Deutschland наставља: „Енглеска је свим средствима своје веште пропаганде навела југословенску земљу да заузме противнемачко држање, тако да је наступила могућност једног новог фронта на Балкану.“⁴³

Помињући фронт на Балкану, наглашено је да би и југословенске границе могле постати део евентуалног балканског фронта.

Влада Рајха је већ тога дана прекинула сваки контакт с југословенском владом и њеним послаником у Берлину. А из немачког министарства иностраних послова саопштили су телефоном свом отправнику послова у Београду Фајнеу:

„Односи између Немачке и Југославије више се не одржавају. Сваки дипломатски контакт је укинут. Ситуација је непромењена, може се рећи да је врло критична и неизбежна. Југословенска влада у току осам дана није дала никакав одговор немачкој влади. Одговор београдске владе је општа мобилизација. Немачко посланство у Београду чува војска и сви прилази к њему су затворени. Југословенски посланик г. Андрић се налази још увек у Берлину, али никако не посећује Вилхелмштрасе.“⁴⁴

Непосредно пре напада, Рибентроп је обавестио телеграфски своје савезнике да напад почиње у 4 сата изјутра.

И т а л и ј а

Фашистичка Италија је нерадо и под притиском Немачке прихватила да гарантује суверенитет и интегритет Југославије, али ју је на то натерала неповољна ситуација у Грчкој. Мусолини је једном приликом позвао Бана и рекао

му: „Више не можемо ништа да учинимо. Ми морамо молити Хитлера за посредовање.“⁴⁵ Бано је чак понудио Хитлеру прелазак Југославије у немачку интересну сверу — каже Валтер Хаген.⁴⁶ Тако су се италијански фашисти бар привремено морали одрећи оних схватања која је 15. октобра 1940. године изнео Енрик Инсабет у римском *Coriere diplomatica o consolare* да „римска фашистичка империја има да обухвати целу балканску површину, где има трага романској раси“, да је Мусолинијева Италија „цео простор између Албаније и Румуније“ и да је „дошло време да васкрсну млади народи у савезу са Римом и германством и да се римске области, под окриљем орлова римских легија, прошире као у доба Цезара дуж целог Средоземног мора . . .“⁴⁷ Италијани су у попуштању пред Хитлером ишли чак дотле да су после потписа пакта у Бечу, 25. марта дали и једно званично саопштење, у коме је, између осталог, наглашено да је приступањем Југославије пакту трију сила завршено укључивање држава европског Југоистока у „нови поредак“ и да је „овим догађајем перфектуисано одстрањивање Енглеске са европског континента“, што би требало да значи да ће италијанска влада поштовати преузете обавезе.⁴⁸

Giornale d'Italia објавио је уводник свог директора Вирџиније Гајде „Пакт слободних људи“ у коме је речено да приступање Југославије Тројном пакту представља нов и снажан корак Осовине унапред, јер је тиме „европски блок нарастао на 204 милиона људи“, а Енглеска коначно искључена из југоисточне Европе. „Данашње приступање пакту трију сила у Бечу представља напредак у југословенској политици споразума са Италијом, с обзиром на велике конструктивне циљеве и потребу сарадње за постизање тих циљева“ — нагласио је Гајда.⁴⁹

Међутим, пошто су југословенски народи 27. марта одбацили Тројни пакт, Италијани су се вратили својим старим концепцијама да отму од Југославије што је више могуће, мада су се до почетка немачког подухвата плашили офанзиве југословенске војске у Алба-

нији, где су њихове позиције тих дана биле веома осетљиве. Мусолини је, чим је примио Хитлерово писмо, одговорио свом осовинском партнеру:

„Фиреру,

Амбасадор фон Макензен уручио ми је Ваше писмо које се односи на ситуацију која је настала у Југославији после државног удара. Желим да Вам кажем, да сам мирно примио догађаје, јер ме они нису ни најмање изненадили, нарочито кад сам дознао да је пре потписивања у Бечу Стојадиновић био предан Енглеској...⁵⁰ У погледу мера које захтева ситуација саопштавам Вам:

1) Већ сам лично наредио генералу Кавалеру да обустави офанзиву која је баш требало да отпочне.

2) Пешадијске јединице придлазе према северној граници Албаније и заузимају положаје на трима правцима вероватног југословенског напада.

3) Дата су наређења да седам дивизија избију на нашу источну алтску границу где се налазе шест других дивизија којима ће се придружити, а сем тога и 15.000 људи граничне страже који су већ у приправности.

4) Све те припреме биће завршене што хитније и биће извршене у тајности.

5) У истој зони спремна је за операције друга ваздухопловна ескадра.

6) Поред бугарске, а нарочито мађарске сарадње треба водити рачуна о хрватским сепаратистичким тежњама које представља др Павелић, који се налази недалеко од Рима. Хоћу такође да Вам кажем, Фиреру, да ће у Италији рат, ако постане неминован, бити врло популаран. Из тога разлога делим потпуно Ваше уверење да ће садашња криза довести Осовину коначно до потпуног успеха.“⁵¹

Изгледа да је аташе за штампу италијанског посланства у Београду Амор Баван први од новинара ступио у везу са Римом. Он је у 12,30 часова 28. марта саопштио: „Коначно смо добили везу, сви смо живи!“ Затим је обавестио италијанско министарство за народну културу, са којим је и водио овај разговор,

да су сви београдски листови донели обавештење о седници Симовићевог кабинета. На крају је дао текст познате Симовићеве изјаве од 27. марта.⁵²

Нешто касније, у 12,30 часова, италијански новинар Томајуоли саопштио је телефоном листу *Giornale d'Italia* следеће: „Око 2 сата изјутра војне снаге су окупирале све неуралгичне тачке у земљи... У ноћи је кнез Павле отпутовао са целом породицом у Грчку. Изненађена маса показивала је задовољство. Цео дан у Београду и у целој земљи долазио је до изражаја снажан ентузијазам. Кроз град су пролазиле бесконачне поворке. Полиција је замењена војском. Министар Нинчић примио је посланике Италије и Немачке...“

У току даљег разговора, Томајуоли је цитирао из изјаве председника владе Симовића оне ставове који су се односили на спољну политику владе према суседима, о чему је већ било говора.⁵³

Ових неколико извештаја показује да су италијански извештачи из Београда једноставно регистровали догађаје, уздржавајући се од напада на пучистичку владу. Исти став је имала и 27. и 28. марта и целокупна италијанска штампа. Дописник централног пресбироа из Рима Црњански известио је 28. марта телефоном Београд да је италијанска штампа заузела доста резервисан став. Италијански листови — рекао је Црњански — донели су 28. марта извештаје да ће Симовићева влада поштовати закључене пактове и да су догађаји у Београду последица унутрашње политичке ситуације.⁵⁴ То су, у ствари, били само фактографски подаци, који су били добијени из Београда. Једино је за два прва дана италијанска штампа објавила коментар официјелног Гајде, који је рекао да Енглеска ради свим силама на томе да измени стање које је у Југославији створено њеним приступањем Тројном пакту и да Енглеска рачуна са мрачним силама којима се обично служи у својим интригама и државним ударима.⁵⁵ Али кад је сутрадан, 29. марта, Симовић примио италијанског посланика у Београду Мамелија и изјавио

му да Југославија ни у ком случају не сме дозволити да буде окружена и на тај начин присиљена на капитулацију и да ће у случају продора немачких трупа ка Солуну југословенске трупе бити присиљене да се пробијају кроз Албанију, на шта му је италијански посланик одговорио да то неминовно води рату,⁵⁶ ситуација је почела да се нешто мења. Тога дана је заправо, и отпочела права кампања у Немачкој против Југославије. Италијани нису никад, чак ни за тренутак напустили ревизионистичку политику према Југославији. А ова два дана они су ћутали више због незгодног положаја у коме су се налазиле њихове дивизије у Албанији. Напад Југославије довео би тренутно до потпуног слома њиховог фронта у Албанији. Али је ова nelaгодност брзо уклоњена. Нинчић је већ сутрадан саопштио Мамелију да југословенска влада прихвата Тројни пакт, о чему је Рим обавештен већ у 15,50 часова 30. марта. Симовић је у тражењу модуса да избегне рат са Немачком и Италијом, 31. марта послао кола Главног генералштаба по италијанског посланика и пренео му „жељу југословенске владе да сутра у 9 сати потпредседник владе Слободан Јовановић путује за Рим авионом. Југословенска влада жели да буде примљен код г. Мусолинија“.⁵⁷

Италијански министар иностраних послова, гроф Бано (Ciano) разговарао је са Мамелијем исте вечери телефоном у 23.05 часова и саопштио му: „Можеш да јавиш председнику Министарског савета да потпредседник владе може да путује у Рим и да ће сутра бити примљен од Дучеа. Тачан сат пријема сада се не може прецизирати, пошто је Дуче много запослен, али ће потпредседник у току сутрашњег дана бити сигурно примљен.“⁵⁸

Мамели је одмах пренео Банову поруку југословенској влади. Непуно пола сата касније, Бано је поново позвао телефоном Мамелија и рекао му да хитно саопшти југословенској влади „да се цела ствар са пријемом мора да одложи“. На питање Мамелија, за кад се одлаже Јовановићева посета, Бано је одговорио: „Па, рецимо, најбоље за прекосутра,

пошто Дуче сутра не може да га прими. Међутим, пази — рекао је Бано на крају — немој да се обавезујеш.“⁵⁹

Тога истог дана је појачана кампања против Југославије и преко италијанске штампе и преко радија. Лист *Messaggero* и друге италијанске новине донели су на уводним местима „податке“ о демонстрацијама у Југославији против Италије, о тобожњем убиству Немаца у Новом Саду итд. Италијански лист *Il Tevere* је писао да је Југославија једина творевина Версаја која још није дирнута. Више листова почели су већ овога дана да пишу о расцепу између Срба и Хрвата.⁶⁰ Додуше, Павелић је био у Риму примљен још два дана раније. Комбинација са усташама је већ била у игри, али се о томе још није писало.

Идућих дана та кампања се све више појачавала. Италијански листови су 1. априла истинили, да се појачавају инциденти против Немаца и Италијана у Југославији. *Messaggere la Tribuna* и *Giornale d'Italia* су писали и такве бесмислице као на пример да се стока немачких сељака у Банату уништава, да масе Немаца беже у Рајх, да су Срби запалили једно село у Барањи и слично.

„*Il mesaggero*“ је писао да су у Хрватској почев од павелићеваца до Хрватске сељачке странке сви сложни.⁶¹

У овој кампањи није изостајао ни италијански радио. Илустрације ради, навешћемо да је радио станица у Риму 2. априла објавила у 13 часова на италијанском језику да су, противнемачке и противиталијанске демонстрације које избијају у Југославији „навелe владу Рајха да позове свог посланика у Берлин...“ У 20 часова истог дана радиостаница Рим обратила се Југословенима на српском језику, тврдећи да су „Енглези и Американци непријатељи југословенског народа“ и да он „треба да их се чува и с неповерењем прима њихову наклоност“. „Обраћамо се вама, народу који 20 година посматра политику Енглеске и политику Италије — рекао је даље радио говорник Рима. Демократије су се сетиле вас само онда кад сте им требали. Сви народи Југославије треба добро да размисле пре него што се од-

луче. Енглеска и америчка пропаганда раде на томе да поведу југословенски народ рђавим путем.“⁶²

La Tribuna је истога дана писала да је „животињска кампања мржње предузета у Југославији против Италијана и Немаца“ и о румунским ревандикацијама према Југославији, тврдећи да Румунија није одустала од својих захтева на Банат. Такође је тврдила да Румуни траже долину Тимока, где тобоже живи 250.000 Румуна.⁶³

Il Telegrafo донео је чланак Дина Домајолија, који се вратио из Београда у Италију у коме је овај писао да је у Југославији „сада час фанатика и да само прилике могу да утичу на развој догађаја и на владу генерала Симовића...“⁶⁴

Агенција *Steffani* јавила је 3. априла о грозничавој активности посланика САД, Енглеске и Турске у Београду. „Балкан је — речено је том приликом — данас збуњен интригама које немају примера у историји по бруталности којом се врше. Бујице злата бачене су са циљем да се поткупе савести, да се уклоне препреке, да се купи све.“⁶⁵

Giornale d'Italia оцењивао је 4. априла догађаје у Југославији мистериозним. Гајда је постављао питање како да се верује у ауторитет једне државе, која једног дана потпише један међународни пакт, а идућег дана добије нову владу са сасвим супротним правцем. Да би се Европа могла оријентисати, рекао је Гајда, ваља сачекати одговор на прво питање. Друго питање је да ли је нова влада израз целине југословенског народа или једне клике која служи интересима Енглеске. Доћи ће време када ће се добити одговор на ово питање.

У наставку, Гајда је рекао да је Југославија својим провокацијама вратила Осовини слободу опредељивања и акције у нужној самоодбрани. Југославија је, вели Гајда, један нов мрачан елемент у близини ратишта, где се решавају интереси Италије и Немачке и због тога југословенски случај мора бити брзо разјашњен.“⁶⁶

Carriere della Sera је истога дана писала да „разјашњење југословенског положаја Италија и Немачка не могу дуго да чекају. Италија не може да пристане на то да балканска равнотежа буде одједном прекинута у корист једног непријатеља, чији се прсти јасно виде у југословенској драми.“⁶⁷

Messaggero је писао 5. априла да ће будућност показати да ли је оно што је учињено у Југославији корисно за стварне интересе ове земље. Лист је даље тврдио да нико не може схватити озбиљно декларацију београдске владе, према којој се ништа није изменило између Југославије и сила Осовине. Створена је једна немогућа ситуација и може се поставити питање какав ауторитет има држава која је прво приступила једном међународном пакту, а која одмах после тога приступа једном другом који је заснован на супротним принципима. Лист поставља и питање да ли ће народна воља моћи да успостави равнотежу. Није добра она политика која злоупотребљава стрпљење других, а погрешно је толеранцију идентификовати са слабошћу — писао је овај лист.⁶⁸

Пети април искористиле су све италијанске радио станице за последњу политичку кампању против Југославије пред почетак агресије. Тако су у 16 часова тога дана саопштиле да је ситуација у Југославији слична оној која је претходила догађајима 1914. године, који су проузроковали несрећу и да у том стању има удела и Черчил. Три сата касније све италијанске радио станице су саопштиле да ситуација у Југославији тежи ка све већем погоршању, јер се тобоже поново појављују насиље и демонстрације против Немаца.⁶⁹

Тако од стављања Југославије „у савршену хармонију са Немачком и Италијом“ и „прикључивању без резерве идеалу нове Европе“, као и од њене спремности да „стане у прву линију новог и праведнијег света“ — о чему је писао италијански лист *La Stampa* још 2. јула 1940. године — није било ништа, сем горког разочарења.

Мађарска

Бурни мартовски догађаји у Југославији наишли су у Мађарској, са којом је 12. децембра 1940. године Цветковић потписао уговор о вечном пријатељству, на велики одјек. Мађарска влада је 21. новембра 1940. године приступила Тројном пакту, а њена територија убрзо је стављена на располагање немачком дивизијама и немачком ратном ваздухопловству. Кад су се повели преговори између Цветковића и Рибентропа за приступање Југославије Тројном пакту, мађарска влада је 16. марта 1941. године, преко свога министра иностраних послова, саопштила немачком посланику у Будимпешти да се проносе гласови да је влада Рајха вољна да гарантује интегритет Југославије у случају њеног приступања Тројном пакту, изражавајући мишљење да она у то не може веровати, утолико пре што је у више махова упознала владу Рајха да „Југославија има да уступи подручја Мађарској...“ Мађарска влада је том приликом саопштила да она „не мисли да ствара тешкоће влади Рајха; напротив, гроф Чаки (Csáki) је, на подстрек Фирера, закључио пакт о пријатељству са Југославијом... Мађарска влада, међутим, није никад одустала да полаже право на територијалну ревизију граница према Југославији“⁷⁰ — речено је немачком посланику том приликом.

Мађарска влада је сматрала да је збацивањем издајничке владе Цветковић—Мачек дошао тренутак за ревизију граница и присаједињење делова Југославије Мађарској. Зато је намесник Хорти Хитлерову изјаву, дату 27. марта мађарском посланику у Берлину, у којој је, поред осталог, наглашено да је дошло време за остваривање мађарских захтева на југословенске територије, примио „веома радосно, са осећањем дубоке захвалности“ и одмах прихватио Хитлеров захтев да Мађарска узме активног учешћа у рату против Југославије заједно са Немачком. Овом свом осећању дао је израза у писму које је сутрадан доставио Хитлеру, у коме је молио да Немачка и Мађарска армија дођу у додир.“⁷¹

Хитлеров захтев да Мађарска учествује у нападу на Југославију, одмах је у огромној већини прихватила и мађарска влада. (Телеки који се томе супротставио извршио је самоубиство). Једино је тражила модус како да учествује у том нападу, због постојећег уговора о тако званом вечном пријатељству. Па ипак, ни мађарска штампа, ни радио нису одмах почели са кампањом против Југославије. Чекали су миг из Берлина. Југословенски дописник из Будимпеште извештавао је телефоном 28. марта да мађарска штампа показује највеће интересовање за догађаје у Југославији, али није давала никакве коментаре. Она је, напротив, препоручивала „највећу опрезност при просуђивању промена које су јуче (27. марта) извршене.“ Листови — јављао је дописник Београду — „поводом разних непроверених вести и комбинација, указују на потребу највеће резервисаности.“ Једино је официјелни *Pester Lloyd* истицао да би брзо решење државне кризе у Југославији имало за последицу опште смирење духова у земљи.⁷² Али, кад је 29. марта отпочела кампања против Југославије у немачкој штампи и преко радија, Мађарска се тој кампањи одмах придружила.

Magyar nemzet је 29. марта писао да би евентуалне последице, до којих би могло доћи у спољној политици, биле од судбоносног значаја не само за Југославију, већ и по цео Балкан.⁷³ Истога дана је *Nyole órai újság* писао: „Узимајући у обзир све околности, може се рећи да се ситуација из часа у час све више погоршава.“

Лист затим подвргава критици политику пучистичке владе Симовића, па закључује да треба сачекати шта ће довести прва недеља месеца априла, додајући да се већ са сигурношћу може рећи да ће на Балкану доћи до веома драматичних и динамичних догађаја.⁷⁴

Али свакако је најинтересантније писање „*Pešter lóyda*“ од истога дана, који је био близак мађарском министарству иностраних послова и изражавао углав-

ном званично гледиште мађарске владе. Он је у чланку „Куда иде Југославија“, поред осталог, наглашавао да се још не могу предвидети последице промена извршених у Југославији, тврдећи да тобоже још ни влада није образована, јер Мачек још није донео одлуку да прихвати положај потпредседника који му је понуђен.

Овај мађарски лист је даље рекао да исто тако велики значај, као држање Хрвата, имају вести о немирима и о изгредима против припадника мађарске мањине.

Лист је даље писао да су удаљени са својих положаја они који су се залагали у државној управи и у штампи, као главни уредници полуслужбених листова, за политику зближења са силама Осовине и са Мађарском.

„Ово су узнемирујући симптоми, које треба најпажљивије пратити — подвлачио је лист — јер они могу да открију плански поступак који је довео до догађаја од четвртка, као и да открију даље намере садашњих југословенских властодржаца.

Од највећег је интересовања држање југословенске владе у односу на спољну политику, као и на последице извршених промена. Иста влада која покушава да Хрвате и Словенце, који одобравају приступање Тројном пакту па сносе и одговорност за то, представи као сараднике на новој линији и лансира вест да влада не намерава „да крши Тројни пакт“.

Раскид са прошлошћу неизбежно доноси извесне последице. Војна власт дејствује по извесним правилима. Сви догађаји имају свој сопствени динамизам који, нарочито у случајевима када је ношен народним страстима, одређује један развој који је скоро неминован.“⁷⁵

Следећих дана Мађарска је појачавала кампању против Југославије, преносећи разне измишљотине које су доносили немачка агенција ДНБ, немачки листови и немачки радио. То је био логичан одраз става мађарске владе која је прихватила Хитлеров захтев да учествује у нападу на Југославију. Министар војске генерал Барта 4. априла је

авионом одлетео Хитлеру и дао изјаву, у име мађарске владе, да ће Мађарска мобилисати пет корпуса за рат против Југославије. Истога дана мађарски посланик у Берлину посетио је немачко министарство иностраних послова и изложио гледиште своје владе да треба наћи погодан повод за напад Мађарске на Југославију, с обзиром на то да постоји пакт о пријатељству између ове две земље, али је Хитлер на то дао одговор да је већ самим војним пучом и нападима на фолксдојчере створен довољан разлог за учешће Мађарске у томе нападу. То је било довољно да Мађарска нареди мобилизацију. А ноћу између 10. и 11. априла председник мађарске владе (тачније у 24. часа 10. априла) позвао је немачког посланика у Будимпешти и саопштио му, поред осталог, да је пуч у Београду довео на кормило државе оне елементе који су још 1914. године проузроковали рат, те да су ти исти елементи поново покушали да провоцирају рат против Немачке и Италије, са којима Мађарска има чврсто пријатељство и савезништво у Тројном пакту. С тога је дужност мађарске владе да оне територије које је Југославија у своје време отргла, врати у састав Мађарске, како би заштитила мађарско становништво на том делу територије. Ради остварења тог циља он је наредио мађарској армији да изврши своју дужност.⁷⁶

Пошто је тога дана, 10. априла, Квартерник прогласио тзв. Независну државу Хрватску, председник мађарске владе Ладислав Бардоши (Ladislav Barossy), саопштио је том приликом да мађарска влада признаје Павелићеву државу. А регент Хорти (Horthy) је то искористио да изјави да стварање једне „леgitимне хрватске владе“ значи дефакто (de facto) распадање Југославије, па према томе, упад мађарске војске у Банат који је уследио на захтев мађарске мањине, која је тражила њену заштиту, не значи повреду мађарско-југословенског пакта. Да би иронија била већа, Хорти је том приликом додао да ову меру не треба тумачити као непријатељски акт против Југославије, „са којом ми желимо да одржимо при-

јатељске односе“, већ као привремену меру која има за циљ да спречи да мађарски животи и имовина буду доведени у опасност у једној зони, где не постоји прописна власт.⁷⁷

Један мађарски радио-говорник, говорећи о пакту „вечног пријатељства“ с Југославијом који је потписан 12. децембра 1940. године, и о односима који су створени између две земље после напада на Југославију, рекао је 11. априла: „Свака група која обори уставну владу државе да би дошла до власти, нема више ни морално ни политичко право да тумачи у своју корист уговоре, које су њени збачени претходници потписали са ма којом државом.“⁷⁸

Таква једна изјава требало је да значи да се Мађарска на своје сопствено задовољство, обрачунала са својим моралним обавезама на основу уговора да не напада на „територијални интегритет“ Југославије. Она је задовољила неке своје захтеве добијањем делова рашчеречене Чехословачке и отимањем Трансилваније од Румуније, али је сад прижељкивала решење још „једног преосталог територијалног полагања права на Међумурје, Прекомурје, Бачку и Банат.“ Интервенција мађарске војске на страни Рајха против Југославије довела је мађарску владу

у положај да барем привремено оствари, или углавном оствари своје ревизионистичке захтеве којих се није одрекла ни после потписивања пакта о „вечном пријатељству“ с Југославијом.

Пошто је, после прокламације регента Хортија 11. априла, председник мађарске владе Бардоши одбио да прими југословенског посланика у Будимпешти под изговором да је заузет, овај је уложио протест код опуномоћеног министра Вериле због повреде територијалног интегритета Југославије од стране мађарске војске. Али је Вериле изјавио да су после београдског пуча „из основа измењени односи између наших двеју земаља, чиме је и сам пакт изгубио од своје важности и битности, као и после прокламовања самосталности Хрватске државе“ пошто „Југославија не постоји више у свом ранијем саставу и облику.“ Мађарска је — рекао је даље Вериле — била постављена у положај и нужност да предузме све мере за обезбеђење својих виталних интереса, а нарочито за заштиту својих мањина у нашој земљи.“

Тако је Мађарска на мартовске догађаје у Југославији одговорила ратом и уласком њених трупа на југословенску територију.⁷⁹

Б у г а р с к а

Бугарска је за читав послератни период заузимала један некад прикривен, а некад сасвим отворен ревизионистички став према својим суседима. Зато је непрекидно била кочница стварања једног јединственог савеза балканских држава против спољних завојевача, чак и после Солунског споразума од јула 1938. године, којим је Бугарска била ослобођена војних клаузула Нејског уговора. Истина, бугарска влада, под председништвом Кјосеиванова, прихватила је бар на речима сарадњу с Југославијом и с њом 24. јануара 1937. године потписала „пакт о вечном прија-

тељству“, али се тиме није одрекла својих ревандикација према Југославији, односно Македонији и неким другим југословенским територијама. Наиме, влада Кјосеиванова, а касније и Филова свечано су се у свакој прилици „одрицале“ Македоније, а за такозване „западне покрајине“ (Цариград и Босилград, два среза поред Струмице који су припали Југославији на основу Нејског уговора о миру) очекивали су „братски гест“ од Југославије.⁸⁰ Од Румуније је отргла јужну Добруцу, а према Грчкој је имала захтеве на Тракију и излаз на Јејејско море. Обећавала је да би,

по испуњењу ових захтева од стране заинтересованих балканских држава, приступила блоку балканских држава сасвим искрено. Међутим, пошто у томе није успела, она се већ новембра 1940. године дефинитивно оријентише према Немачкој, односно Осовини, којој потписом пакта у Бечу приступа тек 1. марта 1941. године и дозвољава улазак немачких трупа на бугарску територију, очекујући да ће јој Немачка и Италија, ти „рушиоци неправедног диктата у Неју и Версају,“ омогућити прикључење свих територија на које претендује у састав Бугарске. Зато су догађаје од 27. марта бугарски властодршци дочекали са великим задовољством, јер су веровали у неминовност југословенско-немачког сукоба, од кога су очекивали присаједињење Македоније и других

покрајина великој Бугарској. Како су бугарска буржоазија и њени завнични представници реаговали на догађаје од 27. марта показао је, свакако, најаутентичније сам председник бугарске владе (др Богдан Филов) у Народном скупштини. Он је, између осталог, рекао:

„Бугарска је изашла из светског рата понижена, обесправљена, територијално раскомадана и привредно уништена... Све бугарске владе после светског рата водиле су, више или мање, једну ревизионистичку политику. Та ревизионистичка политика с наше стране добила је најочитију потврду с чињеницом да је Бугарска упркос свим притисцима који су вршени на њу, одлучно одбила да приступи Балканском споразуму... Она је допринела својим држањем не само одржању мира на Балкану, већ

**БЪЛГАРИЯ ИЗНЕМОГВА ПОДЪ УДАРИТЬ НА ЕВРОПЕЙСКАТА НЕПРАВДА
ДА СЕ БОРИМЪ ЗА УНИЩОЖЕНИЕТО НА НЪОЙСКИЯ ДОГОВОРЪ**

Ова карта показува територијалне претензије Бугарске на Балкану и у Европи. Територије су означене бројевима: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

**БОРБА ДО КРАЈ ЗА ЖИВОТА И РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКИНАТА
ДА ПОЛУЧИ ОТЕЧЕСТВОТО НИ ТЕРИТОРИАЛЕНЪ ИЗЛАЗЪ НА БЪЛО МОРЕ**

Бугарски реваншистички проглас у коме се истиче да ће се Бугарска борити против Нејског уговора и изнесе бугарске претензије на територије суседних земаља (Архив Војно-историјског института)

La proclamation revancharde bulgare soulignant que la Bulgarie combattera le traité de Neuilly et exposant les prétentions bulgares sur des territoires des pays voisins (Archives de l'Institut historique de l'Armée)

је осујетила онај блок балканских држава... Захваљујући чврстом држању Бугарске у том питању, тај блок, за који су се правили толики предлози, није се могао тада остварити. На тај начин осујетило се успостављање оних сто дивизија у које се полагало толико много наде, а које су морале бити упућене на фронт против сила Осовине. Ја истичем те чињенице да бих могао потврдити да је у то доба Бугарска водила једну политику која се у погледу Балкана потпуно слагала са политиком сила Осовине...

Преношењем рата на Балкан додирнути су интереси нашег народа, а на то смо морали веома пазити... Бугарска је коначно стала на страну сила Осовине и њихових савезника...

Познато вам је да је потписивањем Тројног пакта влада дозволила улазак немачке војске код нас...

25. марта ове године и Југославија је приступила Тројном пакту... Само два дана касније букнуо је преврат у Београду... на тај начин сукоб између Немачке и Југославије био је неизбежан. Немачка војска била је присиљена да дејствује...

За време балканског рата Бугарска је мобилисала 10% становништва...

Нама је тај рат донео ослобођење бугарских земаља у западним покрајинама, у Тракији и Македонији... До сада од владе вођена спољна политика донела је најсретније успехе — уједињење бугарског народа... Али, с друге стране, ми исто тако видимо да нам не би било могуће постићи наше национално уједињење другим путем од онога којим иде данашња бугарска влада... а ја могу са задовољством констатовати, да су сви народни посланици који су у том смислу питани, укључујући и оне који у другим стварима нису потпуно одобравали рад владе, одобрили потпуно нашу спољну политику...⁸¹

Треба нагласити да је и бугарска влада Филова интервенисала преко немачког посланика у Софији Рихтхофена још 16. фебруара, да у случају евентуалног приступања Југославије Тројном пакту, влада Рајха утиче на Југославију

да призна граничне коректуре на југословенско-бугарској граници у корист Бугарске. Бугарски министар иностраних послова, преносећи жељу своје владе, нагласио је да је Цветковићева влада покушавала више пута да о овом питању ступи у разговор са бугарском владом, али је бугарска влада ово сматрала неозбиљним.⁸²

И док је једна група београдских књижевника приступила хитном припремању једног великог јужнословенског алманаха са књижевним прилозима српских, хрватских, словеначких, македонских, бугарских и црногорских песника, есејиста и приповедача и док су на алманаху сарађивали Бугари: Тодор Павлов, Људмила Стојанов, Крсто Бјелов, Крсто Гончев, Крум Пенев, Никола Хрелков, Никола Ланковски и Ангел Тодоров, бугарска влада дала је налог бугарској штампи и радију да се припреме за кампању против Југославије. Истовремено су отпочеле и демонстрације против Југославије у Софији и неким другим бугарским градовима, на којима су демонстранти захтевали Македонију и неке друге југословенске земље, док су бугарске дивизије журиле ка турској граници, да би обезбедиле леви бок немачких дивизија које су се спремале да ускоро пређу грчку и југословенску границу. Непријатељска кампања против Југославије, коју су организовали бугарски властодршци, није заостајала много иза оне у Немачкој.

Бугарски лист *Зора* веома брижљиво је пратио пулс Берлина и настојао да све изјаве званичних представника Рајха уперене против Југославије објави бугарском народу. Тако је 30. марта писала да су у Вилахелштрасе-у изјавили: „Ако сада у Југославији има снага које верују да треба да се супротставе једном оваквом развоју, оне искључиво треба да снесу одговорност за то. Оне су у заблуди ако сматрају да могу правити злоупотребу са великодушношћу и снагом великог Рајха. Немачка неће допустити да буде изазивана. С друге стране, немачка неће допустити — писала је *Зора* — да се њена политика

руководи улицом. Ако је југословенска влада мишљења да је настала промена у спољној политици Југославије, она то треба да саопшти немачкој влади. Дотле, немачка влада не види повода да у овом тренутку третира ово питање са принципијелног становишта.“

Овај бугарски лист је даље истицао да изјаве појединих личности из југословенског политичког живота, као ни изјава Симовића од 29. марта, не могу бити у сагласности са стварном ситуацијом коју карактеришу демонстрације и други преступи.⁸³

Истога дана је овај бугарски лист писао да Мачек неће ући у београдску владу и да ће хрватски народ остати веран пријатељству с Немачком, те да Хрвати желе да хрватска бановина обухвати и остале хрватске делове и да се прошири опсег хрватске аутономије.⁸⁴

Радио Софија је 31. марта упозорио у 19,30 часова да југословенске власти „не треба да забораве да сваком немачком стрпљењу има краја и да ће Немачка ипак бити приморана да предузме потребне мере ако се оне укажу као неминовне.“

И владин лист *Вечер* писао је 31. марта, према извештају дописника Иванковића, да неодговорна лица у Београду и другим српским градовима врше прави терор против Немаца, наглашавајући да све то будно прати немачка влада и да сваком стрпљењу има граница.⁸⁵

После овог саопштења, бугарска штампа и радио су рапидно заоштравали пропаганду против Југославије. Југословенски дописник из Софије је јављао 1. априла да су тога дана између 8 и 9 часова пред официрским домом у Софији приређене манифестације, на којима су манифестанти захтевали Македонију и делили летке у којима се истицало да у Македонији живе поробљени Бугари и да је дошао ред и на њено ослобођење.⁸⁶

О манифестацијама у Софији и захтеву за Македонију јавио је и немачки дописник из Софије Арио листу *Völki-*

seher Beobachter 2. априла у 15 часова: „Нема ничег битног у политичкој ситуацији овде, у Софији — каже дописник. Само су интересантне манифестације студентске омладине. Они су јуче имали састанак у официрском дому, када су делили летке са оштрим нападом против Срба и против Енглеске. Међутим, немачки војници били су предмет овација бугарске омладине. У извесним круговима овде у Софији верује се у сукоб с Југославијом. Али то су ствари о којима је боље сада не говорити.“⁸⁷

Противјугословенско расположење, које су харангирали властодршци у Софији, Немци су и те како користили. Радио-станица »Donau« објавила је у 18 часова 2. априла на српскохрватском језику: „У Софију је стигао већи број студената који су били на студијама у Београду. Студенти су морали побећи, јер су били малтретирани од стране београдских студената и власти. Бугарски студенти су продефиловали кроз Софију, задржали се пред двором Њ. В. Краља и певали бугарске патриотске песме. Том приликом се чуло клицање немачкој војсци.“⁸⁸

Софијска *Зора* писала је 2. априла да се у Немачкој сматра да се „не могу зауставити уличне манифестације у Београду нити врећање немачке заставе, као ни спасти животи Немаца које бацају из возова који се налазе у покрету. Исто тако немогуће је спречити ни повике као што су да у Југославији нема довољно дрвета за вешање Немаца. Међутим, београдска влада — писао је лист — то може да уради, но Београд не предузима никакве мере...“⁸⁹

Такво стање је потрајало до 3. априла, када су бугарске власти прекинуле сваку везу југословенским дипломатским представницима са Југославијом. П. Иванковић је овако забележио тај прекид везе с Београдом: „У четвртак, 3. априла у 17 часова, доставили смо Београду телефонски извештај: „Немачки кругови овде више не крију да ускоро предстоји „блицкриг“ против Југославије.“ Код тих речи пресечен

је наш разговор са Београдом. Ово су, управо, биле последње речи изговорене преко телефона између Београда и Софије: више није било за нас ни телеграфске везе са Београдом.⁹⁰

Овакав став званичних бугарских фактора ни мало не изненађује, ако се има у виду да су дан раније дозволили у сред Софије манифестације против Југославије. Италијански дописник Сапорит писао је у *Il Resseto del Carlino* да су „у Софији приређене патриотске манифестације за Македонију, на адресу Југославије“. „Пред двором у Софији демонстранти су — писао је овај новинар — на коленима певали „Шуми, Марице“, као и старе патриотске песме. Исте песме демонстранти су певали и пред кафанама пред којима су седели немачки официри. Полиција није интервенисала.“ Дописник закључује на основу противјугословенског расположења у Бугарској, које су распиривали разни шовинистички владајући кругови, „да се још не може казати да Бугарска у извесном моменту неће интервенирати“ против Југославије.⁹¹

Тих дана је већина бугарских листова писала да Немачка неће водити преговоре са Србима, да је држање Срба према немачким мањинама непријатељско, да се инциденти у Југославији повећавају и томе слично. А „*Нова вечер*“ истицала је 1. априла у берлинском извештају расположење немачке јавности према догађајима у Југославији и

тврдила да „влада Рајха, иако ништа не говори о евентуалним намерама, може донети одлуку сваког часа, или у згодном моменту, у духу интереса и очувања престижа Рајха, новог поретка у Европи и у корист мира на европском Југоистоку. Треба веровати — истицао је даље овај лист — да ће Рајх у вези са терором који Срби чине према немачком живљу, према немачкој застави и на адресу самог Хитлера, учинити оно што захтева понос немачког народа.“⁹²

Бугарским властодршцима није било стало до пријатељства с Југославијом и њеним народима. Они су отварањем северних граница Хитлеровој армији омогућили нацистима да 6. април дође раније но што се очекивало. Тога дана немачки бомбардери облили су Београд крвљу, а у његовим рушевинама, обавијеним густим димом, изгорео је у једној штампарији рукопис југословенског алманаха. Кобуршка Бугарска се томе заиста радовала, јер је била сигурна да ће од раскомадане Југославије и њој припасти неколико комада. Зато су њене дивизије онога дана кад су одреде „о примирју“, које су уствари значиле безусловну капитулацију, ступиле на снагу, по Хитлеровом одобрењу умарширале у јужни део Србије и у Македонију. Ускоро су делови југословенске територије у које су ушле бугарске дивизије били припојени Бугарској.

Румунија

Румунија је такозваном Бечком арбитражом и уговором у Крајови била осакаћена. Њој су тада одузете огромне територије и прикључене Мађарској и Бугарској. Поред тога, Совјетски Савез је припојио Бесарабију. Па и поред губитка велике националне територије, Румунија је 23. новембра 1940. године приступила Тројном пакту. Идућих недеља она је постала плацдарм за даљи продор немачких армија у Бугарску,

Југославију и Грчку, а касније и за напад на Совјетски Савез.

Па и поред свега тога, народ Румуније прихватио је и поздравио догађаје у Југославији, друкчије него Бугари и Мађари. Чак је првих дана друкчије реаговала и румунска штампа, односно неки њени листови. Највероватније је да су на то утицале и пријатељске везе које су до укључивања Румуније у Осовину постојале између ње и Југо-

славије, као и пљачкашка политика владе Рајха и њених савезница — мађарске и бугарске владе. Тако је југословенски дописник из Букурешта (Петровић) извештавао 28. марта телефоном да су „у току целог дана многобројне познате и непознате личности телефоном позивале југословенско посланство и честитале члановима посланства на одлучном држању југословенског народа. На улицама и у локалима — јављао је дописник — грађанство свуда неприкривено одаје признање београдским одлукама.“

Дописник је даље додао да су промене у Југославији у званичним румунским круговима „изазвале огромно изненађење и недоумицу коју није ублажио ни званични коминике агенције „Авале“ о карактеру извршених промена.“⁹³

И румунска штампа носи печат те неодређености и збуњености. Тако је *Universul* писао 28. марта да су у Немачкој сви догађаји бачени у засенак, па чак и сама посета јапанског министра иностраних послова Мацуоке, због догађаја у Југославији.

У сваком случају најинтересантније је писање *Akcijunia*. Тај румунски лист у истом броју доноси географску карту Југославије, праћену следећим текстом: „Југославија је поносна земља која љубоморно чува своју независност. Њена војска за време светског рата била је једна од најбољих на свету.“⁹⁴

А истовремено поводом догађаја у Југославији изражава мишљење да ће „идућа недеља бити од највећег значаја за развој међународне ситуације, а што показује недавни догађај на југоистоку. 25. о. м. — пише лист — Југославија је приступила Тројном пакту. Овај корак није имао само политички, већ и војнички значај, јер је требало да послужи одлучној акцији сила Осовине. Скорашње промене у Југославији су задржале развој догађаја и нико до сада не може да зна какве ће бити последице тога. У званичним југословенским круговима вели се да су нове промене чисто унутрашњег карактера. По обичају, берлинска дипломатија показује извесну резервисаност и очекује да ближе упозна прави смисао догађаја у Београду.

Ово све изгледа пре као увод, а не као свршетак ситуације. Врло лако то може да буде полазна тачка за многе ствари које су до сада изгледале нејасне.“⁹⁵

Из тих „нејасних ствари“ румунска влада је настојала да извуче за себе Банат, и то читав југословенски Банат, без обзира на старо савезништво с Југославијом. У том правцу је усмерила своје главне напоре после догађаја од 27. марта у Југославији. Румунски посланик у Берлину учинио је 4. априла званичну посету Рибентропу и у име румунске владе изјавио му да ће румунске трупе упасти у Банат, ако и мађарске трупе упадну на ову територију. Предаја Баната у коме живи око милион Румуна (?) Мађарима и њихово потпадање под мађарску власт не сме се дозволити, јер би то довело до општег разочарења у Румунији. Зато ће румунске трупе ући у Банат. На крају, замолио је Рибентропа да са тим упозна немачку владу. Рибентроп му је кратко одговорио да обавештења о уласку Мађара у Банат потичу из погрешних извора и да упозна Антоњеску (Antonescu) да немачким планом није предвиђена предаја Баната Мађарима (иако је Хитлер био стварно обећао то Хортију (прим. В. П.), те да ће тамо стационаирати само немачке трупе и одржавати власт.⁹⁶ Румунска влада је после тога у више махова, инсистирала код немачке владе да јој се додели Банат. Зато се румунска штампа убрзо придружила немачкој кампањи против Југославије. *Universul* је писао 30. марта да „упркос обећањима која је дала нова југословенска влада, антинемачке демонстрације још нису престале у Југославији, јер им дају подстрека многобројни енглески и грчки агенти... Став који је заузела Југославија према Тројном пакту — пише лист — није задовољавајући, јер Тројни пакт треба одмах да ступи на снагу и не може бити никакве дискусије у погледу његовог важења.

Много значајнија од правне ситуације је она политичка, јер Рајх неће толерирати злостављање свога представника и својих поданика, пошто то није у складу са немачким достојанством. За сада се још не може предвидети даљи

развој ситуације. У Берлину и Риму са интересовањем питају који је циљ многобројних интервенција енглеског и америчког посланика у Београду и подстрекавање на отпор. Овај отпор сматра се утолико пре сувишан пошто су и Берлин и Рим чврсто решени да поштују обавезе из Тројног пакта према Југославији, све док Југославија буде то исто чинила. Исто тако поклања се највећа пажња војним припремама у Југославији, о којима стално говоре енглеске и америчке радио-станице.⁹⁷

У истом смеру писао је и *Curentul*. Он је 30. марта истицао да Немачка „неће моћи трпети манифестације ма које врсте, ако су оне уперене против Немачке.“⁹⁸

Уколико су се догађаји даље развијали, румунска штампа је писала све оштрије у непријатељском духу против Југославије. Румунски листови су 3. априла донели тенденциозне вести агенције *Stefani, Transkontinental pres-a, Ra-*

dora и других. „Порунка времен“ истичала је да Немачка неће моћи даље да очува хладнокрвност и да се може рећи да даљи став Берлина зависи искључиво од Београда. *Ordinisa* је истога дана писала да су односи између Југославије и Немачке ушли у критичну фазу, итд.

Румунска влада ставила је у покрет свој пропагандни апарат — штампу и радио — против Југославије, користећи се и Гебелсовим изворима и Гебелсовим методама. Јер, у ствари, румунски листови су донели чланке према инструкцијама што су их добијали из Берлина у ресору др Шмита или од ДНБ-а, који је лансирао све вести и за немачку штампу, гарнирајући то новим момен-тима. Тако је *Transkontinent pres* писао 4. априла да су промене у Југославији поставиле и питање њених односа са Мађарском, Румунијом и Бугарском, поред Немачке и Италије, јер Београд газн Тројни пакт коме оне припадају.⁹⁹

Велика Британија

Ван сваке сумње да су догађаји у Југославији изазвали највеће одушевљење у Великој Британији, која је у то време сама водила рат са Трећим Рајхом, немоћна да му се још увек ма где успешно супротстави на копну. Председник британске владе В. Черчил (*Churchill*), који је, заједно са својим министром иностраних послова Антони Идном и неким другим члановима кабинета, улагао огромне напоре да одврати кнеза-намесника Павла и Цветковића од потписивања Тројног пакта, узимајући реч на седници Централног одбора Конзервативне странке у својству шефа партије, завршио је свој говор речима:

„Имам да саопштим, вама и целој земљи, значајну новост. У раним часовима овога јутра југословенски народ поново је нашао самога себе. У Београду је избила револуција и министри који су, само пре неколико дана, били пристали да жртвују част и независност

своје земље, како изгледа, ухапшени су. Тај патриотски покрет израз је гнева једне храбре ратничке расе против издаје коју су према народу починили малодушни шефови и против перфидних интрига сила Осовине.

Према саопштењима која сам примио, можемо гајити наду да ће у Југославији бити успостављена влада спремна да брани слободу и интегритет своје земље. Једна таква влада добиће у свом одважном подухвату сваку могућу помоћ и подршку од стране Британског царства, а такође, у то сам убеђен, и од стране Сједињених Америчких Држава, премда у једној другој форми. Британско царство и његови савезници деловаће заједно са југословенским народом и ми ћемо ступати и наставити борбу раме уз раме до коначне победе.¹⁰⁰

Радио-Лондон објавио је у 16,15 часова 27. марта: „Хало, Хало! Имамо да вам саопшtimo једну радосну вест.

Југословенски народ остао је доследан својим историјским борбама које је водио у прошлости. Победио је здрав разум српског и југословенског народа. У тренутку кад су завереници против слободе и европске цивилизације мислили да ликују над Југославијом и кад је неколико југословенских министара дало пристанак на један сраман акт, пробудио се здрав осећај југословенског народа. Они министри који су прекјуче ставили свој потпис о приласку Југославије Тројном пакту, налазе се данас у хапсу.¹⁰¹

Истога дана у 19 часова Радио-Лондон је рекао у емисији на немачком језику: „Ми који радимо у енглеском радничком покрету данас смо срећни, пошто смо чули шта је урадио југословенски народ. Преко југословенских војника, студената, сељака и радника, опет се чуо глас Европе... Пре два дана несретни представници југословенског народа одиграли су своју жалосну улогу. Својим потписима поклонили су странцу своју част, част и независност своје земље и понизно су заузели место које им је било одређено од Немачке у простору такозваног новог поретка. Хитлер је лично дошао у Беч да поздравља представнике пребашње југословенске владе. Кад је јапански министар иностраних постова г. Мацуока стигао у Берлин, саопштили су му о приступању новог члана у фамилију. Господин Мацуока данас ће дознати шта Европа мисли о Тројном пакту и о такозваном новом поретку у Европи.

Посета издајника Цветковића и Цинцар-Марковића протекла је као обично... Још није протекло 24 часа, а оба министра већ су смењена са својих места. Они ће скоро бити заборављени. Нови дух влада опет у југословенском народу. То је онај дух који је показало оних 2.000 сељака који су јуришали на Хаџи-Поповац, тражили демисију владе и који су ставили на расположење своје оружје за одбрану домовине...

Данас је Југославија спремна да пружи отпор немачкој ратној машини. У „новом поретку“ коначно је проби-

јено ледено ћутање. Југословенски народ говорио је за целу Европу. Енглески радници као први честитају југословенском народу.¹⁰²

У продужетку емисије, Радио-Лондон је саопштио на немачком језику: „Док су се у Југославији вршиле демонстрације против приступања Југославије Тројном пакту, немачки властодршци нису ништа казали немачком народу што се спрема. Немачки властодршци јављали су своме народу само о одушевљењу које влада у Југославији због државног акта у Бечу. Они нису ништа јавили о протестима и демонстрацијама југословенских радника, сељака, војника, студената и интелектуалаца уопште, које су уследиле потпису Тројног пакта од стране бившег председника владе Цветковића. Немачки народ је чуо само то да је Велика Британија доживела на Балкану, нарочито у Београду, један велики дипломатски пораз. Тако је *Hamburger Freudenblatt* казао да је Немачка, не испаливши ни један метак, само утицајем вођа Трећег Рајха, добила једну велику дипломатску битку, која је била увод за велику пролећну офанзиву...

Југословенски народ је данас наводни дипломатски успех Хитлеров учинио смешним.¹⁰³

У 18,15 часова 27. марта Радио-Лондон је саопштио на француском језику: „Југословенски народ је данас манифестовао своје задовољство. У Београду и осталим деловима земље оре се песме, патриотски узвици, лепршају се заставе, свира музика. Нигде није јављено ни о најмањем нереду...

Пред совјетским посланством биле су такође велике манифестације. Викало се: „Живела Русија“, „Доле Немачка“, „Доле Италија“.

Немачка пропагандна машина др Гебелса претрпела је потпун слом...¹⁰⁴

Вернон Батлет је у 16,45 часова 28. марта, преко Радио-Лондона, упутио ову поруку југословенским народима: „Ви сте причинили велику радост Енглеској. У низу догађаја: заузимање Керена и Харара, отпор славне грчке

YUGOSLAVIA DECLARES FOR FREEDOM

PEOPLE'S UPRISING AGAINST PRO-AXIS CABINET

NATIONAL GOVERNMENT UNDER ARMY LEADER

KING PETER ASSUMES ROYAL POWER

The Yugoslav Government which on Tuesday signed the Tripartite Pact has been overthrown. The young King Peter has assumed royal power, and General Simovic, a former Chief of General Staff, has formed a National Government.

The leaders of the old Government were placed temporarily under arrest, and Prince Paul, the former Regent, who had been stopped in an attempt to reach the German frontier, was, it is reported, permitted to leave the country for Greece.

Mr. Churchill, conveying what he described as "the great news" of the Belgrade revolution to a Conservative meeting in London yesterday, said: "Early this morning the Yugoslav nation found its soul. The country, he added, would receive "from the British Empire, and, I doubt not, in its own way from the United States, all possible aid and assistance."

ARMY'S SPIRIT OF REVOLT

DISTURBANCES IN SOUTH SERBIA

From Our Belgrade Correspondent

ATHENS, March 27

The Yugoslav Army depots and several Prince Paul, the former Regent, and all the members of the Yugoslav Government at 2.30 this morning and proclaimed that the young King Peter had assumed power, an event which he is of an age on his eighteenth birthday next September. General Simovic, Chief of the Yugoslav Air Force and a former Chief of the General Staff, has formed a new Government.

The news was backed up by the arrival of the National Government from Belgrade and was greeted by loud and prolonged cheering.

Further reports received in Athens from Corchia, on the Onovo-Yugoslav frontier, state that Prince Paul has taken flight.

Two members of the new Cabinet are Dr. Mincich and Dr. Gostolovich. Dr. Mincich was the leader of the Croat peasant party and the spokesman of the Croat throughout the recent years of opposition to Belgrade. Since the Serbian-Croat accord he has been Vice-Prime Minister. It is not clear how he did not support the Tripartite Pact. The signature of the accord with Germany, there is evidence that he had already been supporting Allied policy, while in public he played a double game as to persuade the Croats never to retreat in any interest in a Minister-Regent conflict that he had tried for some time to get the Croats to join the new Cabinet in 1941. The inclusion of these two figures, in spite of the recent pact, is a wise move to secure the wholehearted support of the Yugoslav peasants.

OFFICERS' PROCLAMATION

For several days the spirit of revolt has been growing in the Yugoslav Army, especially in southern Serbia, where most of its forces have been concentrated. The political military consequences of this movement may well prove to be considerable in view of the fact that the Croats held the initiative in Albania and that the Italians are still on the defensive.

A heavy censorship had been imposed the day before yesterday on all news sent out from Yugoslavia, while American and many particularly British, newspaper correspondents were being actually persecuted. But it is known that the spirit of revolt had reached such a pitch that Serbia yesterday that 50 officers and 100 soldiers had signed a proclamation.

CHANGE WITHOUT BLOODSHED

A REJOICING NATION

The Angora wireless reported by the British United Press announced last night that the new Yugoslav Cabinet held its first meeting yesterday afternoon. All the new Ministers who were in Belgrade at the time were stated to have been present.

According to a message from Belgrade, Prince Paul, the former Regent, boarded a train in Belgrade on Thursday night intending to travel to his estate in the vicinity, which is at Acia, near the German frontier. He was held to back some English bombers and turned back, and it was later reported that he refused to leave the country had been present.

All the members of the former Government except Dr. Mincich and Dr. Gostolovich were arrested and taken to the airport near Belgrade. Dr. Mincich and Dr. Gostolovich were afterwards released and allowed to go home.

There has been no bloodshed in the capital except for one policeman, who was shot when he tried to resist the approach

of troops to the wireless station outside Belgrade. The central part of Belgrade is now cordoned off by tanks, machine-gun posts, and steel-barbed troops. This was included the Government buildings. Troops took over this area early yesterday morning. At 1.30 a.m. south of the Yugoslav Air Force from the Belgrade military airfield took over the police station, where they were immediately joined by the police and shortly afterwards by the military.

ROYAL PROCLAMATION

An eight o'clock in the morning King Peter drove through the streets by himself, and was enthusiastically welcomed. The following proclamation issued by Peter was issued by King Peter to the Yugoslav nation yesterday morning, according to an official statement made in Belgrade and relayed by the Belgrade wireless.

Serbia, Croatia and Slavonia, at this moment are given in the hands of my people. I have decided to take the royal power into my own hands.

U.S. WELLS THE CH...

-ACT OF DE...

AID PROMISED AGGRESS...

From Our New York

NEW YORK

The United States Government

congratulations to the new Government.

Mr. William Welles, assistant American Minister in Belgrade, indicated in a statement that the news of the change in Yugoslavia had been with this country as a matter to be taken for every liberty-loving American, and further, that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

Mr. Welles indicated that the United States Government will be ready to assist in any way possible to the new Government.

војске и став Југославије, ви сте причинили радост целом слободном свету. Ви сте иступили против једног човека који је покушао да изда слободу Пнтамо се: да ли ће ваша одлука бити прекретница у овоме рату? Ја сам пропутовао Југославијом и видео сам да је југословенски народ највећи у погледу свога индивидуализма. Иако је Цветковић потписао Тројни пакт, ви нисте могли да примите ропство... Народ се осећао пониženим... Помислите како ће одјекнути одлука Југославије код других земаља, које су у ропству. Слободни народи су вам захвални. Изабрали сте слободу... Дали сте пример свету који ће убрзо издејствовати победу."¹⁰⁵

После ове поруке, спикер Радио-Лондона прочитао је изватке из појединих дневних листова у вези са догађајима од 27. марта: *Times*: „Спонтано подизање огорчења против кукавичких министара који су припремали издајство.“ *Daily Telegraph* донео је карикатуру која приказује југословенског војника како ломи окове Осовине.

News Chronicle: „Двадесет седми март је дан слободе. Министри који су потписали Тројни пакт, то су они којима се влада.“¹⁰⁶

Викем Стид је у спољнополитичком прегледу рекао у 9,45 часова 29. марта преко Радио-Лондона: „Када дође време да се пише историја овога рата, 27. март 1941. године биће забележен као један од великих датума ове борбе. Тога дана, као што је рекао председник британске владе, југословенски народ нашао је самога себе.

Једног јединог великог дана, читав свет ван осовине, радосно је поздравно вести које су стизале из Југославије...¹⁰⁷

Викем Стид је даље рекао да се, кад је чуо вести из Југославије, сетио стихова из Киндингенове песме „Ветар у зору“, који гласе:

Лондонски *Тајмс* је поклонио велику пажњу догађајима од 27. марта 1941.

«Times» de Londres a accordé une attention particulière aux événements du 27 mars 1941

*Јутро, два сата,
Кроз отворени прозор чујеш
корак ветра,*

*Који иде да зове сунце,
И сановито дрвеће како дрхти
И на месечини трепери.
И мада је дубока тамна ноћ,
Осећаш да је ноћ завек
прошла...¹⁰⁸*

Мислимо да је Викем Стид, бар што се тиче Југославије, имао право. Југословенски народи су 27. марта направил први корак ка слободи. Тамна ноћ је за њих заувек прошла. Тим великим даном је означен почетак једне велике и херојске борбе. То је, чини се, осећао и Стид, који даље каже: „Ја сам био врло опрезан да се не упуштам у предсказивања о томе како ће огорчена борба, која се водила за душу и тело Југославије, да се заврши, према сматрам да нисам оставио никакву сумњу у то да чак ни приступање Југославије Тројном пакту, према моме мишљењу, не би нужно значило последњу реч у тој борби...“

Промена у Југославији је много више од једног локалног балканског догађаја и њене последице осећаће се на читавом Блиском и Средњем истоку, па чак и у Јапану...“

Југославија опет заузе своје место у реду храбрих земаља, решених да бране своју слободу и независност, упркос свим претњама и притиску...“

Рекао сам да Југославија „улази у форму“...“

Југославији можда предстоје тешка искушења. Хитлер је претрпео до сада највећи пораз од једног поноситог народа који је покушао да застраши. Он једва може да прогута овај пораз без одговора... Хитлер има пред собом не само један морални него и војнички проблем...“

Вест о југословенском отпору Осовини пронела се муњевитом брзином кроз Блиски и Средњи исток. Она је охрабрила Хитлере противнике и, свакако, неће повећати покорност оних народа који чаме под Хитлером. Русија, која је Турцима обећала пријатељско

разумевање и неутралност на случај да Турска буде присиљена да се бори у одбрану своје слободе, свакако да ће се радовати овоме догађају...“

Све у свему, дошли смо до једне моралне, а можда и материјалне прекретнице у овом рату. Један храбри народ, који је издао једна неверна влада, дао је краткорочни отказ тој влади и одлучио је да одбрани своју слободу по сваку цену.

Грчке и српске пограничне страже са пуно разлога могле су јуче да се грле. Према дан слободе није још освојено, они и ми верујемо да је ноћ густе тмине већ прошла.¹⁰⁹

Познати спољнополитички коментатор Радио-Лондона Сирил Лејкин рекао је у спољнополитичком прегледу у 9 часова 28. марта: „Јучерашњи дан није био срећан за силе Осовине. У Југославији су срушени с власти корумптивни политичари који су били постали Хитлерови и Рибентропови људи. За један час цела ситуација у Југославији се изменила...“

Овај спонтани револт народа у Југославији представља страховит удар за Немачку и Рибентропа. Рибентроп се надао да ће у Југославији, као у Румунији, Мађарској и Бугарској, задобити лаке победе, али се, међутим, гдно преварио. Показало се да Југословени неће да толеришу једну владу која није на челу управе по народној вољи.

Још до на два часа пре револта у Југославији, берлински и римски радио објашњавали су и хвалили се да је цела Југославија са одушевљењем прихватила потписивање пакта о приласку силама Осовина, као и да је Велика Британија тиме претрпела велики дипломатски пораз.

Сада, међутим, силе Осовине су изненађене ставом Југославије. Каква ће бити реакција Немачке на то ново стање у Југославији, видећемо.

Хитлер ће сигурно тражити неко објашњење. Он исто тако може да покуша да умаршира у Југославију, али га преко једног милиона мобилисаних војника чека тамо.

Сем тога, на југу, италијанске трупе које се налазе у Албанији остале су сад на милост и немилост Југославије.

Немачка се надала да ће долином Струме умарширати у Грчку. Сада, међутим, цео тај њен план је пропао.

Нова југословенска влада сигурно неће формално отказати Тројни пакт, али, и то је сигурно, она ће му дати другу интерпретацију од оне коју би Немци желели да имају. Југославија жели да остане неутрална, сем у случају ако буде нападнута. Овде је један храбри народ показао диктаторима да их се не боји.¹¹⁰

А у спољнополитичком коментару Радио Лондона Лејкин је рекао сутрадан у 9 часова: „Двадесет седми март, када се Југославија спонтано дигла и нашла саму себе, може се сматрати за највећи поједини дан свих слободних људи на целом свету.

Када се једна земља, коју су продали њени министри, спонтано дигне и опет узме у своје руке своју судбину, то мора да има великих реперкусија и на остали део света. Поверење које су диктатори имали сами у себе пољуљано је. Народи, међутим, који су до тога момента стењали у ропству, поново су добили наду за своје ослобођење.

Један професор историје упоредио је овај догађај у Југославији са једним другим догађајем у историји. Тај други догађај представља побуна шпанског народа против Наполеона, побуна која је започела у мају 1808. године... Хитлер тога времена био је Наполеон...

Исти је случај данас с Југославијом. Хитлер је 27. марта могао да види шта значи када се један народ, који је увек волео своју слободу и своју независност, подигне и на једини могући начин покаже своју љубав према слободи и независности...

Народ који су издали дигао се и само за неколико часова уништио све те издајнице. Сељаци, радници, војници, студенти представљали су тога момента душу југословенског народа. Значај овог националног васкрса лежи у томе што су сви елементи учествовали у тој побуни, чиме је немачки план поделе

WILLIAM JOYCE
Daily Herald's "Blackmail Correspondent"

JUGOSLAV ATTACK AT ANY MINUTE
By V. N. JUARA, Daily Herald's Balkan Correspondent

HITLER has made up his mind to attack Yugoslavia. This is the impression given by all messages now reaching London from Germany and the Balkans. We can probably expect an invasion of Yugoslavia within the next few days - or at least within a few weeks, the probability of which is certain.

Four Dead In Strike Rioting
FOUR people were killed in coal strike disorders in Harton county, Newcastle, yesterday.

50,000 ITALIANS IN FULL FLIGHT
CARRIED yesterday HUNDREDS of Spanish soldiers were driven from the front lines in the mountains of the Pyrenees.

SOLDIERS' MOTHERS: MORE PAY
By MURIEL WARR, Daily Herald's Political Correspondent

PRISONERS CAN'T RECEIVE THESE

Дејли хералд објављује 3. априла 1941. допис свог дипломатског кореспондента В. Н. Јуара о догађајима у Југославији

«Daily Herald» publie le 3 avril 1941 le communiqué de son correspondant diplomatique V. N. Juara sur les événements dans la Yougoslavie

Југославије на разне народне групе пропао. Преко 16 милиона југословена стоји данас уједињено против свакога ко их буде напао...

Нова Југославија изменила је ток историје. Изгледа као да је Југославија била одабрана од историје да укаже на слабост другог партнера Осовине, као што је Грчка указала на слабост Италије.

Велика Британија и Сједињене Америчке Државе даће Југославији сву могућу помоћ коју она буде затребала.¹¹¹

Ни следећих дана британски радио и дневна штампа нису престајали да подвлаче значај 27. марта. Тако је радио-станица Лондон, поред осталог, у емисији на француском језику у 18,15 часова 30. марта овако оценила значај тих догађаја у Југославији: „Револуција коју је извео југословенски народ потпуно је изменила изглед данашњег рата.

У рату стратегијски и психолошки моменти исто су толико важни колико и чисто војнички...

Догађаји у Југославији имали су велики психолошки утицај, нарочито на поробљене народе...¹¹²

Свега један и по час касније, радио-станица Лондон је објавила на српско-хрватском језику да немачка пропаганда већ недељама тврди да Енглеска жели да увуче Југославију у рат, па вели: „Ми изјављујемо да смо врло срећни што су симпатије Југословена на страни Енглеске. И сада питамо цео поштени свет: Је ли Енглеска та која тражи пролаз пломбираних вагона кроз Југославију? Не! Је ли Енглеска та која тражи да се Југославија укључи у привредни систем Рајха? Не! Је ли Енглеска та која тражи од Југославије да у евентуалним потребама помогне Енглеску? Не! Је ли Енглеска та која тражи од Југославије животне намирнице? Не! Је ли Енглеска та која обећава Бугарима јужну Србију (односи се на Македонију — прим. моја — В. П.)? Не! Је ли Енглеска та која каже да се Трианонски уговор има поништити, што значи да Мађарској треба вратити Банат?¹¹³

Сутрадан, 31. марта у 20,15 часова ова радио-станица објавила је на фран-

цуском језику: „Југославија је пре неки дан нанела велики пораз Немачкој, њеном престижу, као и војној и политичкој снази. Свима је јасно да револуција у Југославији представља отпор према силама Осовине. Пример Југославије доказује да се народи могу одупрети политички и војнички силама Осовине. Ова чињеница је охрабрујућа за све народе...“¹¹⁴

Агенција AVAS дан раније, у емисији у 19,45 часова, саопштила је да је југословенска влада објавила опомену грађанству да се не поведе за утицајем стране пропаганде, већ да очува мир, па је цитирала и наредбу управника града Београда, којом се забрањују манифестације и зборови ма које врсте.¹¹⁵

Међутим, Радио-Лондон је те исте вечери у 20,15 часова саопштио на француском језику: „Немачки радио објављује вечерас да, ако не престану нереди у Југославији, треба очекивати да ће Немачка прећи на акцију.

У немачким меродавним круговима у Берлину изјављује се да шовинистичке манифестације у Југославији подсећају на догађаје који су претходили пропасти Чехословачке...

Французи! Угледајте се на нашу браћу Југословене, на 10.000 ваших земљака који су манифестовали своју љубав према Југославији и припремајте националну револуцију“ — рекао је на крају емисије, Радио-Лондон.¹¹⁶

Између много других коментара и написа о Југославији, навешћемо још само емисију Радио-Лондона у 14,15 часова 3. априла. Том приликом је истакнуто још једанпут да је променом у Југославији Осовина претрпела тежак дипломатски пораз. „Оно што се десило у Југославији треба сматрати декларацијом слободе и части, пре него непријатељством према Немачкој. Како ће Немачка реаговати на овај фијаско, можда најтежи фијаско који је доживела у току овог рата, а који је претрпела под носом г. Мацуоке (Matsuoka Yosuko), свога госта из Јапана. Немачка, разуме се, ставила је у покрет сву машинерију своје пропаганде, да би ослабила и завадила југословенску на-

цију... Она може да изврши и напад на Југославију."¹¹⁷

На крају, 5. априла (у 9,45 часова), тј. на дан уочи хитлеровске агресије против Југославије, Викем Стид рекао је преко Радио-Лондона у спољнополитичком прегледу, између осталог и ово: „Ја не верујем да је Хитлер овога момента задовољан својим подвизима или подвизима његовог колеге — вуцибатине Мусолинија...“

Месец март, према Хитлеровим саветницима — астролозима, до сада је увек био срећан по Хитлера. Овога пута март је пропустио да оправда свој ре-
номе. До сада ни април се није понео боље...

Хитлер не може да седне и скрсти руке после фијаска који су му приредили Југословени својом одлуком да сачувају своју независност и част...“ Чак ни Совјетски Савез није крио своје задовољство услед држања Југославије.¹¹⁸

Један британски новинар овако је описао радост народа Велике Британије због одбацивања Тројног пакта од стране југословенских народа 27. марта: „... Ми, који смо познавали југословенски народ, нисмо хтели да верујемо да ће се на томе завршити (мисли на приступање пакту — прим. моја — В. П.). Знали смо да карактер југословенског народа не би могао дозволити да се без отпора преда земља и да је непријатељ прегази, ма колико он био велики и моћан. Зато нас нису ни изненадиле вести о демонстрацијама у Београду и о народном протесту. Веровали смо у непоколебљиву верност и традиционалну храброст својих пријатеља. Али је шира енглеска јавност била изненађена и у толико одушевљенија, кад је 27. марта стигла сензационална вест да је збачено намесништво и да је промењена дотадања политика попуштања Хитлеру. Најзад је проговорио један народ који није дозвољавао да га намесници и председници влада воде погрешним путем и да буде осрамоћен и издан. Проговорио је народ који је био спреман да не дозволи срамоту и бешчашће чак и по цену уништења и смрти. Британски народ је

био готово годину дана усамљен у борби, очекујући инвазију најмоћније војне силе нашег века. Његови градови и села подносили су месецима, ноћ за ноћ, најстрашнија бомбардовања из ваздуха. Зато је британски народ умео да цени храброст и верност Срба, оданих савезника из првог светског рата, и Хрвата

Лондонски Тајмс је и 1. априла 1941. писао под крупним насловима о догађајима у Југославији

»Times« de Londres titre en capitales le 1-er avril 1941 sur les événements en Yougoslavie

и Словенаца, којима је савезничка победа донела ослобођење.

Вест о догађајима у Београду муњевито се проширила по целој Британији. Догађај је објављен преко радија на девет језика. Телеграфски апарати преносили су исте речи на све стране света, док су ванредна издања дневних листа објавила сензационалну вест са огромним насловима. Нашао се ипак један народ, иако мален и ненаоружан, довољно смео да погледа право у очи највећој сили нашег времена.

Кад је вест о 27. марту стигла у Енглеску, налазио сам се у Доверу међу светом који је навикао да га сваког дана засипа бомбардовање из ваздуха и далекометних топова. Разговарао сам са морнарима који су стављали на коцку своје животе чистећи mine и вршећи патролну службу на водама Ла Манша. Сваког Југословена дирнуло би да је тога дана могао чути изразе дивљења према Југославији које је испљавало храбро доверско становништво.

Није прошао ни цео сат од како је вест о 27. марту стигла у Довер, кад ме је моја редакција позвала у Лондон да бих уређивао извештаје о догађајима у Југославији. Људи су се отимали о свако парче хартије које је избацивала редакцијска машина за аутоматско примање вести, да би што пре прочитали извештаје о драматичној ноћи у Београду; толико су били узбуђени чак и они људи којима су сензационални догађаји већ постали свакодневна храна...¹¹⁹

Велика Британија је, заиста, била добро информисана о великим превирањима у Југославији још пре, а нарочито после потписивања Тројног пакта од стране Цветковића. Тек што су представници југословенске владе ставили своје потписе на Тројни пакт у дворцу „Белведере“ Џон Еналс јавно је 25. марта по подне телефоном *Dayly Herald*-у да одлука југословенске владе „није изненадила народе Југославије, који су већ дуго посматрали како је много југословенских реакционарних влада погрешно водило политику услед глупог британског чемберленства — што је гу-

рало Југославију у Осовину. Али, ако је југословенски народ дуго био без демократског уређења и у великој сиромаштини, његов дух није сломљен.

Увек је постојала алтернатива у сарадњи са Русијом, коју траже масе. Али, то је увек избегавала фашистички наstroјена буржоазија која је више волела губитак независности од сарадње са Русијом. Ова политика је — извештавао је Еналс — једноставно закључак погрешно вођене политике широм целе Европе која је данас проузроковала рат...“

Београд је бесан и огорчење влада широм целе земље. У селима, градовима и школама, свет сељака и радника осуђује политику својих управљача...¹²⁰

Сен Џон је у 12 часова 26. марта јавио телефоном *Associated Press*-у: „Београдска полиција, наоружана до зуба, растерала је студенте и средњошколце који су учествовали у противнацистичким демонстрацијама на једној од најглавнијих улица Београда. Међу студентима било је и неколико стотина средњошколских омладинаца. Поред целокупне београдске жандармерије, око 10.000 војника налази се у сталној приправности ради угушења евентуалних демонстрација и побуна. Лично сам посматрао органе београдске полиције како кундацима и пендрецима растерују студенте — демонстранте, али напомињем да не желим да сувише далеко одем у овој ствари.“

Кроз Београд се проносе гласови да су многе меродавне личности јако забринуте због озбиљности ситуације. Могу вам рећи да се сада овде може свашта догодити. Очекује се да ће се ноћас нешто озбиљно догодити. Официрима није дозвољено да се удаљавају из касарне, пошто су у приправности. Полиција и војска у сталној су приправности до даљег наређења...¹²¹

Сат и по касније Кемингам је јавно телефоном да ће према одлуци министра просвете Михе Крека, сви баци који учествују у демонстрацијама бити за свагда искључени из свих југословенских школа.

У једном другом поверљивом извештају агенцији „Авас“, који је такође

DAILY HERALD

No. 7843 Friday, April 4, 1941 ONE PENNY

BELGRADE MADE AN OPEN CITY

FROM "DAILY HERALD" CORRESPONDENT

BELGRADE, Thursday.

JUGOSLAVIA to-night is thinking and acting in terms of imminent war.

Belgrade, her capital, Zagreb, the Croatian capital, and Ljubljana, 40 miles from the Austrian frontier, have been declared open towns.

Hours Of Fire Raids Last Night

Nazi formations carried out fire raids on widely separated areas of England and Wales last night.

An area on the West coast appeared to be the chief target. Bombs were dropped on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

Another raid was reported on the coast and inland.

A raid on the West coast was reported to be the chief target.

He Went To See Hitler, And Now—

Count Paul Teleki, in conference with Hitler at the Chancellery during his visit to Berlin in April, 1939, to discuss Hungary's relationship with the Axis Powers.

NAZI BULLYING CAUSES TELEKI'S SUICIDE

COUNT PAUL TELEKI, Hungary's 62-year-old Premier, shot himself at dawn yesterday after receiving new German demands on his country, it was reported last night.

According to information reaching New York, he had received an urgent demand from Germany for complete control of Hungary and co-operation in an attack against Yugoslavia.

MANS

ABANDONED THE LIBYAN STRONG ARMOURED ONLY GERMAN.

Communique early to-day.

ence by strong Italo-German pursuance of the policy so waiting to choose our own is have been withdrawn to

"In the... this withdrawal the town of Benghazi has been... after all captured military stores and equipment... destroyed... the... from the... and it has not been... as a part."

Enemy Losses

"As in the... of 1940 the... is evident, making a... at the expense of... further... already received... of communication. It... withdrawal... have already... in the... and... is... and... Berlin... claimed... that... already... The... High Command... declared... The... is... northwards. The... of... and... are... to... Our... are... light. Not a... about the... appeared... any... source."

W. N. EWER, "Daily Herald" Diplomatic Correspondent, writes:

It is clear that, for some... forces in Libya have been... by...

Енглески лист Дејли хералд писао је 4. априла 1941. да је Београд проглашен отвореним градом

Le journal anglais «Daily Herald» a publié le 4 avril que Belgrade est proclamé «ville ouverte»

достављен телефоном из Београда у 19,37 часова 26. марта, каже се: „Младићи су данас манифестовали против политике сарадње са Осовином.

Поверљиво: До манифестација је дошло у многим местима провинције. На Цетињу полиција се придружила демонстрантима (У ствари, није смела да се супротстави бујници народног гнева, већ је стајала по страни — прим. В. П.). У Скопљу студенти су манифестовали

пуна 4 сата. У Београду су школе затворене. Патроле жандарма са шлемовима и бајонетима на пушкама крећу се улицама. Баци су се ипак сакупили пред својим школама и неколико пута манифестовали на разним тачкама града. Ове манифестације настављају се увече. Велики број летака циркулише по целој земљи...

По свом повратку из Беча, председник владе је наредио оштре мере против

ширења летака и против вођа манифестација. Ове мере ступају на снагу од сутра. У сврху смиривања духова објављује се с друге стране, да ће кнез — намесник и министар војске г. Пешић у току седмице одржати говоре на радију.¹²²

Догађаји од 27. марта 1941. године оставили су дубок утисак и код страних

диplomата и новинара који су се тада налазили у Београду. Тако је енглески новинар Леват Едварс на десетогодишњицу 27. марта у свом говору преко лондонског радија, између осталог, изнео о својим утисцима у Београду ово: „На данашњи дан пре 10 година ја сам се налазио у Београду као дописник једног листа. Влада принца Павла свега два дана раније потписала је Тројни пакт. Ово је било потпуно супротно осећањима народа, чија је већина сматрала да је тиме погажена народна част и традиција. Изгледало је да ће Југославија која се с правом поноси својом јуначком и војном историјом бити покорена без борбе. Полицијска контрола била је веома строга. По кафанама било је забрањено певање популарних патриотских песама. Хапшења су била честа и трајна...

На Југославију се већ била наднела Хитлерова сенка. Енглеска се још увек сама одупирала нацистима. Југославија је била далеко и изолована, опкољена непријатељима.

У два сата ујутру појавио се први знак да се нешто необично догодило... Одмах сам отишао у центар града да видим шта се дешава...

Народна опозиција према влади и гњев због потписивања Пакта били су веома јаки. Влада је, исто тако као и народ, знала за ово... Око 3 часа ујутро дошао је генерал Симовић у Генералштаб да преузме нову владу. Одприлике у исто време ухапшен је Драгиша Цветковић као и други чланови германофилске владе који су тада били у Београду... Прва издања „Политике“ и „Времена“ продавала су се на улицама... Ја мислим да ове листове нико није читао...

Никада раније, или касније, сем можда на дан немачке капитулације нисам осетио тако наглу и потпуну промену расположења. Јучерашња потиштеност је ишчезла. Заставе су се појавиле на свим прозорима и балконима. Кроз неколико минута улице су биле испуњене масама које су викале „Доле пакт“, „Боље рат него пакт“, „Боље гроб него роб“.

Мој стан се налазио скоро одмах преко пута британске амбаседе у онда-

Енглески *Тајмс* после напада „осовинских сила“ на Југославију донео је низ чланака *Le «Times» publie une suite d'articles après l'attaque allemande contre la Yougoslavie*

шњој улици Зрињског, где су демонстрације биле нарочито јаке. Енглеска је у то време била једини Хитлеров непријатељ под оружјем.

Читава два дана Београд је певао и веселио се... Једино немачко посланство као и неколико других зграда налазило се још увек под стражом да би се спречили инциденти, јер мада је рат већ сада био неизбежан, још, увек је постојала нада да се он могао одложити. У ствари, било је веома мало инцидената...

Има мало догађаја у историји о којима би се са више истине могло рећи да су изазвани спонтаним и збијеним на-

родним одушевљењем. Југословенски државни удар био је један од ових. Малодушнији би се могли пожалити да је изабрано рђаво време за овај удар. Можда је ово и тачно. Немачка је у то време била најјача војничка сила на свету и сва њена жестина падала је на Југославију, која је била неспремна и препуштена сама себи. Али оно што је најглавније у овоме јесте да је ово био један од највеличанственијих гестова овог века. Ја се поносим тиме што сам тада био тамо у Београду и чуо како народ виче „Боље рат него пакт“, „Боље гроб него роб“.¹²³

Енглески Дејли хералд од 10. априла 1941. објавно је да је Београд у рушевинама

Le journal anglais «Daily Herald» du 10 avril annonce que Belgrade est en ruines

Сједињене Америчке државе

Председник Сједињених Америчких Држава Франклин Рузвелт (Franklin Roosevelt), после Черчиловог захтева у децембру 1940. године, ангажовао се почетком 1941. године лично како би утицао на југословенску владу да не дозволи Хитлеру мирно поробљавање Југославије. Захтевао је не улазак Југославије у рат, већ да она остане неутрална и да брани своје границе у случају непријатељске агресије, истичући да САД не желе проширење рата. А кад су кнез Павле и југословенска влада укључили 25. марта Југославију у Тројни пакт, влада САД је на то одговорила блокирањем југословенских златних резерви које су биле депоноване у Федералној резервној банци, истичући да је ова мера предузета да би се ово злато „употребило само у потребе Југославије и њених народа“.

Рузвелт је, и поред снажног отпора изолациониста, у марту 1941. године успео да прогуре у Сенату Закон о зајму и најму, ради пружања помоћи Енглеској и свим оним земљама које буду браниле своју слободу и независност.¹²⁴ А 15. марта приредио је у Белој кући вечеру за удружење новинара, мимо до тада уобичајене праксе. Том приликом је одржао онај познати говор, којим је оштро напао Хитлеров „нови поредак“, истичући да тај поредак није ни нов, нити је то никакав поредак, јер човечанство неће никад усвојити један систем који је наметнут освајањем и заснован на ропству. „Народи Европе, а и ми Американци, нису умели да оцене те и такве планове. Сада већ знамо шта они значе — истакао је Рузвелт у свом говору. Процес елиминисања европских народа плански је спровођен у 1939 и 1940. години.“ Подвукао је да време игра огромну улогу, те да сваки авион, свако ратно оруђе мора бити упућено преко мора. Он је истакао да је велики задатак да производе свих америчких фабрика упућују „у борбене редове демократије пао САД у део“¹²⁵. Ту материјалну помоћ Рузвелт је обећавао и

влади Цветковића. Зато није никакво чудо што су догађаји у Југославији од 27. марта изазвали у САД огромно одушевљење. Немачки министар за штампу др Шмит то је назвао дивљим тријумфом.¹²⁶ Рузвелт је том приликом упутио поруку Југославији, у којој је подвукао храброст југословенског народа и изразио у своје име и у име народа САД жељу да узме учешћа у изражавању искрених жеља за мир и напредак Југославије. А вршилац дужности министра иностраних послова САД Самнер Велс (Sumner Welles) изјавио је 27. марта на конференцији за штампу: „Обавештења из Београда примљена су у Сједињеним Америчким Државама са широким добродошлицом, као предмет за самочеститање сваком слободољубивом човеку и жени.“¹²⁷

Амерички посланик Лејн предао је истога дана ноту југословенском министру иностраних послова у којој је речено да му је Рузвелт наредио да југословенској влади стави до знања да је вест из Југославије „створила непосредну реакцију јавног мишљења у Америци.“ Овај догађај представља чињеницу која заслужује честитање од стране сваког оног мушкарца и жене који воли слободу. Југославија може добити сваку могућу помоћ као и сви који се реше да одрже своју независност и целину и да се бране од напада.¹²⁸

Целокупна америчка штампа објавила је извештаје о приступању Југославије Тројном пакту које су извршили Цветковић и Цинцар-Марковић 25. марта у Бечу. Велики листови, као *New York Times*, *New York Herald Tribune*, *New York Sun* и *New York Post* јасно су изразили разочарење оваквим држањем Југославије. Неки од ових листова писали су са пуно сарказма о одласку Цветковића и Цинцар-Марковића у Беч, приказујући их као путнике који су читаве миље путовали пешке, без кишобрана, и до коже покисли, ушћуњали се у Београд и нечујно отишли у своје станове. Дописници наведених листова,

као и *United Press, Associated Press* и других листова јављали су о „страховито огорченим демонстрацијама против владе“ у Београду, истичући нарочито Београд, Крагујевац и неке друге градове као центре „огорчености народа због срамног потписивања осовинског Пакта“. *Њујорк тајмс* је истицао да су догађаји последњих неколико недеља „јасно указивали оку пажљивог и тренираног посматрача да се нешто тамо спрема и да се нешто тако може да догоди.“ „Па ипак — наглашава *Њујорк тајмс* — потписивање пакта у Бечу, некадашњем центру непријатељства према Србији и јужним Словенима, пало је као гром из ведрога неба.“¹²⁹

Али овакво расположење није дуго потрајало. Догађаји од 27. марта изазвали су огроман талас расположења широм Сједињених Америчких Држава. Генерални конзул у САД Станојловић овако је забележио тих дана одјек 27. марта у овој великој западној земљи: „Освануо је 27. март... и Југословени и амерички пријатељи Југославије доживели су изненађење и радост каква се само замислити може. Целокупна америчка штампа у Њујорку, ван Њујорка и широм ове велике и простране земље, објавила је вест на првим странама и на многим другим странама... у којима дописници америчких новинских агенција и разних великих и малих новина објавише овој земљи „да дух југословенских дедова још увек живи; да Југославија није огрешила своју душу...“

„Многи угледни Американци — забележио је југословенски конзул — освечени пријатељи наше земље и народа, лично, поштом овом Конзулату и телефонски, честитали су сјајно држање југословенског народа, и, мада свесни тежине положаја у коме се земља налази, особито одушевљено плескали су историјском чину, који се у Београду одиграо.

Дан за даном, од јутра до мрака, новински репортери и други интересенти долазили су у Генерални конзулат да траже обавештења, ... а телефон је зврјао од јутра до мрака.

Југословенски родољуби у овој земљи осећали су се до неба поносни, читајући у америчким новинама уводне и разне друге чланке у којима су хваљени Југословени...“

Читајући те и такве панегирике о њиховој старој домовини и народу, југословенски родољуби у овој земљи осећали су се тако силно одушевљени да је сваки желео да му је било могуће, да му на челу стоји записано да сваки Американца види: ја сам Југословен. Част њихове старе домовине очувана је. Дух је понова оживео. Читаву недељу дана, и у кући и на улици, ти и такви родољуби, као у каквом заносу, певушили су стихове старе општесловенске химне: „Јоште живи дух наших дедова“.

Уистини, стварно, било је такво и толико одушевљење и Југословена и америчких пријатеља Југославије да је чак и један, старијих година, угледни амерички адвокат, на изглед увек сталожене и хладне природе, загрлио на улици једног свог југословенског познаника и пријатеља, враћајући се из Генералног конзулата, где је био отишао да лично честита представнику југословенске државе велики догађај у Београду.

Тако је све то трајало до 7. априла, кад су дописи из Европе објавили америчком свету „о дивљачком нападу немачких бомбардера на Београд, Сарајево и друге градове Југославије.“¹³⁰

Југословенски генерални конзул приказао је реално реаговање у САД на догађаје који су се у Југославији одиграли 27. марта. Америчка штампа и радио дали су централно место 27. марту, одајући заиста пуно признање народима Југославије што су одлучно дигли глас против хитлеровске тираније у тренутку када је готово читава Европа стењала под нацистичким ропством. Тако је радио-станица Њујорк — Колумбија (Columbia) у 18,30 часова 27. марта саопштила на француском језику:

„Још једном у историји српског народа, данашњи догађаји забележиће се златним словима.

Цео свет данас се диви југословенском народу. Америка је данас конста-

товала да на Балкану има народа који се не дају лако интригама и силом водити онде где народ неће. Американци су данас у целој Америци са неопisivим одушевљењем примили радосну вест да је у Југославији народ дошао до изражаја и да је одбацио са себе тиранску и издајничку владу. Одавно већ по градовима САД не памте се овако одушевљене манифестације упућене југословенском народу. Целокупна америчка штампа донела је ванредна издања где се говори само о Југославији.

Једна огромна маса света са југословенским и америчким заставама отишла је пред југословенско посланство да поздраве г. министра и да му честитају.¹³¹

Истога дана лист *The New York Sun* објавио је уводник следеће садржине: „Нико ко се сећа борбеног духа Срба у прошлом рату неће бити запањен кад чује да су они одбили да прихвате и признају срамотну капитулацију коју је њихова влада извршила само пре два дана у Бечу. Тим одбацивањем осовинског пакта, како то лепо рече Винстон Черчил, „југословенска нација нашла је своју душу“, која у ствари није никад ни била изгубљена, већ једино била дата на чување управљачима, који су се показали недостојни. Грех ових управљача, који се састојао у недостатку вере у кураж њиховог сопственог храброг народа, проказао их је; јавља се да су ухапшени. Једва се може очекивати да ће Југословени дуплирати војничке успехе Грка. Они имају да се суче са сасвим друкчијим непријатељем и њихова земља нема природне одбране коју су имали Грци на епирском фронту. Али чињеница да су били потпуно свесни што их чека, свесни да ће крв, сузе и зној који су били судбина Велике Британије, бити сада и њихова судбина и да их све то није одвратило од одлуке коју су донели, представља инспирисући пример целоме свету. Мали народи ће свуда добити нову кураж. Нацисти ће осетити моћ и снагу овог акта упорности и пркоса не само у Југославији него и у свим потлаченим територијама од Средоземног мора, па све до Северног леденог океана.“¹³²

The New York Times је поводом догађаја у Југославији објавио уводник, у коме се, поред осталог, каже: „Без сумње, Хитлер је више волео да се Југославија и Грчка резигнирано покоре и постану креатуре његове воље, рабе него да буде приморан на напор да им наметне своју вољу. Он није желео да се бори на Балкану, осим ако мора. Да су Југославија и Грчка капитулирале, он би радо поштедео њихове народе. И најзад, он је могао да их употреби. Њему су требали робови. Сваки корак који је био предузео на Балкану од отимања Аустрије до преговора са југословенским намесником Павлом, имао је за циљ да избегне трошење своје сопствене снаге. Он је више волео освајање помоћу корупције, помоћу издајства, помоћу шпијуна и убица, него ли освајање оружјем и војском. Он је волео да зграби мале земље на парче — Аустрију која је ослабила бок Чехословачке, Румунију која је учинила да Бугарска буде лако рањива. Он је тако мало сумњао да ће и Југославија пасти на исти начин, па јој је продао, чак пошто је ратовао против Пољске, велике количине оружја. Он је мрзео Мусолинија, али је рачунао на њега да заокружи Југословене, ако би се показали упорни и тврдоглави. Он је желео да свако на Балкану послуша глас разлога — његову врсту разлога. Многи су то и учинили. Неки јер су били хипнотизирани, неки јер су били уплашени, неки, можда, просто јер су били уморни. У Југославији он је сада наишао на један народ који није хипнотизиран, који није уморан и зацело није уплашен. Он тако сада има рат који је покушавао да избегне. Он може да верује да ће тај рат добити, али ипак он за тај рат није марио... Да тај рат мора да води, за њега је пораз... Оно што је сигурно јесте то да је, кад је био принуђен да пошаље своју војску да исфорсира његову вољу, чаролија лаких Хитлерових успеха над малим народима била заувек разбијена. Европски континент одговарао је „јес“ Хитлеру читавих пет година. Огроман је то догађај кад један део те

the ministers of Greece, Turkey and the Soviet Union who were in the procession, brought the people surging through the police lines to heap upon him and the friends of Yugoslavia the hurlyburly of a crowd's expression of delight. The Axis ministers, also riding in the procession, were allowed to go by in dignified silence. And that is worth noting, as it bespoke the power of advice from the new premier General Dusan-Simovich, who had asked that incidents be avoided which might bring friction with the nation's neighbors. Yesterday the assistant air attaché of the German legation had been seriously injured at the hands of a mob, and the Swedish minister likewise, because he was overheard speaking German. The mood of the people in Belgrade - silently scornful of the Axis, wildly and passionately fraternal with Britain, Greece, Turkey, the United States and the Soviet Union, is a fair account, all by itself, of what has happened in Belgrade in these tremendous days. There may be some doubt as to form - whether,

„Расположење народа у Београду је пуно презира према осовини, а пуно ватрене братске љубави за Велику Британију, Грчку, Турску, САД и Совјетски Савез” — рекао је 28. III 1941. у својим излагањима преко радио Raymond Gram, један од најугледнијих радио коментатора САД (Одломак из Raymond-ovih излагања)

«La population de Belgrade est pleine de mépris pour l'axe et pleine d'affection fraternelle pour la Grande Bretagne, la Grèce, la Turquie les U.S.A. et l'Union Sovietique — a dit le 28 mars 1941 Raymond Gram, à la radio, en tant que commentateur renommé des Etats Unis (fragments du discours de Gram)

Европе ни богат, ни густо насељен, ни моћан, али пун страсног патриотизма и поседујући неосвојиву душу — каже „Не!” Хитлер је доживео морални пораз кад су се Британци не само одупрли већ и вратили ударац. Он је сад опет доживео морални пораз. На истоку, као и на западу, он је дошао лице у лице са једним јако жилавим народом који ће пре рећи смрти „Јес“ (Да!), него ли тиранији. Изјављујући им наше безгранично дивљење, не заборавимо да је њихова ствар и наша сопствена ствар. Ово је исто тако и наш рат, као што је и њихов. Наш „Lend Lease Act (Закон о помоћи Британији и савезницима), који је изгласала велика већина у Конгресу, намерно је био намењен да изазове баш такву опозицију Хитлеру, какву се народ Југославије усудио сад да учини. На основу тога Закона, наш Председник је обећао помоћ. Наш по-

сланик у Београду дао је обећање у наше име. Ми имамо обавезу према овоме малом народу на Балкану, обавезу која је заснована на поверењу и датој речи. Одлучимо да то поверење и ту дату реч одржимо.“¹³³

Дописници *Associated Press-a*, *United Press-a* и других новинских агенција и листова слали су извештаје да су југословенски војни лидери извршили државни удар и оборили намесништво и владу који су одвели њихову земљу у орбит Немачке. А дописник *Associated Press-a* из Будимпеште јавио је 27. марта да је „државни удар извршен после једне читаве ноћи помамних изгреда и демонстрација против приступања силама Осовине... Изгреди су трајали целу ноћ у главним улицама Београда.“ Овај лист је даље, наглашавао да инострани дипломатски представници сматрају да је „југословенски државни удар један жесток ударац престижу

Адолфа Хитлера, који је у уторак био у Бечу сведок приласка Југославије Осовини. Удар је уследио док су се Немци још увек ударали у прса, хвалећи се како су Британци тим приласком Југославије Осовини претрпели један дипломатски Денкерк баш у време кад је јапански министар иностраних послова Мацуока почињао своју званичну посету Берлину.¹³⁴

The New York World Telegram и *The New York Sun* објавили су 27. марта и Черчилову изјаву о догађајима у Југославији, која је цитирана на другом месту, додајући да је Черчилово саопштење о побуну у Југославији дошло после 24 часа од како је државни секретар за Индију лорд Емери (Amery) позвао Србе на српскохрватском језику

(преко радија) да држе „у животу пламен националног духа“.¹³⁵

Њујорк тајмс је писао слично 28. марта, додајући да је вест о догађају у Београду „примљена у САД као муњевити бљесак који обасјава мрачни крај“.¹³⁶

Њујорк хералд трибјун је сутрадан оценио 27. март као „највећи дан за слободне људе читавог света“, додајући да су се Југословени усудили да баце „нови поредак“ на сметлиште, где му је и место, док се немачке дивизије налазе на њиховим границама.

Лист је даље, наглашавао да је „догађај у Београду од историјског значаја, као акт храбрости једног малог народа да се дигне, бори и своју земљу изложи рату, врло вероватно да буде прегажена

Насловна страна листа *Зажедничар* са написима о догађајима 27. марта 1941.

Première page du journal «Zajedničar» avec des articles sur les événements du 27 mars 1941

Vse italijanske vojske, ki se nahajajo v severni zahodni Africi, je izgnal. Verjetno je, da bodo Angliji v doglednem času zaključili vojne operacije ob Edebeni morju ter bodo mogli poslati spajalca na Balkan, ki postaja sedaj najbolj važno bojišče v sodanji vojni.

BELEZKE

Ante Valenta. "Izšla" za smrt obsojenega vojaka Ante Valenta in sedanjih vodje pokopane netakne organizacije v Južni Ameriki, ki je pred svojimi končnim razpadom štela vrniti 100. tisoč in plitvost članov (kakor je njen tečaj) "glavni starešina za Južni Ameriko" javno priznal in napisal, je

svoje zemlje prodal za kralj Srbom, grške, je mislil, da umrtja Madžarske ne sme vregati za Hitlerja. Ker se ni mogel upreti avstrijskim zahtevam, si je nasrečen mot val divljanje. Drugača izbila iz "svetega reča", v katerega je naša trgovca domovila, si mogel najti.

Ko so se odnosi med Beogradom in Berlinom začeli nevarno napenjati, se je našel Nemci, ki Jugoslaviji ni hotela priznati pravice, da sme ostati nevtralna, je italijanska diplomacija začela na vse moči delovati, da bi preprečila librah sovražnosti. Ker pri trezostem Hitlerju, ki tudi v Italiji prav tako okazuje avtoriteto, ni mogla nič opraviti, je skušala prepričati dr. Maseka, da bi

Beograd: mesto se bilo večkrat silno bombardirano.

Argentinske Vesti
Totalitarni napad na Jugoslavijo

ARGENTINSKA JAVNOST IN NAJBOLJ UGLEDNI LISTI REPUBLIKE OGORČENO OSOJAJO NEMSKI FOPARSKI NAPAD NA NAŠO ZEMLJO TER SE DIVIJO JUNASTVU JUGOSLOVANOV, KI SO SI UPALI DVIGNITI SE PROTI NACISTIČNEMU DEMONU V OBRAMBO SVOJE NARODNE ČASTI IN NEODVISNOSTI

Komunisti si želijo v nedeljo 8. 4. izdati povod v Buenos Airesu in tudi v notranjosti Argentine si lahko misli, kakor ljudje navijajo različne aparate in love vrsti odbojnih postaj, a notranji sovražnik, totalitarni napad na Jugoslavijo, in celo, pred poslednjimi velikimi demonstracijami, so stali velike skupine ljudi, ki so izjavili priključevanje naši vojski in izjavili komunistični dogovori. Povod si želijo vsakodnevno obhajanje svetega zemlja modernih. Hinoje in naravnost vzhajajo izraze občudovanja na Jugoslavijo, ki si hotela odločiti, kajda drugih svetov, kateri so se postili brez boja in brez časti popeljati od nemške vojske, sverve je a trdnost odločitve pograbila na svojje, da hino svoje zemlje, strje svoboda in svoje bodilnost. V vsak tudi najbolj odbojni kotički, republike je profeta beseda. Jugoslavija ter se je izgubljala v samoputje, a občudovanjem in z videti

que el mundo se hundió.
"La Prensa" del 8. 4. m. je objavila v daljšem članku o Jugoslaviji sledeče vrstice:
"Una nación europea se ve empelida a tomar las armas para defender su soberanía. Yugoslavia. La reacción productiva en ese momento puede contar la posición del negociador germano, que estuvo a punto de suscribir con sus representantes argentinos, colonos de antemano junto a sus truenos, y de su acción de guerra, que precisamente había ocupado los territorios más cercanos en territorio que no son de su pertenencia, pasará a la historia como un ejemplo de heroísmo, como un admirable sacrificio consumado en favor de la causa común de la libertad".
Kralj, poslanstvo v Buenos Airesu je prejelo vs dan v nedeljo in naslednjih dneh brošura, tele-

ga, izdajalstva z namenom, da se s človeškim uspehom naše akcije za obrambo svobode, ki naj hodi domov, vidi pomagajo v sedanjem težkem boju proti krvoločnemu sovražniku. Kakor je znano, sta se v Buenos Airesu že večkrat dva pripravljena odbora, mednarodni in broski, ki je delujeta v tem smislu. Potrebno pa je, da vsi podpremo njuno akcijo, da se, da se poljubno ali naravnost odlohimo ali pa organiziramo, ki so v mednarodnem odboru zastopane.
Zabeležiti moramo, da je g. inf. Berisla: Gjaković dal prvi rodoljubni odgovor. Želvi se je kralj poslanstva v pisnem, kateremu je priložil denar 500.— pesov kot svoj prvi prispevek.

Slovenski list koji je izlazio u Buenos Airesu pisao je 12. aprila 1941. o totalitarnom napadu na Jugoslaviju i bombardovanju Beograda

Slovenski list qui paraissait à Buenos Aires a écrit le 12 avril 1941 sur l'attaque par les forces du totalitarisme contre la Yougoslavie et sur le bombardement de Belgrade

и опустошена, рабе него да прихвати издају. Али, то је земља — истакао је лист — која је раније била прегажена и одржала се, јер њен народ има храбрости да се бори."¹³⁷

Christian Science Monitor писао је 28. марта у уводнику: „Исти балкански народ, који је први имао куражи да се одупре турским султанима и да разбије јарам вековног ропства, први је такође који пркоси осовинским диктаторима и збацује јарам једног новог ропског уговора. Један од најхрабријих народа Европе био је бачен на раскрсницу на којој је требало да учини брз и тренутан избор и он је изабрао оно у што је чврсто веровао да је право."¹³⁸

Дневни лист ПМ који је излазио у виду часописа, објавио је 28. марта уводник у коме је наглашено да је обарање намесништва и владе у Југославији, у тренутку кад се јапански министар иностраних послова Мацуока нашао у Берлину, велики пораз за Немце. „Вођа“ Рајха Адолф Хитлер „доживео је понижење од оне Југославије, коју је дан раније сматрао пониженом и заплетеном у канце свога трипартит-

ног пакта.“ „Велико је задовољство — писао је овај лист — данас у свету. — Створили су га Југословени. Једна удворничка професионална влада продала их је била Адолфу Хитлеру, али су је они збацили . . .

Адолф Хитлер није учинио ни једну погрешку, па ипак је изгубио. Изгубио је зато што обичан народ, прави народ Југославије, више воли слободу, него што се боји смрти. Велика је то реч кад се каже да су Југословени, оборивши своју сувише попустљиву владу, више волели слободу него што су се бојали смрти. Али та је реч велика само зато што је оно што су Југословени урадили велика ствар.“

„Господин Мацуока, на вест о државном удару извршеном у Београду и обарању намесништва и владе који су потписали срамни пакт, свакако је послао његовом величанству Микаду телеграм следеће садржине: „Одложите одлуку о питању због којег се налазимо овде у Берлину.“¹³⁹

Један југословенски новинар који се мартовских дана налазио у Њујорку, писао је да „није било листа у Америци

који оних дана није о томе писао на првој страници“. „Уводни чланци — писао је даље овај новинар — поздрављали су преокрет у Југославији као први и најважнији од серије преокрета који су се догодили у до сада дефетистичкој Европи. Широке масе Американаца, којима увек импонују срчана и херојска дјела, почеле су интензивно да се интересирају за наш народ. Наши емигранти постали су наједаншут центар атракције у круговима својих пријатеља. Примали су телеграме, писма, цвијеће, честитке и обећања за помоћ. Добивали су намјештења и постали су одједном у очима Американаца не више људи са Балкана, већ првокласни материјал за стварање једне горде и храбре американске нације.

Наши људи били су бескрајно поносни на свој народ и Југославију. Они су 27. марта први пут постали нешто и неко у Америци.

Двадесет седмог марта присуствовао сам великој свечаној представи у корист Грчке, коју су приредили највећи холивудски и њујоршки умјетници. На тој свечаности било је присутно 7.000 најугледнијих грађана Њујорка. Када се је дигла завјеса, председник одбора замолио је сву публику да се дигне и да слуша химну најновијих и најхеројскијих савезника Велике Британије и Грчке — Југословена. Тешко је описати са каквим је одушевљењем публика поздравила Југославију. Дирнуло нас је што смо, иако још формално неутрални, били већ од 27. марта сматрани савезницима.“¹⁴⁰

Али је америчка штампа донела и низ вести о неспремности Југославије за рат. Такве информације имале су за циљ да америчке читаоце наведу на закључак да су тобожњи борбени говори ранијег председника владе Цветковића и „мобилизација“ југословенске војске о којој се месецима писало у светској штампи, били напросто камуфлажа стварних владиних намера и намера кнеза Павла, изјава за домаћу потрошњу, да се народ завара, док Немци не заокруже Југославију и на

тај начин југословенски народ не буде стављен пред свршен чин — да је сваки отпор Немцима и Италијанима немогуће пружити и да ће влада бити присиљена да потпише Трипартитни пакт.

Кад су Немци отпочели концентричан напад на Југославију и дубоко продри у њен јужни део *Njujork tajms* је у уводнику под насловом „Нацистички биланс“, писао, између осталог, 9. априла: „Од северног рта па до Сицилије, од Бискајског залива, па све до фронта њихових армија у Југославији, њихов се (нацистички, пр.) закон простире јавно неоспораван. Они су изабрали да додају броју својих јавних непријатеља још и Грке и Југословене, мале нације огорчених бораца који не мисле да се предају... Али је семе њихове пропасти посејано. Зелене младице сазреће за жетву. У Денкерку, у грчким и албанским брежуљцима, у Либији и Етиопији, у поморским биткама, а сада и у Југославији, потпаљена је ватра слободе која неће бити угашена.“

И професор Њувел упутно је, преко Радио-Лондона, у 19,45 часова 5. априла поруку југословенским народима, у којој се поред осталог, вели: „Као Американца поздрављам југословенски народ. Ми Американци заборављамо наше порекло. Нова Југославија дала је доказа древних врлина. Тим доказима она је дала иницијативу за ослобођење нација на свим континентима. Враћам се мислима кад сам вас видео у вашој земљи. Раније сам вас познавао преко књига. Кад сам разговарао са вашим људима, видео сам њихову вредност. Данас се ваш дух враћа виталној реалности. Ми Американци и ви Југословени имамо доста заједничког. Наш министар иностраних послова обећао је помоћ. Јуче се на поверљивој конференцији коју је одржао председник Рузвелт са вашим министром говорило о помоћи Југославији. Ваш народ не може бити срушен. Док очекујете чврсту одлуку, ви упорно стојите да може цео свет да вам се дива. Америка вас поздравља и пружа вам руку.“

Совјетски Савез

Влада Совјетског Савеза настојала је да спречи спуштање Немаца на Балкан, истичући без устручавања влади Рајха да Балкан и оба мореуза (Босфор и Дарданели) спадају у зону безбедности совјетских граница. Кад је турски министар иностраних послова Сарацоглу био у Москви, „Стаљин (Сталин) је, на примедбу Молотова да су Немци осетљиви у питању Балкана, рекао пред њим Молотову (Молотов): „Ти ћеш им рећи да Балкан улази у сферу наших интереса.“¹⁴³ На том питању је углавном и дошло до појаве прве пукотине у совјетско-немачким односима за време Молотовљеве посете Берлину новембра 1940. године. Али, изразито германофилски настројена влада Филова у Бугарској после слома Француске прави нагли заокрет у правцу Осовине, помоћу ње отима јужну Добруцу Румунији и отпочиње кампању за излазак на Јегејско море, за добијање Тракије и Македоније. Међутим, иако у својим односима са Совјетским Савезом никад није била искрена, бугарска влада је настојала да се прикаже као његов пријатељ, у нади да ће Совјети у датом тренутку помоћи решење територијалних ревандикација на Балкану у њену корист. У таквој ситуацији совјетска влада је новембра 1940. године покушала да понудом преко свог дипломате Собољева (Соболев) наведе Бугарску на склапање пакта о пријатељству и узајамној помоћи.¹⁴⁴ Али уместо стварања овога савеза, дошло је до потпуног опредељења Бугарске на страну сила Осовине.

Држање друге балканске државе, Југославије, такође је било сумњиво. И њена влада је кокетирала са Осовином и већ у новембру 1940. године повела прве преговоре са немачком и италијанском владом о укључивању у Тројни пакт. Али је, ваља признати, испитивала могућност једног пакта са Совјетским Савезом и какво ће држање заузети совјетска влада на случај заплитања политичке ситуације на Балкану.¹⁴⁵

Пошто је изгубила политичку битку за Бугарску, совјетска влада није хтела

да се отворено ангажује на стварање једног савеза с Југославијом, чија је влада одржавала прилично хладне односе са Москвом и протеривала поједине совјетске дописнике ТАСС-а из Београда под изговором да су вршили шпијунажу у корист једне стране силе, без обзира на то што је влада Цветковића показивала извештан интерес за то. Неколико дана пре потписивања пакта у Бечу, Београд је напустио још један ТАСС-ов дописник. Совјетски посланик био је напустио Београд још два месеца раније, тако да је нациста Мерт јављао Берлину 21. марта 1941. године: „Београд је напустио и други ТАСС-ов коресподент и то поново под сумњом да је вршио шпијунажу у корист иностране државе. Односи између Београда и Москве су још заоштренији откако је пала одлука о приступању Тројном пакту. Руски посланик Плотињиков који је напустио Београд после првог ТАСС-овог дописника, неће се поново вратити у Београд... Вероватно ће руски покушаји после потписа пакта да ослабе.“¹⁴⁶

Али то не значи да се совјетска влада дезинтересовала за догађаје у Београду. Она је, напротив, показивала живо интересовање и прихватила је понуду Симовића за стварање војног савеза између две земље, која је, после преговора на совјетско инсистирање, добила дефинитиван облик у виду потписивања уговора о пријатељству и не нападању.¹⁴⁷ Међутим, совјетска влада је строго водила рачуна да због догађаја у Југославији не погорша своје односе са Немачком. Зато је догађајима од 27. марта дато веома мало места у совјетској штампи, док су совјетске радио-станице данима ћутале, све до потписивања уговора са Москвом. Тако се у поверљивом билтену председништва југословенске владе од 5. априла, под насловом „Совјетска штампа о државној промени у Југославији“ каже: „Совјетски листови *Известия*, *Правда*, *Труд* и остали од 28. и 29. марта доносе прве агенцијске извештаје из Београда о државној промени у Југославији. Ове

извештаје агенције ТАСС даје под насловима: „Догађаји у Југославији“, „Манифест краља Петра II“, „Састав нове југословенске владе“, „Изјава југословенског председника генерала Симовића представницима штампе“, „Одлазак кнеза Павла из Београда“, „Именоване новог шефа београдске полиције“, „Наредба шефа београдске полиције“. Поменуће извештаје агенција ТАСС доноси према извештајима агенције *Авале*. У извештају агенције ТАСС из Београда, под насловом „Догађаји у Југославији“ каже се: У току последњих дана по целој Југославији биле су демонстрације протеста против спољнополитичке оријентације владе Цветковића. 25. марта у свим школама у Београду били су скупови на којима су усвојене резолуције протеста. На скупу у Крагујевцу било је десет хиљада људи, а на Цетињу пет хиљада. Влада Цветковића, уплашена због ових скупова, почела је да предузима брзе мере. Војсци и полицији биле су дате наредбе да примењују оружје.¹⁴⁸

А на вести које су се чуле у иностранству да је совјетска влада честитала телеграфски новој југословенској влади промену у Југославији, *Ројтер* је 1. априла донео напис у коме је речено да совјетска *Правда* демантује да је послала такву честитку и да је коментатор *Правде* додао следеће: „Ван сваке је сумње да југословенски народ има славну прошлост. Он је достојан те прошлости и заслужује честитања. Упућивање честитке не би значило ништа нарочито. Ако те честитке нису упућене, то је, можда, омашка совјетске владе, уколико то није због тога што нико није имао идеју да се то учини.“¹⁴⁹

Одавање признања југословенским народима за велики подвиг који су учинили 27. марта на један овако индиректан начин само потврђује чињеницу да је совјетска влада и те како водила рачуна да због односа с Југославијом не поремети своје односе са Немачком. „Тако се догодило — писао је војни изасланик у Москви 9. јула 1941. године министру војске и морнарице — да је помоћник министра спољних послова,

кад је примио од наших изасланика пуномоћје за закључење војног савеза, са чуђењем узвикнуо: „Какав савез, ово је за нас потпуно нова ствар?“ Извадио је из фијоке образац уговора који је закључиван с низом осталих земаља и поднео као нацрт совјетске владе...¹⁵⁰

Али док су се Стаљин и Молотов уздржавали да потпишу уговор о војном савезу с Југославијом, дотле су у току интимних разговора ноћу између 5. и 6. априла са особљем југословенског посланства у Кремљу наступали друкчије. О томе војни изасланик у истом извештају каже: „Са пуковником Савићем седео сам према Стаљину; целу ноћ он нам је обећавао све што смо поменули: противколске, противавионске топове, авионе, борна кола, чак и нудио да нам у земљи подигне тешку индустрију... Сутрадан, 6. априла у 22 часа лично ме је звао Молотов и препоручио да пожурим да с Главним генералштабом уредим питање испоруке оружја. Рекао сам му да су спискови предати војним властима још 25. новембра 1940. године и да је потребно само да он нареди извршење. Пошто ме је уверио да ће то учинити, отишао сам 7. априла с пуковником Савићем у Главни генералштаб. Одговорно лице уверавало нас је да ништа о томе не зна и кад сам му скренуо пажњу да пита Стаљина или Молотова, одбио је то да учини...“¹⁵¹

На растанку, 6. априла, Стаљин је, према извештају војног изасланика, чак и изнео концепције совјетске политике према словенским земаљама. Он је наравно „за савез слободних словенских држава“... Вас је пропаганда заплашила судбином балтичких држава, али ви треба да знате да су оне преко 200 година биле у сваком погледу у склопу руске државе; ми не схватамо словенофиластво као царска Русија и сузбијамо га; желимо да створимо блок слободних словенских држава који би представљао одлучујућег чиниоца у Европи“¹⁵² — рекао је Стаљин.

Стаљин и совјетска влада желели су стварање „блока слободних словенских држава“, али нису били вољни, нити су

хтели закључити понуђени им војни савез с Југославијом да тиме не би дошли у конфликт с Немачком, који су хтели да избегну по сваку цену. Међутим, после потписивања пакта о пријатељству с Југославијом, совјетска штампа је топло поздравила овај акт. Из свих тих коментара ипак произлази да је совјетска влада настојала да потписивање овог уговора прикаже светској јавности као акт учвршћења мира. *Известија* су 6. априла донеле уводник под насловом „Докуменат који учвршћује мир“, тврдећи да совјетско-југословенски уговор потпуно одражава линију узајамних односа између двеју држава и да потпуно одговара жељама и стремљењима народа Совјетског Савеза и Југославије. „Совјетско-југословенски пакт о пријатељству и ненападању, у низу докумената ове врсте, несумњиво, заузима нарочито и почасно место“ — писале су „Известија“.

Довољно је истакнути — тврдио је даље лист — да је нова влада, већ само за неколико дана од како је дошла на власт, била принуђена да предузме низ мера за очување мира, а такве су: објављивање Београда, Загреба и Љубљане отвореним градовима, замрачење у Београду и томе слично. То доказује како је обеспокојавајуће стање створено на границама Југославије, без обзира на то што је влада г. Душана Симовића низом докумената истицала и истиче своје настојање да живи у миру и пријатељству са свим својим суседима.“ Лист је своја излагања завршио овом мишљу: „Настојања нове југословенске владе, у циљу јачања свога спољнополитичког стања на делу очувања мира, нису могла а да не изазову симпатије у Совјетском Савезу. Мирне душе можемо да будемо уверени да је јуче потписани пакт наишао на бурно одобравање народа у братској Југославији без обзира на то што она и против своје воље преживљује тешка и немирна времена. Овај пакт је у интересу свих народа који настоје да избегну проширење рата и којима су драги интереси мира.“¹⁵³

Совјетска *Правда* је истога дана писала у уводнику да овај пакт онемо-

гућује проширење рата: „Последњи догађаји у Југославији — писао је лист — јасно су показали да народ Југославије жели мир, да не жели рат и да не жели да његова земља буде увучена у вртлог рата. Многобројним демонстрацијама и митинзима, широки слојеви становништва Југославије изразили су свој протест против спољне политике владе Драгише Цветковића која је загрозила Југославији да буде увучена у рат. Међутим, нова влада, на челу са генералом Душаном Симовићем, одмах по доласку на власт, изашла је са изјавом у којој савршено јасно подвлачи своје настојање за очување мира и одржање пријатељских односа са свим државама, а у првом реду са онима које су у суседству са Југославијом. Развитак догађаја тачно је показао да је влада г. Симовића ставила себи у дужност да консолидује унутрашње стање своје земље. У том своме настојању, као и у области своје спољне политике, она је наишла на подршку већине народа.“¹⁵⁴

Ако се има у виду да су *Известија* и *Правда* били органи совјетске владе и Бољшевичке партије, онда се може претпоставити да су изложени ставови ова два листа истовремено били и ставови совјетске владе према догађајима у Југославији и Симовићевој спољној политици. К томе треба додати и покушај Молотова да преко амбасадора Шуленбурга утиче на став немачке владе према Југославији. Он је, између осталог, 5. априла изјавио Шуленбургу да би совјетска и немачка влада требало да измене мишљења о ситуацији. Југословенска влада — рекао је даље Молотов — предлаже совјетској влади закључење једног пакта о пријатељству и ненападању. Потписивање овога пакта извршило би се данас или сутра. Приликом доношења одлуке о овом југословенском предлогу, совјетска влада имала је жељу да тиме једино послужи миру и уверена је да се у овом погледу потпуно слаже са немачком владом, која је такође спремна да се спречи проширење рата.

Молотов је даље изјавио да је југословенски посланик који је и члан

владе, изјавио да ће се Југославија држати недавно потписаног пакта у Бечу. Под тим околностима и совјетска влада ће потписати пакт с Југославијом, који није таквог замаха као Тројни пакт. На крају је изјавио да је убеђен у искреност изјаве југословенске владе да она одиста жели одржање мира по сваку цену.¹⁵⁶

Совјетска влада је, према депеши југословенског посланика у Москви Гавриловића од 6. априла, изјавила спремност да одмах стави на расположење Југославији 50—100 ловачких авиона, 20—25 лаких бомбардера, 100 противоклопних топова, 10 батерија брдских топова, 5—6 батерија противавионских топова 40 милиметара и 3 батерије противавионских топова 75 милиметара, затим, 200 минобацача калибра 50 и 82 милиметара.¹⁵⁶ Али кад је тога дана упознат од немачког амбасадора да је отпочео немачки ратни поход против Југославије Молотов је једино изјавио Шуленбургу да јако жали што је дошло до проширења рата, не спомињући југословенско-совјетски пакт о пријатељству и ненападању.

Совјети су очито настојали да не помуте своје односе са Немачком, јер су још увек хтели да за извесно време одложе улазак у рат, сматрајући — како је то изјавио професор Леонов 1. марта — да је Совјетски Савез „у међународном политичком животу велики фактор и многи пишу да победа неће бити ни на страни Немачке ни на страни Енглеске, већ на страни треће силе“.¹⁵⁷ Совјетски генерални конзул у Цариграду Виктор Александрович Веренчански изјавио је крајем марта југословенском конзулу да се Совјети „нису дезинтересовали за судбину Словена на Балкану“ и да им је „врло тешко гледати да Немци поробљавају једнога за другим“, али „су то у великој светској политици само епизоде“. „Да ли ће баш Немци загосподарити Балканом или не није тако важно. Рат је тек почео и он ће трајати дуго... Зато ће Русија, уколико рат буде дуже трајао, а она остане ван рата, бити све јача...“

Веренчански је на крају додао да се Совјетски Савез не плаши Немачке и да њихова неутралност није знак слабости, него напротив — снаге и јачине, али буржоаске државе то не могу да схвате, јер друкчије гледају на свет.¹⁵⁸ Ипак је ову тврдњу тешко прихватити. Совјетски Савез је поздравео свесрдно одлуку југословенског народа, али није био вољан да с Југославијом склопи војни савез.

Истина, совјетска влада је колико-толико изашла из уобичајеног ћутања према догађајима на Балкану, или је бар дала налог совјетској штампи и радију да буду активнији. Тако је 10. априла дописник *Junajted Presa* из Москве јављао: „Русија је данас одала високу почаст Југославији и њеним савезницима у Балканском рату и рекла је да је за сада уклоњена свака прилика једне немачке инвазије Британских острва. Совјетско интересовање за ново груписање европских борбених сила и давање знакова о руском држању према њему, изнесено је кроз инспирисану штампу, која је огледало владине политике. „Не може бити ни речи о инвазији Британије“ — рекла је *Црвена звезда*, орган војске. „Централни терет рата пренет је са запада на исток.“ „Можда — указујући на нов правац политике, ... у московском најдиректнијем коментару о новом преокрету рата *Црвена звезда* је рекла — у Југославији Немачка суочава озбиљног непријатеља, један народ високих моралних и борбених традиција, потпомогнут супстанцијалном британском потпором... Војнички положај западне Европе сада је дефинитивно стабилизован. Не може бити ни речи о инвазији Британије.“¹⁵⁹

Дописник *Junajted Presa* из Лондона јавио је: „Немачка је изгубила своје првенство на московском радију ноћас, када је по први пут емитовање нацистичког коминикеа било отерано од првог места на треће, иза емитовања грчког и југословенског коминикеа. Извештаји из Москве веле да се противнемачки осећај шири...“¹⁶⁰

Совјетска влада је преко помоћника комесара за иностране послове Андреја Вишинског 12. априла изјавила своје

Документ, укрепляющий мир

Великая Отечественная война в Советском Союзе... (text continues with details of the war and international relations)

В. И. Ленин, И. В. Сталин и другие в момент подписания Договора о дружбе и ненападении между Советским Союзом и Югославией.

Заключение Договора о дружбе и ненападении между Советским Союзом и Югославией.

В целях укрепления безопасности и мира в Европе и в целях укрепления дружбы и сотрудничества между Советским Союзом и Югославией...

ДОГОВОР О ДРУЖБЕ И НЕНАПАДЕНИИ МЕЖДУ СОВЕТСКИМ СОЮЗОМ И ЮГОСЛАВИЕЙ

Мы, Владимир Ильич Ленин, Сталин, Гитлер, Ганди, Махатма, и другие, в целях укрепления дружбы и сотрудничества между Советским Союзом и Югославией, заключили настоящий договор...

К новым успехам! (text continues with a call to action and optimism)

Закон, принятый Верховным Советом РСФСР

ЗАКОН О ГОСУДАРСТВЕННОМ ЗАКАЗЕ ПРОДУКЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ОБЪЕКТА... (text continues with details of the law)

Table with multiple columns and rows, likely a financial or statistical report. The text is small and difficult to read, but it appears to be a structured data table.

Насловна страна совјетског листа Известија од 6. априла 1941. са текстом уговора о пријатељству и ненападању између Совјетског Савеза и Југославије

La «une» du journal soviétique Izvestija du 6 avril 1941 avec le texte du traité d'amitié et de non-agression signé entre la Yougoslavie et l'Union Soviétique

негодовање због уласка мађарске војске на југословенску територију. Та изјава која је објављена у ТАСС-у гласи: „Два-наестог априла мађарски посланик у Совјетском Савезу Кристофи посетио је помоћника народног комесара за иностране послове Вишинског и у име мађарске владе дао једну изјаву, објашњавајући разлоге који су руководили мађарску владу да упути своје трупе на југословенску територију и изразио је наду да ће совјетска влада признати праведност мађарске акције. Вишински је на ову изјаву дао следећи одговор: „Ако је ова изјава учињена да би се совјетска влада позвала да изрази своје мишљење, ја морам да изјавим да совјетска влада не може да одобри један такав корак од стране Мађарске. Особито рђав утисак на совјетску владу произвела је чињеница да је Мађарска почела рат против Југославије само четири месеца по закључењу једног пакта о вечном пријатељству са овом државом. Није тешко увидети какав би био

положај Мађарске ако би и она дошла у незгоду и била распарчана, пошто је познато да и у Мађарској постоје националне мањине.“
Мађарски посланик је обећао да ће ову изјаву совјетске владе доставити својој влади.“¹⁶¹
Став совјетске владе према немачко-италијанско-мађарској агресији против Југославије свакако је био негативан, али совјетска влада није хтела да сувише заоштрава своје односе са силама Осовине због њихове инвазије Балкана.
И New Dag, орган Шведске комунистичке партије, заузео је 8. априла став против фашистичке агресије на Југославију и Грчку. Ево како је New Dag, према извештају дописника Njujork Tajmsa од истог дана (из Штокхолма), писао: New Dag, орган Шведске комунистичке партије и једина новина Коминтерне или Комунистичке интернационале која је остала у Европи ван Русије, објављује данас један оштар уводни чланак, који довољно јасно ука-

зује на „директиве“ које су комунистичке партије примиле из „Главног стана“, а у погледу на држање које треба заузети према последњој немачкој агресији. Тај уводни чланак изјављује по први пут службено да су односи између Русије и Немачке постали компликовани због нацистичког напада на Балкан. Бомбе и топовска зрна масакрирају жене и децу, вели уводни чланак „*Њу Даг*“; један мирољубив, вредан народ бачен је у вртлог тоталног рата. Напади бомбардера доносе страховиту деструкцију. Али Немачка не може да избегне незгоде ових напада. Југославија је била важна Немачкој као база за снабдевање само дотле док југословенски народ буде могао да ради у миру. Немачка бомбардује свој сопствени магацин хране. Понављајући тврђу московске „Правде“ да је бивша Цветковићева влада у Београду, која је потписала осовински пакт, желела да увуче Југославију у рат, док је нови Симовићев режим покушавао до последњег момента да одржи мир, „*Њу Даг*“ додаје: „Совјетска Унија показивала је дуже време интерес за одржање мира на Балкану. Немачки напад на балканске државе које су желеле да остану у миру, компликује односе између ових двеју држава.“ Помињући совјетско-југословенски пакт, те новине веле да се он разликује од уговора о међу-

собној помоћи који је Русија понудила пре неколико месеци Бугарској, а коју је понуду — додаје „*Њу Даг*“ — реакционарна влада те земље одбила.“ „Да је Бугарска пристала да потпише тај уговор, много шта би се изменило. Тада би, можда, мир на Балкану могао бити одржан. Совјетска Унија има пактове о ненападању и пријатељству са много држава, али пакт с Југославијом има специјално значење, јер је потписан у једном драматичном моменту.“¹⁶²

Дописник *Njujork Tajmsa* додаје да совјетско-југословенски пакт можда означава прекретницу у совјетско-немачким односима и да у то многи Швећани верују. „Све шведске новине — подвукао је на крају дописник — данас наглашавају потребу да Шведска буде буднија и одлучнија него икада. Узгред буди речено, неки политички посматрачи изражавају уверење да ће јапански министар иностраних послова Јосике Мацуока наћи московске званичне кругове много више вољним да отворе уши његовим предлозима о руско-јапанском пакту о ненападању, ма да се сумња да би Немачка марила да и даље кумује том пројекту.“¹⁶³

Тако су догађаји у Југославији марта 1941. године допрли далеко на север Европе и нашили свога одјека и у Шведској, где су упозоравали на опрезност.

Г р ч к а

Грчка се марта 1941. године налазила у ванредно тешком положају. Она је била свесна опасности која јој прети од немачких дивизија које су кроз Бугарску избиле на грчку границу, јер је била сигурна да ће је Немци напасти с леба, док је она ангажована против Италијана на албанском фронту. Зато је грчка влада покушала 11. марта да приволи Југославију на заједничку акцију и тражила војну помоћ преко Цветковића, коме је указивала да једино заједничким снагама и уз помоћ Енглеза могу да одбране своју слободу.

А усклађеном војничком акцијом довели би — по мишљењу грчке владе — за врло кратко време до слома италијански фронт у Албанији, што би омогућило пребацивање грчке армије на македонски фронт према немачким снагама.

И грчки Краљ је покушавао да по родбинској линији покрене кнеза — намесника Павла на заједничку акцију грчких, британских и југословенских снага у случају немачког напада у правцу Солуна. Али су се југословенски властодршци већ тада припремали за

прихватање Хитлеровог „новог поретка“ и у земљи предузимали нове мере против демократских снага које су се њиховој политици супротстављале. А свега дванаест дана доцније Цветковић је потписао Тројни пакт у Бечу и тиме увео Југославију у Осовину. Тиме су изгледати за успешну одбрану Грчке, која је још од октобра 1940. водила успешан рат против Италијана, пошто је сад била изложена неометаном нападу немачке армије из Бугарске, били готово никакви. Зато није никакво чудо што је вест о приласку Осовини најјаче балканске државе, за коју се веровало да има квалитетну војску, деловала у грчком народу као шок. Али је та утученост трајала врло кратко. Југословенски народи су 27. марта збацили тај издајнички пакт који је једна ненародна влада потписала два дана раније у Бечу. Вест о догађајима у Југославији изазвала је, чак и по речима немачког министра за штампу др Паула Шмита на конференцији за штампу са иностраним новинарима 31. марта, „дивљи тријумф у Грчкој“. Заиста, одушевљење грчког народа, како је јављао и наш новинар из Атине, било је неописиво.

Разумљиво је да су такво одушевљење и такве величанствене манифестације грчког народа према Југословенима нашли свога израза и у грчкој штампи. Тако је лист *Aenaiiki véa* у уводном чланку „Београд се поново раба“ писао 28. марта како је Београд и 1914. године засијао пред целим светом, па наставља: „Ми смо се сетили драге и херојске земље која није погнула главу пред намоћним непријатељем, већ се борила с великом чашћу. Ми се сећамо земље која је обилније орошена крвљу њених синова него кишом и која је сада показала целом свету да има исту душу као и 1914. године...“

Највећи значај јучерашњих догађаја лежи у акцији којом је горда југословенска рука збрисала потпис који ју је обесчастио и који самим тим није био њен. Овај гест је морални одсјај дубоке и снажне воље. Ми, Грци, ни једног момента нисмо посумњали у ту вољу иако смо доживели јако изненађење у првој фази догађаја, а то доказује да

дубоке везе наших народа још увек остају нетакнуте.“¹⁶⁴

Асирматос (*Ασπίρματος*) је, под насловом „Југословенски свет“ писао истога дана, између осталог, и следеће: „... данас застава слободе поново гордо лепрша на историјским зидинама Калемегдана које су за балканску слободу попрскане и грчком крвљу, крвљу Риге од Фере.“

Врадини (*Βραδύνη*) у чланку „Путем части“ вели да Југославија наставља да иде својим путем дужности и части, путем који води ка заједничкој победи.

Етнос (*Εθνος*) под насловом „Достојни своје историје“ констатовао је тога дана да је Југославија која је створена потоцима крви и челиком душа, земља која је три пута узастопце била грчки брат по оружју, изабрала пут који јој налажу њена историја, њена традиција борбе и херојски карактер њеног народа.¹⁶⁵

Естиа (*Εστία*) је, између осталог, писала: „Ретко је у историји једна револуција имала толико народни карактер и толико се једнодушно манифестовала у свима народним слојевима и била инспирисана тако племенитим и узвишеним циљевима. То је разлог због кога код нас влада атмосфера свечаности и народне радости без краја, одушевљења које је потресло основе наше земље.“

А Месаже д’Атен писао је, између осталог: „Старе традиције и дубока национална свест одувек су одликовале нашег северног пријатеља... у моментима стварне опасности по независност и част нема од Алпа до Дојрана ничег другог сем једне душе и једне мисли...“

Грчки листови су у целини донели изјаву председника пучистичке владе Симовића, изражавајући у коментарима мисао да у њој виде снажан допринос смирењу на Балкану.

Југословенски дописник Денић известио је у 19,20 часова 28. марта телефоном из Атине Централни пресбиро: „Расположење грчких маса због догађаја у Југославији још увек је исто. Оно се не стишава. Напротив, ноћас је полиција на неколико места морала да интервенише да би спречила манифе-

стације у корист Југославије, како би се избегли нежељени инциденти... У овдашњим британским круговима такође влада велика радост због догађаја у Југославији. Они су мишљења да је промена у Југославији најважнији догађај од изгласавања америчког закона о помоћи демократијама и уверени су да ће ови догађаји имати својих капиталних последица не само на дипломатско-политичком терену, већ и у домену војних операција... Успостављањем пуне демократије у Југославији, вели се у овим круговима, попуњена је она опасна празнина која се показала између зараћених табора после приступања Југославије Тројном пакту. Југославија је од јуче постала кључ који се налази у сигурним и чистим рукама.¹⁶⁶

У једном другом телефонском извештају од истог дана, Денић каже: „Одушевљење грчких маса због настале промене у Југославији неописиво је. На улицама, у кафанама и у приватним кућама једино се говори о овом догађају. Људи се љубе по улицама и честитају један другом.“

Елетерон Вима (Ελευθερόν Βήμα) донео је један дужи чланак у коме је истицао: „Наш стари и херојски сусед и савезник вратио се на пут части.“

Катеремини (Καθημερινή) је писао да је „југословенски народ вратио судбину своје земље на пут части и славе.“

Акрополис (Ακρόπολις) је у чланку „Револуција југословенског народа и војске тријумфује“ писао истога дана да грчки народ „није могао ни једног тренутка посумњати да ће југословенски народ напустити своју политику части и славе ради ропства.“¹⁶⁷

Исти лист је овако оценио значај 27. марта: „Оно што се догодило у Југославији представља један од најсјајнијих догађаја у новој историји, у ствари, у читавој историји. Ово је покрет који задивљује својом исправношћу...“

Катимерини је 29. марта донео и други чланак о Југославији под насловом „Друго не!“, у коме каже да од 27. марта Југославија поново живи животом пуним части и слободе. Југославија је изрекла друго не на Балкану и доказала је да част увек има своју вредност, да је она нешто живо, што може пружити једном народу снагу да учествује у стварању историје човечанства и цивилизације. „Народи — писао је лист — који су се одупрли претњама и који су прокламовали своју одлучност да живе као господари у својој кући, слободни и независни, могли су увек да се опораве од тешкоћа и искушења и да наставе свој национални живот у слави и части. А југословенски народ је узео пут части.“¹⁶⁸

Лист *Кинонија* (Κινώνια) писао је истога дана у уводнику: „Југословенски народ показао се достојним нада које су у њега полагали сви његови пријатељи. Наше поверење у југословенски народ сјајно је оправдано и ми сада знамо да са оне стране наших граница имамо једног старог ратног друга који није заборавио наше заједничке борбе пуне велике славе.“¹⁶⁹

Елефтерон вима (Ελευθερόν Βήμα) писао је 31. марта да је благодарeње које је 30. марта одржано у руској цркви у Атини пружило прилику грчком народу да изрази своју искрену радост због југословенске револуције.¹⁷⁰

Турска

Тих бурних мартовских дана 1941. године владе свију балканских земаља, па и Турске, била је захватила паника и страх од Хитлерових армија које су стајале слободне и чекале наређење свога Фирера да крену. Нико, па ни

Турска, није био сигуран да неће можда и он доћи на ред. У таквој ситуацији, турска влада је, и поред низа савезничких обавеза према Великој Британији и Грчкој, водила тако своју спољну политику да не би урадила ништа што би

разјарило Хитлера, који је претио да ће, у случају њеног уласка у рат то значити крај њене контроле Мореуза. А још мање је била спремна да уђе у рат на страни Грчке. Турско-бугарска декларација која је објављена тих дана, разбила је сваку илузију да ће се Турска определити за активно учешће на страни савезника. Цветковићева влада, разуме се, донекле је негативно утицала на држање турске владе. Али је зато Симовићева влада покушала да склопи са Турцима савез за заједничку одбрану (Балкански споразум је практично уласком Румуније у осовину изгубио своју важност). Радио-Анкара је, 29. марта у 12 часова саопштио да је југословенска влада ступила у контакт са турском владом „ради учвршћења турско-југословенских односа“, да се воде преговори „о једном пријатељском споразуму на бази једног старог предлога турске владе.“ За овај споразум речено је да би „био надахнут принципима стриктне неутралности све дотле, док не би једна од ових држава била нападнута.“¹⁷¹ Али и Симовићева влада је била колебљива. А турска влада је тих дана чешће разговарала са немачким послаником фон Папенем, тако да до тог савеза није ни дошло.

Турска штампа и турска јавност су, међутим, веома топло прихватили догађаје од 27. марта. Турска штампа је ове бурне догађаје пропратила веома топлим чланцима. Радио је такође одао дубоко признање југословенским народима. Тако је Радио-Анкара овако оценио 29. марта у 18.45 часова догађаје у Југославији: „Подвиг југословенског народа који је за неколико часова свршио са издајцима, даје нов полет и другим народима који су позвани на сличне гестове, ако не желе да их садистички цинизам покори. Југословенски народ је — рекао је радио-коментатор Анкаре — данас у срцу и на уснама свију слободних људи широм целог света, који се религиозно клањају пред једним таквим херојством...“¹⁷²

Лист Цумхуријет (*Cumhuriyet*) донео је 28. марта из пера свог директора чланак под насловом „Прекинула се памучна нит“, у коме је истакнуто да се

поново пробудио југословенски дух и да „Југославија устаје на ноге.“¹⁷³

Тасвири Ефкјар (*Tasviri Efkar*) истога дана је објавио чланак под насловом „Браво Југославијо“, а *Јени Сабах* (*Yeni Sabah*) објавио је уводник Јалчина под насловом „Ово је народ“. Икдам је такође објавио чланак Абедина Давера „Устанак југословенског народа и војске против ропства.“

Поред наведеног чланка Јалчина, *Јени Сабах* је сутрадан објавио и други чланак под насловом „Нова ситуација на Балкану“: „Фон Рибентроп се — писао је лист — у овом часу врло негодно осећа, јер су догађаји потпуно демантовали његово тврђење да је Југославија сама тражила да приступи пакту.“

Али оставимо на страну питање престижа и анализирајмо догађаје са војног гледишта. Догађај је од великог значаја за Немачку, јер ући у оружани сукоб с Југославијом није за Немачку лака ствар. Упуштајући се у рат с Југославијом, Немачка мора да узме у обзир и друге доцније компликације. Да ли конвенира Немачкој дати толике размере балканском рату и изложити се чак ризику да га изгуби?¹⁷⁴

Јени Сабах је 31. марта донео чланак народног посланика и новинара Јалчина под насловом „Нова политика Југославије“. Јалчин је у самом почетку нагласио да очекује да ће Југославија поништити своје приступање Тројном пакту, „јер је немогуће помирити љубав према независности и националну част, који даје југословенски народ са пактом и насилничким менталитетом Осовине. Јалчин даље вели да „чињеница да је поново извојевала своју слободу и независност не значи да Југославија мора да поведе непријатељску политику према Немачкој. Због тога је — истиче Јалчин — нова влада осудила извесне испаде маса и позвала народ да буде миран и резервисан. Не би било ни од какве користи за патриоте да без потребе изазивају Немачку и да од ње створе непријатеља. (То је, отприлике, био и став турске владе према Немачкој у овом тренутку — прим. В. П.). С тога смо уверени да ће нова југословенска

влада хтети да одржи пријатељство и нормалне односе са Немачком и да ће у том правцу развијати искрене напоре. Докле год не буде нападнута, Југославија нема никаквог разлога да се баци у једну ратну авантуру. Према томе, неопходно је потребно да Југославија не напушта своју благонаклону оружану неутралност према својој пријатељици и савезници Грчкој, јер ако Југославија интервенише у италијанско-грчком сукобу, она би приморала Немачку да притекне у помоћ Италији. Немачка и Јапан обавезале су се да објаве рат свакој држави која у часу потписивања Тројног пакта није била у рату, а која би се накнадно умешала у рат. С тога би помоћ Југославије Грчкој повукла за собом интервенцију Немачке. Да не

би дошло до тога, југословенска влада треба да поступа са обазривошћу. Једна Југославија која би остала неутрална, а која би у исто време очувала своју независност, представљала би једну врло јаку тврђаву са гледишта балканског мира. Турска која има исто такво држање, сачињава другу тврђаву на истој линији на којој се налази и Југославија. Докле год ове две тврђаве буду стајале опрезне и спремне на све жртве, Балкан би био затворен свима освајачким тежњама.¹⁷⁵

Пада у очи да је писање Јалчина било управо супротно британском, односно Черчиловом, који је захтевао да Југославија што пре нападне Италијане у Албанији и да склопи савез са Енглеском и Турском.

Француска

Мартовски догађаји нашли су одјека и у покореној Француској и међу оним Французима који су преживели Денкерк заједно са својим британским савезницима и пребацили се на Британска острва. Петенова (Petain) радио-станица Париз у емисији на француском језику у 12 часова 2. априла емитовала је, попут немачких тврдњи, вести о прогонима Немаца у Југославији: „Ситуација у Југославији је — рекао је париски спикер — врло тешка. Противнемачке манифестације су огромне. Према исказима избеглица, у нападима на Немце учествују и униформисана лица. Пољска добра која припадају Немцима запаљена су. Држање Хрвата је коректно. Међутим, југословенска влада не признаје. Симовић је преко радија објавно прокламацију владе у којој се народ позива на мир.“¹⁷⁶

Али француски народ није мислио као разни Петени, који су упропастили Француску. Другог априла је у Марсељу дошло до великих манифестација студената који су клицали слободарским југословенским народима поводом догађаја од 27. марта, а против владе у Вишију.

Франс Либр (France libre) је 27. марта преко радио-станице Лондон упутио ове речи: „По други пут Југославија је задивила цео свет у овом веку... Револуција 27. марта је револуција части, револуција народа, бака, радника и осталих... Неукротива Југославија се диже! Немци, ви сте изгубили рат.“¹⁷⁷

„Журнал“ (Journal) је 31. марта донео чланак француског генерала Дивала (Duval) у коме је, поред осталог изнео да се ситуација због догађаја у Београду компликује и у Средоземљу, да се напор сила Осовине тамо повећава под разним облицима — дипломатским и војним. Ми смо — писао је Дивал — ових дана говорили о операцијама ликвидирања. Сада се можемо запитати да ли догађаји неће пореметити генералштабне планове. Време у Југославији само је доказ дубоког узбуђења којим су прожети балкански народи. Његов карактер и смернице још није могуће дефинисати. Али утисак је врло јасан — да лава кључа у унутрашњости једног вулкана, чија је експлозија могућа сваког тренутка, али чије се последице не могу предвидети.“

Petit Journal писао је 30. марта да нема никаквог наговештења о спољној политици нове владе, али би се могла дефинисати да приступање Тројном пакту неће бити укинута. Лист је даље писао да је „југословенска престоница невероватно брзо добила свој нормални изглед“, да је народ послушао Симовићево наређење да се уздржава од манифестација које би могле да поремете унутрашњи ред и спољни мир.

Исти лист је сутрадан писао: „Ако верујемо у обавештења која се црпу у круговима већином добро упућених, намере генерала Симовића према Тројном пакту биле би следеће:

Прихватање јавних клаузула које су дефинисане у Бечу, тј. пакта у целости, изузимајући војне клаузуле.

Одбијање свих других обавеза које су тајно закључене поред јавних клаузула.

Београд манифестује своју вољу да сачува мир, неутралност, слободу, целокупну своју територију.

Југословенски народ не тражи ништа друго.“¹⁷⁸

Журнал *Echo de Paris* донео је истога дана чланак под насловом „Југосло-

венске слике“ у коме се осврнуо на рад Стојадиновића, Титулеска (*Titulesco*), Стоје (*Stoia*), Лавала (*Laval*), Идна (*Eden*) и Делбоса (*Delbosse*) у Друштву народа и на један састанак пет министара спољних послова, који је одржан на једној малој непознатој фарми Високе Савоје, наводећи да је са доласком Стојадиновића на власт, Југославија још остала чланица Друштва народа, али да је већ тада раскинула са политиком те међународне организације. Лист се, даље, осврће на неуспех политике Друштва народа и Блумове Француске, истичући да је „српска полиција пендрецема тукла гомилу студената који су хтели, упркос свему, да приреде акламацију француском госту“ Делбосу кад је посетио Београд.¹⁷⁹

Рене Касен, професор на Сорбони и председник бивших француских ратника обратио се 2. априла у 12 часова преко радио-станице Лондона, у име слободне Француске, југословенским ратницима и својим друговима у Југославији овим речима: „Ми слободни Французи дивимо се вашој револуцији која је побудила цео свет и која је дала један нов полет поробљеним народима да се могу и они надати свом скором ослобођењу.“¹⁸⁰

Чехословачка

И ако је Чехословачка била, после Аустрије, прва жртва коју је Трећи Рајх прогутао, 27. март имао је одјека и у овој словенској земљи. Зато је чешка такозвана „Народна политика“ писала поводом 27. марта да су Британци сада изабрали Србе као жртву да би спасли своју последњу позицију на Балкану. „Чехословачки народ — писао је овај лист — веровао је такође у своје време у тобожње пријатељство западних сила, а нарочито на потпору Енглеске, док није био приморан да осети на својој кожи последице своје заблуде. Сада Енглеска истим лепим речима обећава Србима британску помоћ, као што је то

учинила са чехословачким народом у пролеће 1938. године.“¹⁸¹

Lidove Novini и други листови у поробљеној Чехословачкој пренели су један други чланак „Народне политике од 1. априла. У томе чланку се, између осталог, каже: „Вести из Југославије изазвале су код нас прошлних дана несумњиво извесно интересовање, па су још и сада предмет многих разговора. Било би стварно сувишно да пишемо о разноврсности мишљења која се у таквим приликама обично изражавају. То већ зато што се тим разним гледиштима мора, из опрезности, додати одговарајући упитник, због безброј непријатно-

сти које су последњих година веома често задесиле разочаране политичке метеорологе, којих, срећом, има изванредно мало. Свако се, дакле, задовољава са изјавом да је необично радознао шта ће се сада десити."¹⁸²

Пошто је осудио чешке „кафанске политичаре“ који се „лако одушевљавају разним неоснованим вестима“, лист упозорава да сваки грађанин који води рачуна о својој дужности, па чак и радник, треба да зна да „једино заштита великонемачког Рајха обезбеђује мир, док су сви остали народи у Европи који су се поуздавали у Енглеску уништени или неумољиво оборени на земљу.“

Догађаји у Београду су, изгледа, код народа Чехословачке изазвали јак утисак, тако да га лист упозорава да се на своју штету не предаје „романтичном сањарењу“, већ да се „прилагоди захтевима и задацима немачког Рајха“. „Рајх — вели лист — не мора да се избавља ни из какве афере, већ то треба да чине они који настоје да, у улози агената пропале ствари, увуку у катастрофу друге мале народе... Рајх ће већ знати како ће се ствари у Европи развити. За то се ми не морамо бринути... Питамо се, и то само узгред, да ли је новом државном поглавару у Београду нарочито пријатно што су баш домаћи Јевреји приредили свечано благодарење и изразили оданост и лојалност. Ново уређење Европе, коме су у служби Осо-

вина и Тројни пакт, не да се задржати. То не могу да спрече ни унутрашње политичке епизоде у некој земљи, па ма какви били њихови разлози."¹⁸³

Колико су одјека имали југословенски догађаји на народ Чехословачке, показује и то да су *Лидове новине* из Брна у броју од 2. априла, под насловом „Догађаји у Југославији и Чеси“ донеле овај текст: „Могућно је да међу Чесима опет има неколико илузиониста који мисле да се сада поново могу проричати боља времена за Бенеша и емигранте. Управо ових дана треба изричито опоменути чешки народ да се не подаје тој лудој и штетној пропаганди шаптања.“

Јасна је ствар да у бурним временима у којима живимо може понекад да се деси догађај који се одваја од велике линије разумног и природног развоја. Али такви догађаји могу да имају само карактер епизоде и нису кадри да трајно закаче главну тенденцију, која је данас јасно изражена у изграђивању нове Европе под вођством сила Осовине...

Баш с обзиром на то што се дешава у Југославији, важно је и значајно да се чешком народу напомене то начелно и непољуљано сазнање. Треба претпоставити да је чешки народ толико зрео да се у овом новом основном схватању и ставу не да пољуљати сваким ветрићем."¹⁸⁴

Ш в а ј ц а р с к а

Догађаји од 27. марта у Југославији нашли су широког одјека и у малој и у неутралној Швајцарској. Према извештају дописника Мареша из Берна, вест о променама у Београду, у Швајцарској је изазвала „велико изненађење“ и „примљена је од целе швајцарске јавности са великим симпатијама.“

„Поподневна ванредна издања — јављао је наш дописник — публика је разграбила, а пред администрацијом овдашњих листова, где су биле истак-

нуте афише, скупљала се велика маса света. Свуда, у кафанама, а и по улицама, главни предмет разговора било је коментарисање нових догађаја у нашој земљи...“¹⁸⁵

Baseler Nachrichten писао је у уводном чланку, под насловом „Народна побуна у Југославији“, између осталог, следеће: „Нова влада се не подаје илузијама у погледу тешких дана којима Југославија иде у сусрет, али политика и војне перспективе Цветковићеве вла-

де тако су узнемиравале народ и војску да је нова влада спремна да прими на себе велики ризик да спасе остатак неутралности и политичке и војне независности земље . . .“

National Zeitung је писао у уводнику: „Иако је прерано правити комбинације о даљем развоју догађаја у Југославији, ипак се може констатовати да је акт владе г. Цветковића којим је она приступила Тројном пакту и услед тога напустила југословенску неутралност бацио земљу у кризу. „Нови поредак“, услед реакције у Југославији у циљу уврштавања у Тројни систем, изгубио је много у свом престижу.“¹⁸⁶

Gazette de Lausanne писао је 28. марта: „Државни удар у Београду показује да чак и Тројни пакт није довољан да умири Балкан. Тек у 17 часова немачки радио донео је вест из Београда. Изненађење народа на улицама, који се био окупно да дочека Маџоку, било је толико, да је свет скоро заборавио свога госта и остао да коментарише ту вест . . . Немачки званични кругови наглашавају да за сада ред није угрожен и да треба чекати реакцију. Обазривост је сада потребна, јер се показало да је Балкан остао буре барута.“¹⁸⁷

Швајцарска штампа је и следећих дана донела низ чланака о догађајима у Југославији. Између мноштва тих написа, навешћемо одломке из уводника Жана Марсена, који је објавио у *Journal de Genève* од 31. марта под насловом „Југословенска душа“:

„У југословенском народу је поново васкрсла његова душа. Усуд га је створио за отпор и он не зна и неће да се покори. Судбина је хтела да се Југославија супротстави. Србин је, усред остареле Европе, сачувао своју спонтаност. Он не познаје менталну резервисаност, него иде право својим путем, љубећи кога љуби и мрзећи онога у кога се не може поуздати . . . Србија је на Крфу обновила своју војску, која је са падина Кајмакчалана пошла и пробрала непријатељски фронт и ослободила земљу.

Србин не заборавља . . . Тај народ није могао да се помири са помишљу да се веже са народом који се пре 25 година борио против савезника . . . Међу-

тим, политичка ситуација остала је нетакнута. Пакт је потписан али, можда, постоје тајне клаузуле које не обавезују генерала г. Симовића . . . Могуће је да ће ускоро доћи до претња и до прекида, али је могуће да ће доћи и до нових преговора и да ће се моћи наћи неко прилагођавање . . . Државници који су прихватили одговорност власти, не могу да пођу истим путем којим су ишли њихови претходници. У историји Југославије постоји нов факат који већ данас модификује политички и стратегијски проблем Балкана.

У четвртак ујутро чинило се да се налазимо у предвечерју инвазије на Македонију. Ослобођени сваке бриге за десно крило своје окупационе војске у Бугарској, шефови немачке војске могли су да се баце против Солуна. После нове ситуације у Београду влада поново неизвесност у Берлину о коначном држању југословенске владе. Логично, може се закључити да сада мање прети офанзива против Грчке. Радост која је поплавила цело Јелинско полуострво, кад су се чуле вести из југословенске престонице, доказује да је грчки народ схватио ову непосредну далекосежност догађаја. Може се закључивати и то да ће држање Турске, које је већ врло чврсто, бити још појачано променом југословенског режима.

Ако посматрамо могуће реперкусије . . . , онда се постављају две евентуалности.

Прва хипотеза: после неколико дана агитације и незгода, ствари ће се међу Берлином и Београдом уредити у таквим условима да ће на Балкану бити консолидован статус кво и да ће бити уклоњене претње проширења рата. У том случају Грчка више неће бити у опасности да буде нападнута у Македонији и моћи ће да у Албанији настави своју одбрамбену офанзиву.

Друга хипотеза: влада Рајха настојаће да разбије сваки југословенски отпор, по потреби и оружјем, и војска краља Петра II бориће се заједно са војском краља Борба II, заједно са трупама Велике Британије, које су се искрцале у Грчкој, а можда заједно и са грчком војском. Војска Рајха толико је

снажна да би, чак и у овим условима, могла вероватно да се држи против свих ових непријатеља, али кампања би била тешка и можемо да се питамо да ли ће Немачка наћи користи у томе да започне ту борбу.

Како год било, генералштабови с једне и с друге стране користе време које им дају дипломатске дискусије да би предузели све потребне мере: Југославија убрзава мобилизацију своје војске, а Рајх врши свој стратегијски диспозитив у Румунији и Бугарској.

Резимирајући, треба да кажемо да се чинило да је пољуљана равнотежа на југоистоку Европе приступањем Југославије Тројном пакту. Данас је пак све стављено у питање и теже је него икад да предвидимо чак и најближу будућност.“

Исти лист писао је да се у Берлину љуте на преокрет у Југославији и то нарочито због момента кад се тај преокрет догодио, док су у Риму заузели став ишчекивања. Такође се каже да Југославија неће дати никаквог одговора Немачкој о разним питањима која Рајх интересују, мада Немачка сматра и даље да обавезе које је преузела Цветковићева влада остају на снази.¹⁸⁸

Der Bund је донео 31. марта на две прве стране опсежан материјал о догађајима у Југославији. Између осталог, донео је вест о држању Хрвата и о демонстрацијама у Загребу до којих је дошло у суботу, 29. марта, због чега је — тврдио је лист — универзитет у Загребу одмах затворен, а хрватска полиција предузела све мере да би спречила сличне инциденте и демонстрације какве су се догодиле у Београду. Али је донео и пропагандистичку вест ДНБ-а да у Београду још увек владају демонстрације које полиција само с муком може да савлада. Такође је донео вест о извињењу југословенске владе Трећем Рајху због инцидента 27. марта, којом је приликом оштећен и немачки Феркерс биро.

Neue Züricher Zeitung објавио је 29. марта: „Британски посматрачи закључују да ће влада генерала г. Симовића, ако формално не опозове потпис са Тројног пакта, тај пакт друкчије интерпре-

тирати него г. Цветковић. У Лондону се изјављује да је у садашњим приликама неутралност Југославије од великог значаја за Грчку и њене савезнике.“¹⁸⁹

Швајцарски дописник *National Zeitung* јавио је 29. марта из Лондона: „Информисани енглески кругови истичу да је дипломатски пораз за Берлин, услед промене београдске владе, веома тежак због посете јапанског министра иностраних послова г. Мацуоке... Југославија је дала пример да народи сами одређују своју судбину и не дозвољавају да им се намећу обавезе преко личности које нису изабрали народни представници...“¹⁹⁰

У том смислу је писала швајцарска штампа и следећих дана, одајући пуно признање југословенским народима што су одбацили осовински пакт у тренутку кад је нацистичка Немачка била на врхунцу своје моћи, а њене целокупне војне снаге стајале слободне, спремне да насрну на сваку земљу на коју им Хитлер прстом укаже.

*

Можда је после изношења многих схватања и мишљења иностране штампе, радија и појединаца, иако све то скупа представља само део огромне грађе из које сам одабрао само оно што је, по мом схватању, било најинтересантније, сувишан сваки закључак на крају овог текста. Читалац ће, свакако, бити у могућности да донесе закључак колико и какав је одјек имао 27. март 1941. у свету, и то је, чини се, најбоље. Зато ћемо се ограничити да, на крају, само подвучемо оно што је најзначајније.

Југословенски 27. март имао је сензационални одјек и изазвао огромно одушевљење у свим земљама и код свих народа који воле слободу на свим континентима. Изузетак чине само земље Тројног пакта, где је 27. март углавном деловао код владајуће буржоазије као шок и схваћен као изазов Хитлеру и немачком Рајху. Тај догађај је истовремено представљао и први најснажнији политички удар Хитлеру, Тројном пакту и такозваном новом поретку у Европи. Грандиозне демонстрације грађана

слободарског Београда, када су сви они, изузев незнатног броја пронемачки оријентисане буржоазије, устали против издајничке владе и њене спољне политике, велике демонстрације у Крагујевцу, Нишу, Скопљу, Цетињу, Сарајеву, Сплиту, Љубљани, Марибору и другим градовима широм Југославије показале су јасно читавом свету да се народи који су решени да бране своју слободу не могу водити тамо где не желе, нити ангажовати на изградњи једног поробљивачког мрачњачког система на некој добровољној основи. Народи Југославије су тих историјских дана заиста одбацили и презрели и Тројни пакт и Хитлеров разбојнички „нови поредак“. Али су догађаји од 27. марта имали извештајни утицај и на каснији развој међународних односа. Отвореније су после тих дана дошла до изражаја трвења између Совјетског Савеза и неких држава Тројног пакта. Поред тога, југословенски 27. март је имао и одређени морални ефекат у међународном опсегу. Грађани САД су са огромним одушевљењем поздравили тај велики датум или, како је то рекао представник Рајха, др Шмит, са — „дивљим тријумфом“. То је био у неку руку плебисцит америчког народа и давање огромне подршке Рузвелтовој политици, а истовремено и велики ударац изолационистима, који су представљали невероватно снажну кочницу Рузвелтовим напорима на доношењу Закона о зајму и најму, који је имао у току другог светског рата огроман значај не само у материјалном погледу (снабдевање ратним материјалом савезничких земаља у великом обиму), већ и на продубљивању политичких односа између појединих држава.

Догађаји у Југославији нашли су посебног одраза у Енглеској, која је после Денкерка једина пружала отпор Немачкој у Европи и, по речима Черчила, још увек била неспособна да се на било којој тачци Европе успешно супротстави немачким главним снагама. Самом Черчилу, који је још увек страховао од немачке инвазије Британских острва, 27. март скинуо је огромни терет с леђа, који га је притискивао као мора још од слома Француске. А британском

народу је то било охрабрење, јер је очекивао да ће Балкан пружити солидан отпор Хитлеру и Мусолинију и привући на себе део Хитлерове армије.

И у Совјетском Савезу су интимно поздравили 27. март, иако су изостале јавне манифестације све до потписа југословенско-совјетског уговора о пријатељству и ненападању. Агенција ТАСС је ипак саопштила да Југословени заслужују честитање. Али је много важније са совјетског гледишта да је совјетска влада уочила да је са 27. мартом тежиште другог светског рата пренето на Исток. Совјетска официјелна штампа је тих дана категорички искључивала сваку даљу могућност инвазије на Британска острва.

Догађаји од 27. марта су у неку руку представљали неку врсту плебисцита и у читавом свету према такозваном новом поретку. Широки народни слојеви у свим земљама, где су год могли да на неки начин изразе своја осећања, осуђивали су тај „нови поредак“ као нешто што са собом доноси бескрајне људске патње, бездушну експлоатацију, ропство и физичко истребљење, да значи негацију људских слобода, културе и напретка уопште. Зато су понегде констатовали да су Југословени бацили тај „нови поредак“ на сметлиште. Али су мартовски догађаји показали да се и у неким поробљеним земљама Европе гомила незадовољство против тог заиста грозног Хитлеровог „новог поретка“. И они су се дивили југословенским народима, који су тих дана смело погледали у очи највећој војној сили онога времена и одбили да се приклоне Хитлеру и Трећем Рајху.

Двадесет седми март је имао и извесне реперкусије на даље извођење немачких ратних операција против Совјетског Савеза. По Кајтелу, догађаји у Југославији и Хитлерова одлука да се она војнички разбије значили су „потпуно збуњивање свих припрема и поступака који су извршени до тога часа“, јер су се морале довлачити нове снаге са севера, кроз Мађарску. Редер је 3. априла 1941. године забележио да извршење плана „Барбароса“ касни због Балкана око пет недеља. Курт Асман, Хит-

леров вицеадмирал, такође констатује да датум извођења плана „Барбароса“ није био одложен ни онда када је по Хитлеровом наређењу од 22. марта балканска кампања проширена као последица британског искрцавања у Грчкој¹, већ су, напротив, „извођење овога плана одложили догађаји у Југославији“. Черчил је у својим мемоарима констатовао да „нико не може тачно проценити последице које је имало то одлагање на исход немачко-руског рата пре почетка зиме“, наглашавајући да се са разлогом може „веровати да Москва њему дугује свој спас“. Карл фон Ритер, представник Министарства иностраних послова Рајха при Врховној команди немачке оружане силе, рекао је да је одлагање напада на Совјетски Савез коштало „Немце зимску

битку пред Москвом“, и да је „управо тамо рат и изгубљен“.

Не упуштајући се у оцењивање колико је који од њих у праву и апстрахујући чак мишљења појединаца (Роси и други) који сматрају да је закашњење тога напада Немце коштало исхода читавог рата, могло би се рећи да историјски 27. март заиста спада у оне ретке догађаје модерне историје који је, поред сензационалног одјека у читавом свету, поред политичког ефекта и удара Осовини, означио преокрет у југословенским збивањима и наговестио померање снага у ширим размерама у време када је готово читава Европа била обавијена тамом и стењала под Хитлеровом окрутном чизмом.

НАПОМЕНЕ

¹ Politisches Archiv Auswärtiges Amt Büro des Statssekretär, Jugoslawien (Архива Војног историјског института — Микротека, Бон I (у даљем тексту В—VII, М—Б—1).

² *Tajni arhiv grofa Čana*, Zagreb, 1952, 432—433.

³ *Види примедбу 1*, док. бр. 152486 — 152488

⁴ *Исто*, бр. 152540—152541.

⁵ В. Б. Поповић: Тројни пакт и мартовски догађаји 1941, *Политика* од 23.II до 9.IV 1961. године

⁶ Рибентропово писмо објављено је у наведеном фељтону у *Политици* од 19. марта 1961. године

⁷ *La Yougoslavie en guerre — Le discours du Général Dušan Simović, Président du Gouvernement de Yougoslavie*, Le Caire, le 1er Aout 1941.

⁸ Архив Војно-историјског института (архива емигрантске краљевске владе), нерегистровано.

⁹ О револуционарном врењу мартовских дана у Југославији, а нарочито у Београду, сачуван је и низ телефонских извештаја иностраних новинара и обавештајаца. Неке од њих објавио сам парцијално у *Политици* од 27. марта 1961. године.

¹⁰ А—VII, пописник 17, к. 54, рег. бр. 57/4. (У даљем тексту 17, 54, 57/4).

¹¹ Ову изјаву дао је амбасадор Шүленбург месец дана касније.

¹² А — VII (немачки архив), 1, 3/2.

¹³ Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа, Том II, књига 2, стр. 475. (*Зборник*, II, 2, 475).

¹⁴ А—VII, Микротека, фиам А—Н—2, 297811 (у даљем тексту: М—А—Н—2).

¹⁵ *Tajna pisma Hitlera i Musolinija (1940—1943)*, *Novinsko izdavačko poduzeće*, Zagreb, 1953.

¹⁶ *Види примедбу 13*.

¹⁷ *Види примедбу 1*, М—Б—2, 371—373. Фон Херен је поднео овај извештај у вези са догађајима у Београду 3. априла 1941. године.

¹⁸ ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—20.

¹⁹ А—VII, М—ДА—545/5.

²⁰ *Исто*, 715/5.

²¹ *Исто*, М—ДА—15/6.

²² М—ДА—13/6.

²³ М—ДА—15/6.

²⁴ *Исто*, 718/5.

²⁵ *Исто*, 17/6.

²⁶ *Исто*, 14/6.

²⁷ *Исто*, 64/6.

²⁸ *Исто*, 660—663/5.

²⁹ *Исто*, 678/5.

³⁰ *Исто*, 679/5.

³¹ *Види примедбу 1*, М—Б—1046/1. Херенова депеша Рибентропу бр. 317 у 16,48 часова 30. марта.

- ³² А—VII, М—ДА—21 до 23/6.
- ³³ Исто.
- ³⁴ Исто, 19/6.
- ³⁵ ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3а, Ф—24.
- ³⁶ Исто.
- ³⁷ А—VII, М—ДА—140/6.
- ³⁸ Исто, 189/6.
- ³⁹ М—ДА—25/6.
- ⁴⁰ ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3а, Ф—24.
- ⁴¹ М—ДА—331/6 и 338/6.
- ⁴² ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3а, Ф—23.
- ⁴³ Исто, А—II—ЦПБ/3а, Ф—23.
- ⁴⁴ М—ДА—347/6.
- ⁴⁵ Институт марксизма-ленинизма при ЦК КП СС: История великой отечественной войны Советского Союза 1941—1945, Том I, стр. 306, 351—361, Москва, 1960.
- ⁴⁶ Walter Hagen, *Die geheime Front*, Nibelungen Verlag, Wien, 1950.
- ⁴⁷ М—ДА—308/3.
- ⁴⁸ ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—22.
- ⁴⁹ Исто, А—II—ЦПБ/3, Ф—23.
- ⁵⁰ Кнез Павле се плашио да ће Немци после приступања Југославије Тројном пакту поново довести на кормило државе др Милана Стојадиновића. Зато је Цветковићева влада, по његовом налогу, затражила 15. марта 1941. од британске владе, да преузме Стојадиновића „на чување“ и да води даљу „бригу“ о њему. Британци су то врло радо прихватили, па је Стојадиновић пребачен ноћу 19. марта полицијским аутомобилом са Пала (код Сарајева), где је био интерниран, у Бевбелџију и на граничном прелазу предат Енглезима. Рибентроп је покушао да преко немачког посланика у Грчкој извуче Стојадиновића из руку Енглеза, али у томе није успео. Стојадиновић је пребачен на острво Маурициус. (ДА—А—II—ЦПБ/3, Ф—20, М—ДА—149/6 и 163/6.
- ⁵¹ Писма Хитлер—Мусолини.
- ⁵² ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—21.
- ⁵³ М—ДА—516/5.
- ⁵⁴ М—ДА—524/5.
- ⁵⁵ Исто.
- ⁵⁶ Види примедбу 1, М—Б—1/1043.
- ⁵⁷ М—ДА—108/6.
- ⁵⁸ Исто.
- ⁵⁹ М—ДА—109/6.
- ⁶⁰ ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3а; М—ДА—28/6 и 116/6.
- ⁶¹ ДА—А—II—ЦПБ/3а, Ф—23; М—ДА—179/6.
- ⁶² ДА—А—II—ЦПБ/3, Ф—21; М—ДА—164/6.
- ⁶³ ДА—А—II—ЦПБ/3, Ф—22.
- ⁶⁴ М—ДА—179/6 и 178/6.
- ⁶⁵ М—ДА—246/6.
- ⁶⁶ М—ДА—246—247/6.
- ⁶⁷ М—ДА—247/6.
- ⁶⁸ М—ДА—339/6; ДА—А—II—ЦПБ/3 Ф—22.
- ⁶⁹ М—ДА—325/6 и 334/6.
- ⁷⁰ Politisches Archiv Auswärtiges Amt Büro des Stattssekretär, Jugoslawien, Bon, микрофилм у А—VII, М—Б—135/2.
- ⁷¹ Исто, М—Б—525—529/2.
- ⁷² ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3а, Ф—24; М—ДА—537/5.
- ⁷³ М—ДА—710/5.
- ⁷⁴ М—ДА—696—697/5.
- ⁷⁵ М—ДА—694—695/5.
- ⁷⁶ Види примедбу 70. Делеша немачког посланика у Будимпешти владе Рајха бр. 383 од 11. IV 1941. М—Б—465/2.
- ⁷⁷ А—VII, 205, 4/2 и 3, 15/4а—2.
- ⁷⁸ А—VII, 3, 15/4—а—2.
- ⁷⁹ А—VII, 205, 4/2. Извештај југословенског посланика у Будимпешти од 30.IV 1941. године емигрантској влади.
- ⁸⁰ А—VII, 205, 5/3.
- ⁸¹ А—VII, 89, 41/7 (уштакно-домобранска архива).
- ⁸² Види примедбу 70, М—Б—2.
- ⁸³ М—ДА—735/5.
- ⁸⁴ М—ДА—760/5.
- ⁸⁵ М—ДА—38/6.
- ⁸⁶ М—ДА—104/6.
- ⁸⁷ М—ДА—173/6.
- ⁸⁸ М—ДА—150/6.
- ⁸⁹ М—ДА—176/6.
- ⁹⁰ А—VII, 205, 4/3—8.
- ⁹¹ М—ДА—176/6.
- ⁹² ДА—ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3а, Ф—26.
- ⁹³ Исто, Ф—19.
- ⁹⁴ М—ДА—596/5.
- ⁹⁵ Исто.
- ⁹⁶ Види примедбу 70, М—Б—2, 530. Рибентропова делеша немачком посланику у Букурешту бр. 253.
- ⁹⁷ М—ДА—730—731/5.
- ⁹⁸ М—ДА—731/5.
- ⁹⁹ А—II—ЦПБ/3 Поверљиви биатен ЦПБ ПМС од 5.IV 1941, 128—130.
- ¹⁰⁰ ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—19. Радио-Лондон смитовао је Черчиллов говор 27. марта у 14 и 17 часова.
- ¹⁰¹ Исто.
- ¹⁰² Види примедбу 100.
- ¹⁰³ Види примедбу 102. Радио-биатен ЦПБ ПМС од 28. марта.
- ¹⁰⁴ Исто.
- ¹⁰⁵ Исто.
- ¹⁰⁶ Исто.
- ¹⁰⁷ М—ДА—621/5.
- ¹⁰⁸ Исто.
- ¹⁰⁹ М—ДА—622—626/5.
- ¹¹⁰ М—ДА—519/5.

- 111 М—ДА—619—620/5.
- 112 ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—19. Радио-биљтен од 30. марта.
- 113 Исто.
- 114 Исто. Радио-биљтен од 31. марта.
- 115 М—ДА—680/5.
- 116 М—ДА—683/5.
- 117 М—ДА—193/6.
- 118 М—ДА—310, 312, 314/6.
- 119 Никола Миловановић: Војни пуч и 27. март, *Просвета*, Београд, 1960, III—113.
- 120 М—ДА—468.
- 121 М—ДА—437/5.
- 122 М—ДА—477—478/5.
- 123 Ову емисију Радио-Лондона пренео је *ТАНЈУГ* истог дана.
- 124 Закон је у Сенату изгласан са двоструком већином.
- 125 М—ДА—158—162/5.
- 126 М—ДА—21—23/6.
- 127 А—VII, 3, 15/4а—2.
- 128 Исто.
- 129 Исто.
- 130 А—VII, 3, 15/4а—3.
- 131 ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—19.
- 132 А—VII, 3, 15/4а—3.
- 133 Исто.
- 134 Исто.
- 135 Исто.
- 136 Исто.
- 137 Исто.
- 138 Исто.
- 139 Исто.
- 140 Никола Миловановић, *наведено дело*, 115—116.
- 141 А—VII, 3, 15/4а—3.
- 142 М—ДА—336/6.
- 143 А—VII, 205, 38/1—2.
- 144 М—ДА—482/4.
- 145 В. Б. Поповић, Тројни пакт и мартовски догађаји 1941. *Политика* од 24.II до 9.IV 1961. године.
- 146 М—ДА—525/6.
- 147 А—VII, нерегистровано (архива емигрантске владе). Извештај војног аташеа у Москви од 9.VII 1941. године.
- 148 М—ДА—292/6.
- 149 А—VII, 3, 15/4а—3.
- 150 *Види примедбу* 147.
- 151 *Види примедбу* 150.
- 152 Исто.
- 153 Извештај од 6.IV 1941. године.
- 154 *Правда* од 6.IV 1941. године.
- 155 *Види примедбу* 70, М—Б—2, 278/2.
- 156 М—ДА—622/15.
- 157 Из припремљене књиге *Зборника VII*, која још није дата у штампу. Књига се односи на априлски рат 1941.
- 158 Исто.
- 159 А—VII, 3, 15/4а—3.
- 160 Исто.
- 161 Исто.
- 162 Исто.
- 163 Исто.
- 164 М—ДА—504/5. Телефонски извештај дописника Денића из Атине Централном Прес-бируу ПМС.
- 165 Исто.
- 166 Исто. М—ДА—506/5.
- 167 М—ДА—527/5.
- 168 Исто, 647/5.
- 169 М—ДА—648/5.
- 170 М—ДА—45/6.
- 171 ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—19.
- 172 Исто.
- 173 М—ДА—608/5.
- 174 М—ДА—609/5.
- 175 М—ДА—39—40/6.
- 176 ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—19.
- 177 М—ДА—143/6.
- 178 ДА—ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—22.
- 179 Исто.
- 180 М—ДА—142/6.
- 181 ДА ФНРЈ, А—II—ЦПБ/3, Ф—22.
- 182 М—ДА—185/6.
- 183 Исто.
- 184 Исто.
- 185 М—ДА—512/5.
- 186 М—ДА—514/5.
- 187 Исто.
- 188 М—ДА—616—617/5.
- 189 М—ДА—618/5 (страна 135—136 поверљивог биљтена).
- 190 Исто, 137.

LES ECHOS DU 27 MARS A L'ETRANGER

V. POPOVIC

Par l'entrée de l'armée allemande en Bulgarie en mars 1941, les puissances du Pacte tripartite avaient terminé l'encerclement stratégique de la Yougoslavie. Le régime de la Régence n'avait pas eu de force de résister à Hitler qui exigea de la Yougoslavie d'adhérer à l'Axe. Le 25 mars 1941, Cvetković signa le Pacte tripartite à Vienne. Le Parti communiste, la classe ouvrière et les peuples yougoslaves n'avaient pas voulu accepter le soi-disant «nouvel ordre» de Hitler; ils s'opposèrent résolument à cette politique de trahison de la Régence. Les 24, 25 et 26 mars de nombreuses villes yougoslaves organisèrent des démonstrations et des troubles qui ont fait peur à la bourgeoisie. Pour sauver le pays d'une révolution possible les milieux militaires orientés vers l'occident, organisèrent le 27 mars un coup d'Etat. Les régents et le gouvernement Cvetković — Maček furent éliminés du pouvoir. De nombreuses villes et d'innombrables villages de par tout le pays organisèrent ce jour-là des démonstrations d'une grande envergure contre la politique traîtresse du régime yougoslave au pouvoir. Belgrade, ville éprise de la liberté se rangeait parmi celles où ces démonstrations furent les plus violentes. Des éléments profascistes s'étaient cachés dans des trous de souris. Les peuples de Yougoslavie avaient fait savoir au monde entier qu'ils préféraient mourir que de se soumettre à la tyrannie de Hitler. C'est pourquoi cet événement eut un retentissement énorme dans le monde entier, tant chez des amis que chez des ennemis des peuples yougoslaves, aussi bien chez de grands hommes d'Etat et des milieux gouvernementaux que chez de larges couches populaires. Cependant cet écho n'eut pas partout le même retentissement. Le monde démocratique épris de liberté le considéra comme le premier coup puissant porté à Hitler et à l'Axe. Pour les Allemands ce fut un choc si bien que la visite du ministre des affaires étrangères japonais, Matzuoka, à Berlin, fut repoussée au second plan. Ce fut un coup de foudre pour Hitler qui décida le jour même

de détruire Belgrade et de démembrer le pays yougoslave. En ce qui concerne Mussolini ce fut pour lui une douche froide, car il croyait que son front en Grèce allait être définitivement mis en déroute. En Grèce et aux Etats-Unis d'Amérique cet événement — à l'en croire le ministre de la presse allemande, docteur Paul Schmitt — fut envisagé comme un vrai «triomphe». Pour la Grande Bretagne, seul pays européen qui à cette époque résistait à Hitler, les événements du 27 mars représentaient un grand encouragement et un puissant soutien moral. Le président du gouvernement britannique, sir Winston Churchill, ne cachait pas sa joie de voir les événements de Belgrade se dérouler ainsi. Roosevelt adressa à Belgrade ses félicitations en promettant toute aide en armes et matériel de guerre. L'Union Soviétique jugea également que les Yougoslaves méritaient toutes les félicitations. Les Suisses reconnurent également le courage et la fermeté des peuples yougoslaves. La presse et la radio dans plusieurs pays du monde consacrèrent ces jours-là une large publicité et accordèrent beaucoup d'importance aux événements de Yougoslavie. Les ouvriers, les hommes politiques et les savants anglais adressaient leurs félicitations aux peuples yougoslaves par la Radio-Londres, tandis que les journaux britanniques par les éditoriaux rendirent hommage au courage de la Yougoslavie qui avait porté un coup dur à l'Axe et à Hitler. La presse et la radio des Etats-Unis d'Amérique faisaient de même ne se laissant pas dévancer. Elles soulignaient qu'un petit peuple avait préféré dire «oui» à la mort que de se soumettre à la tyrannie de Hitler. Certains y ont vu le commencement de la fin du règne hitlérien en Europe. En revanche, la presse allemande, italienne, hongroise, bulgare et roumaine, ainsi que leurs radios entreprirent une campagne brutale déchaînée contre la Yougoslavie. Et les représentants officiels de ces pays attaquèrent la Yougoslavie et les Yougoslaves en diffusant des mensonges sur des soi-disant persécutions des minorités allemande, hon-

groise et autres qui vivaient en Yougoslavie, sur des incendies des biens allemands, le massacre des Allemands poussés du train etc. Si lors de la signature du Pacte par la Yougoslavie ils garantissaient ses frontières et soulignaient son grand rôle dans les Balkans etc, les événements qui se déroulèrent en Yougoslavie firent leurs radios et leurs presses changer d'arguments» soulignant que la Yougoslavie était une création artificielle due au Traité de Versailles etc. La presse de la Tchécoslovaquie occupée invitait ses lec-

teurs de ne pas se nourrir d'illusions inspirées par les événements yougoslaves et de ne pas se livrer aux «réveries romantiques», car seul le Troisième Reich pouvait assurer la paix. Une telle campagne de la presse et de la radio des pays du Pacte tripartite avait pour but de préparer les peuples de ces pays pour la guerre contre la Yougoslavie d'une part et de diminuer l'importance des coups portés à l'Axe sur le plan politique et psychologique d'autre part.

